

Intervju: Predrag Simonović
ISPOVEST UZBUNJIVAČA IZ MUP-a

Božo Koprivica: Svetski dan šizofrenije
SIŠLI SMO S UMA U SJAJAN DAN

BiH 4,70 BAM; Hrvatska 25 HRK; Makedonija 175 MKD; Crna Gora 2,50 EUR; Slovenija 3,50 EUR

cena 250 RSD

VREME

broj
1586
27. maj 2021.

KRIMINAL BEZ GRANICA

NASLEDNICI DARKA ŠARIĆA

- **Koji su najveći narko-klanovi u regionu**
- **Zašto kavački i škaljarski klan predstavljaju “kvar u sistemu” šverca kokaina**
- **Koliko miliona evra godišnje zarađuju narko-dileri i zbog čega se uzajamno krvavo obračunavaju**

WRAP

ULOGA KOJA ĆE GA STAVITI U SREDIŠTE RAZGOVORA O NAGRADAMA SLEDEĆE GODINE“

DEADLINE

„MAJSTORSKA PORODIČNA DRAMA KOJA SAOSEĆAJNO PRIKAŽUJE ULOGU OCA, ČIJE JE GREŠKE NEMOGUĆE IGNORISATI“

THE HOLLYWOOD REPORTER

FESTIVAL DE CANNES
OFFICIAL SELECTION
2020

SSIFF Donostia Zinemaldia
Festival de San Sebastián
International Film Festival

Viggo MORTENSEN

REŽIJA VIGGO MORTENSEN

SAMO U BIOSKOPIMA

[illegible]

INGENIUS

Hartley.

SCYTHIA

2000

IPSYN

 GLOBE

Figure 2 (continued)

Smart

2000

1

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ (1951–2020),
glavni urednik od 1991. do 2020.

ZORAN JELIČIĆ (1945–2018),
glavni urednik od 1990. do 1991.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić
pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijiski direktor
Daniela Vesić

glavni i odgovorni urednik
Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Slobodan Bubnjević, Radoslav Čebić,
Sonja Čirić (mozaik), Zora Drčelić,
Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Radmilo Marković,
Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec,
Marija Janković (foto), Milan Milošević,
Uroš Mitrović, Vukašin Obradović,
Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić,
Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović,
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Bojan Stekić, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva),
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.),
Tanja Stanković, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković,
Ivana Stanković;

korektori: Nikola Dragomirović,
Ana Čuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

**Prenošenje, preuzimanje ili
korišćenje tekstova objavljenih u
Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno.**

Za svako eventualno korišćenje
potrebna je posebna dozvola
autora i NP VREME, kao nosioca
isključivih imovinskih prava na
iskorišćavanje autorskih dela koje
su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 **Kriminal bez granica:**
Naslednici Darka Šarića

08 **Intervju:** Predrag Simonović

13 **Država, sport i korona: Hala
Pionir ili kako je „nautička
manifestacija“ pošla po zlu**

16 **Intervju:** Đorđe Pavićević, koordinator
Političkog saveta NDMBGD

19 **Nuspojave:** Misterija sedmog dućana

20 **Na licu mesta:** Pančevo

23 **Reagovanje:**
Ko da me privede, ako prijave nema

24 **Lični stav:**
Pravo na život i prekršajna evidencija

26 **Intervju:** Sanja Petrović Todosijević

28 **Lični stav:** U korist ili na štetu građana

29 **TV Manijak:** Play Ya Ya Ding Dong

30 **Svetski dan šizofrenije, 24. maj:**
Šišli smo s uma u sjajan dan

KULTURA

36 **UnderGrand radio:**
Drugačiji glasovi

39 **Pobednik Festa:** Oaza

41 **Bioskop:** Živ čovek

42 **Novi album:** The Black Keys – Delta
Kream (Easy Eye Sound/Nonesuch, 2021)

43 **Roman:** Samoobmane, kristalizacije
i jedan duhoviti kostur

45 **Provetravanje:** Kristeva 4 x 20

SVET

46 **Izrael: Primirje sa
prstom na okidaču**

48 **Jevrejska država:**
Zašto nisam postao Izraelac

52 **Tibet:** Beli papir, crna prošlost,
svetla budućnost

MOZAIK

54 **Baština na Kosovu:**
Jedna sačuvana i mnoge koje nisu

55 **Animirani film:**
Neuhvatljiva tema lepote

57 **Razglednica:** Meka autokratija

58 **Bliske veze:** Nezaobilazni toponim

59 **Navigators:** Monopol ima novo ime

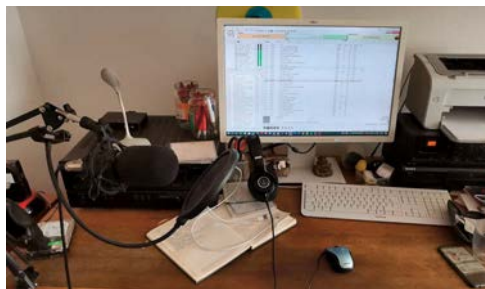
60 **Strip:** Plavi bar

62 **Vreme uživanja:** Rad

Neraskidivi splet politike, navijača, kriminala,
"patriotizma", "tradicije" i ostalih izlizanih
reči koje su skupo koštale mnoge ljude doveo
je do sposobnosti da se sopstveni interes
protura kao državni. Tako je za "državni
interes" proglašeno i to da publika ima da
bude prisutna na košarkaškim utakmicama

RADMILO MARKOVIĆ

"Kada slušam radio recimo na poslu, spopadne
me muka, jer sve stanice zvuče isto. Kao
da imamo deset Radija S, četrnaest Prvih
ili Naxi radija. Nisam zahtevan. Ne mora
to da uvek bude muzika koju ja volim, ali
dajte ljudi, budite bar malo drugačiji"

NEDIM SEJDINOVIĆ

Izraelci su navikli na nenormalnu
normalnost, na rakete, bežanje u skloništa,
čekanje zatišja. Još opasnije su, međutim,
ulične borbe koje podstiču i Hamas i
ultradesničarski orijentisani muslimani i
Jevreji. U trenutku kada ovaj broj "Vremena"
odlazi u štampu i Izraelci i Palestinci
se sa prstom na okidaču pridržavaju
primirja koje je stupilo na snagu 21. maja

ANDRIJANA LUBINA

Fotografijana naslovnoj strani: Vesna Anđić

NASLEDNICI DA

Postoji nekoliko zabluda koje se u javnosti stvaraju zbog žestine i brutalnosti sukoba škaljarskog i kavačkog klana. Ove dve grupe nastale su podelom jedinstvene škaljarske kriminalne organizacije koja je trebalo da popuni prazninu u švercu kokaina iz Južne Amerike nakon što je u akciji “Balkanski ratnik” razbijena organizacija Darka Šarića (na slici), kojeg su zapadni mediji nazivali i balkanskim “kraljem kokaina”. Krvavi talas obračuna koji ne samo što je zapljusnuo Crnu Goru i Srbiju već se preneo i van granica regiona pogrešno ostavlja utisak o snazi ova dva klana, njihovom dosegu, obimu posla koji kontrolišu, a ponajviše o tipičnom “modelu ponašanja” za koji se vezuju surovost, brutalnost i osvetoljubivost. Obračun ova dva kotorska klana više je “greška u sistemu” nego što je dominantan model “poslovanja” na tržištu narkoticima

Nezvanične procene govore da se kroz Evropu godišnje prošvercuje između 500 i 800 tona kokaina. Ovako široka procena se zasniva na pretpostavci da se u policijskim i carinskim akcijama zapleni tek 10 do 20 odsto stvarnih količina droge u opticaju. Prema izveštaju Evropskog centra za praćenje droga i zavisnosti o drogama (EMCDDA), 2018. godina bila je rekordna po količini zaplenjenog kokaina. Od ukupno 181 tone, 78 odsto je zaplenjeno u Belgiji, Španiji i Holandiji. S obzirom da je prema podacima Europol

maloprodajno tržište kokaina 2017. godine vredelo između 7,6 i 10,5 milijardi evra, očigledno je da kokainska ruta većim delom nastavlja svoj put prema Rusiji i Aziji. Evropa je svakako i dalje atraktivna lokacija za švercere i prodavce latino-američkog belog praha, a procene govore da promet kokaina preko teritorije “stare dame” dostiže cifru od 33 milijarde evra po veleprodajnim cenama.

BALKANSKA VEZA

S druge strane, pojednostavljena analiza tržišta kokaina govori da je proseč-

na cena na mestu proizvodnje za uspešne “trgovce” 2000 evra po kilogramu. Na svom putu do ulaznih žarišnih tačaka za Zapadni Balkan, luka Bar i Drač, cena po kilogramu dostiže iznos od 35.000 evra za najčistiju drogu. Tu su uključeni troškovi transporta, skladištenja i distribucije. Ako se uzme kao tačna pretpostavka da prosečna organizovana kriminalna grupa u regionu prokrijumčari između 500 i 1000 kilograma kokaina godišnje i da cena na pojedinim evropskim tržištima dostiže iznos od 80.000 evra, da se zaključiti da takva kriminalna orga-

RKA ŠARIĆA

PRIVLAČENJE PAŽNJE
KAO ANOMALIJA
U SISTEMU: Vode
Kavačkog klana
Radoje Zvicer i
Slobodan Kaščelan

nizacija godišnje može da ostvari profit od 45 miliona evra. Otuda ne čudi žestina sukoba klanova koji su na ovim prostorima uključeni u posao sa kokainom. Parče “belog kolača” koji se prometuje našim prostorima tek je mali deo ukupne evropske prodaje ili tranzita, ali zapadnobalkanske kriminalne grupe su, prema različitim izveštajima, uključene i u posao globalno.

grupom FARK, u Kolumbiji je 2016. godine usledio nagli porast proizvodnje kokaina da bi, prema podacima Kancelarije UN za borbu protiv droge i kriminala, početkom ove decenije samo u Kolumbiji porasla na 950 tona godišnje. Porast proizvodnje, konstantna visoka potražnja uz nizak rizik kao rezultat sveprisutne korupcije na oba kraja švajcarskog lanca su stvorile povoljan ambijent za ulazak novih igra-

dobre odnose sa dobavljačima u Latinskoj Americi a i osnažili uticaj u distributivnim mrežama. Mogućnost kupovine neposredno na mestu proizvodnje i direktna prodaja korisnicima u Zapadnoj Evropi omogućila im je, prema izveštaju Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, kontrolu celokupnog tržišnog lanca. Rezultat je visoka čistoća kokaina, niska cena i relativni monopol na tržištu. Pojedine balkanske kriminalne grupe su do najsitnijih detalja razvile poslovni model “end-to-end” (od kraja do kraja) ne prepuštajući posao posrednicima.

■ Postoji li zaista “balkanska mafija”? Svi podaci do kojih je moguće doći na terenu govore da je to opšti pojam za veći broj nezavisnih grupa koje često sarađuju među sobom, a ne funkcionalni organizam sa jasno definisanom hijerarhijom

Prema izveštaju obaveštajne službe kolumbijske policije, evropsko tržište “guta” gotovo 60 odsto kokaina koji dolazi iz Kolumbije, a skoro 70 procenata rasturaju grupe povezane sa kriminalnim grupama Zapadnog Balkana. Iako ovi podaci deluju nerealno, mogu da budu dobar indikator statusa koji su balkanske kriminalne grupe zauzele na kokainskom putu.

Kako se dogodilo da kriminalci sa Zapadnog Balkana uđu u krug najznačajnijih kriminalnih grupa kada je šverc kokaina u pitanju? Nakon mirovnog sporazum sa pobunjeničkom kriminalnom

ča na ovo globalno tržište. S obzirom na veliku količinu rezervi kokaina koja se nagomilala tokom mirovnih pregovora u Kolumbiji, te velikoj proizvodnji, kolumbijski karteli i grupe u Brazilu tražili su nova tržišta i partnere. Grupe sa Zapadnog Balkana su se u pravom trenutku našle na pravom mestu. Paklene devedesete su ih dobro pripremile za ulazak u drugu po veličini industriju svetskog podzemlja.

Kriminalne grupe sa Zapadnog Balkana su izgradile reputaciju da su efikasne, pouzdane i da dobro kontrolišu neophodan faktor straha. Razvili su

MAFIJAŠKA PEŠADIJA

Postoji nekoliko zablude koje se u javnosti stvaraju zahvaljujući žestini i brutalnosti sukoba škaljarskog i kavačkog klana. Ove dve grupe nastale su podelom jedinstvene škaljarske kriminalne organizacije koja je trebalo da popuni prazninu u švercu kokaina iz Južne Amerike nakon što je u akciji “Balkanski ratnik” razbijena organizacija Darka Šarića, kojeg su zapadni mediji nazivali i balkanskim “kraljem kokaina”. Krvavi talas obračuna koji ne samo da je zapljusnuo Crnu Goru i Srbiju već se preneo i van granica regiona pogrešno ostavlja utisak o snazi ova dva klana, njihovom doseg, obimu posla koji kontrolišu, a ponajviše o tipičnom “modelu ponašanja” za koji se vezuju surovost, brutalnost i osvetoljubivost. Obračun ova dva

kotorska klana više je "greška u sistemu" nego što je dominantan model "poslovanja" na tržištu narkoticima, baš kao što su to bili i nedavni obračuni na rimskom kriminalnom žarištu zbog nezadovoljstva dubokom integracijom albanskih kriminalnih grupa u italijansko podzemlje koje je početkom ovog veka još uvek dominiralo u poslovima šverca kokaina.

I dok kotorski klanovi podižu stepen destabilizacije ovdašnjih prostora, ostale kriminalne grupe nastavljaju da rade u tišini. Upravo onako kako je i poželjno u globalnoj krijumčarskoj mreži. No, postoji li zaista "balkanska mafija"? Svi podaci do kojih je moguće doći na terenu govore da je to opšti pojam za veći broj nezavisnih grupa koje često sarađuju među sobom, a ne funkcionalni organizam sa jasno definisanom hijerarhijom. "Kvarovi" u tom mehanizmu, poput pomenu tog sukoba kotorskih klanova koji remeti poziciju sigurnog tranzita kokaina preko Zapadnog Balkana, jesu smetnja i u globalnoj mreži ti delovi će ubrzo biti zamenjeni. Tim pre što je ovaj region značajno mesto za regrutaciju mafijaške "pešadije" i sigurno mesto za sakrivanje i investiranje ili pranje novca.

Danas ne postoje "kraljevi" balkanske trgovine kokainom. Umesto toga, balkanski kriminalci sve više primenjuju "model kraudsorsinga" (*crowdsourcing*) na trgovinu kokainom. Ovaj model, kako se navodi u godišnjem izveštaju EU o tržištu narkoticima iz 2019. godine, podrazumeva pre svega dobru saradnju nezavisnih grupa koje kolektivno ulažu u veoma velike pošiljke. Ove pošiljke se prikupljaju iz više izvora, a trgovci kupuju kokain direktno u Kolumbiji, Dominikanskoj Republici, Ekvadoru, a pre svega u Peru i Brazilu. Nakon što beli prah stigne u Evropu, "balkanske mafije" razgrađuju pošiljke i prebacuju ih na različita tržišta širom kontinenta. Ukoliko se ovome doda činjenica da su visoka stopa dinamičnosti u kriminalnom miljeu i stalno prilagođavanje promena na terenu doveli do "tehnološke zrelosti" koja se ogleda, recimo, u korišćenju enkriptovanih mobilnih telefona, pranje novca u kriptovalutama u ofšor zonama ili plaćanja droge bitkoinima, jasno je da krv na ulicama balkanskih gradova nije glavni simptom društva u raljama krimi-

Jeftine bele

Potpredsednik Vlade Crne Gore i koordinator službi bezbednosti Dritan Abazović potvrdio je početkom sedmice za podgoričke "Vijesti" da su "počeli procesi vezani za šverc cigareta". Naime, prema pisanju podgoričkog dnevnika, Specijalno tužilaštvo i Uprava policije privode kraju istragu šverca cigareta preko luke Bar, koja zauzima značajno mesto na švercerskoj mapi jeftinih belih – "cheap whites".

Strane marke navodno stižu preko Bara za reeksport, dok se cigarete proizvedene u Crnoj Gori, u Podgorici i Mojkovcu, transportuju iz Bara. Evropska služba za borbu protiv prevara (OLAF) saopštila je da je u akcijama u kojima je ova kancelarija bila uključena tokom prošle godine zaplenjeno skoro 370 miliona ilegalnih cigareta. Trećina ove količine potiče sa Balkana i iz Istočne Evrope (Crna Gora, Belorusija, Ukrajina). Na legalnom tržištu njihova prodaja bi doprinela budžetima država kroz carine, akcize i porez na dodatnu vrednost u iznosu od oko 74 miliona evra.

Postoje indicije da su pojedine ofšor kompanije aktivne u slobodnoj ekonomskoj zoni u luci Bar, a klanovi "Mojkovac" i "Grand" su navodno najveće grupe umešane u šverc cigareta iz Bara. Pretpostavlja se da postoje bliski kontakti sa važnim ličnostima u vlasti i bezbednosnim službama.

Dosadašnje zaplene govore o poslovnom modelu koji se primenjuje. Naime, cigarete koje se utovaruju u Baru kreću uglavnom prema Libiji, Egiptu, Libanu i na Kipar, ali nikada ne stignu na svoju lokaciju. Prema istrazi OLAF-a, brodovi stižu prazni na odredište, dok cigarete završe na crnom tržištu Evropske unije. Cigarete se ilegalno istovaruju na teritoriji EU ili se pretovaruju na otvorenom moru. U proteklih pet godina presretnuto je osam brodova i konfiskovano gotovo 350 miliona cigareta. Teško je proceniti koliko su realne tvrdnje pojedinih svedoka da se svake godine iz luke Bar prošvercuje 600 kontejnera cigareta i da svaki kontejner vredi oko pola miliona evra. Ali je, s druge strane, gotovo nesporna činjenica da "jeftine bele" čine gotovo trećinu ukupnog prometa cigareta u Crnoj Gori. Svakako da je ovo eho posla koji se odvijao između 1994. i 2002. godine, kada je šverc cigareta između Crne Gore i Italije obavljan u industrijskim razmerama. "Državni posao" duvanskog šverca je prema nekim procenama iznosio 700 miliona dolara godišnje, a obavljao se u saradnji sa italijanskim mafijaškim grupama. Ogromna krijumčarska operacija stvorila je ambijent u kojem su lokalne kriminalne mreže osnažile, a njihove međunarodne veze otvorile vrata za dalje širenje "biznisa" na druge proizvode i usluge na balkanskim švercerskim rutama.

nala. To je još jedan privid koji je stvorio pomenuti sukob klanova. Današnje tržište kokaina se kreće i u sferi digitalne tehnologije, uključujući darknet tržišta, upotrebu društvenih medija i aplikacija za mobilne telefone za oglašavanje i olakšavanje isporuke kokaina potrošačima. Većina regionalnih kriminalnih grupa funkcioniše na diskretan i efikasan način uprkos njihovoj nasilničkoj reputaciji.

KLANOVİ

Nekoliko kriminalnih organizacija se par decenija unazad vezuje za prostor Zapadnog Balkana. Među najozloglašnijima je kartel Tito i Dino koji predvodi Edin Gačanin, a deluje u Holandiji. Danas ta grupa ima bliske veze sa kolumbijskim i peruanskim kartelima. Gačanin trenutno živi u Dubaiju, a sumnja se da su bli-

ske povezani sa holandsko-marokanskim, italijanskim i irskim grupama. Neki ih nazivaju "superkartelom" koji godišnje prošvercuje 30 tona kokaina preko luka Rotterdam i Antwerpen.

Iako se smatra da je Šarićeva grupa bila među najsnažnijim na Balkanu, da je organizovala dve velike pošiljke kokaina godišnje i da su bili u stanju da kolumbijskim kriminalnim organizacijama nekoliko tona kokaina plate u kešu, prema istraživanju novinara KRIK-a jedna druga grupa je možda najozbiljniji igrač na kokainskom tržištu. Reč je o grupi Amerika koja je navodno nastala devedesetih u Beogradu i specijalizovala se za logistiku i transport kokaina između Kolumbije, Severne Amerike i Evrope. Grupu predvodi Mile Miljanić. U aprilu 2019, u Beogradu je uhapšen navodno važan pripadnik klana Amerika, Veselin Raičević.

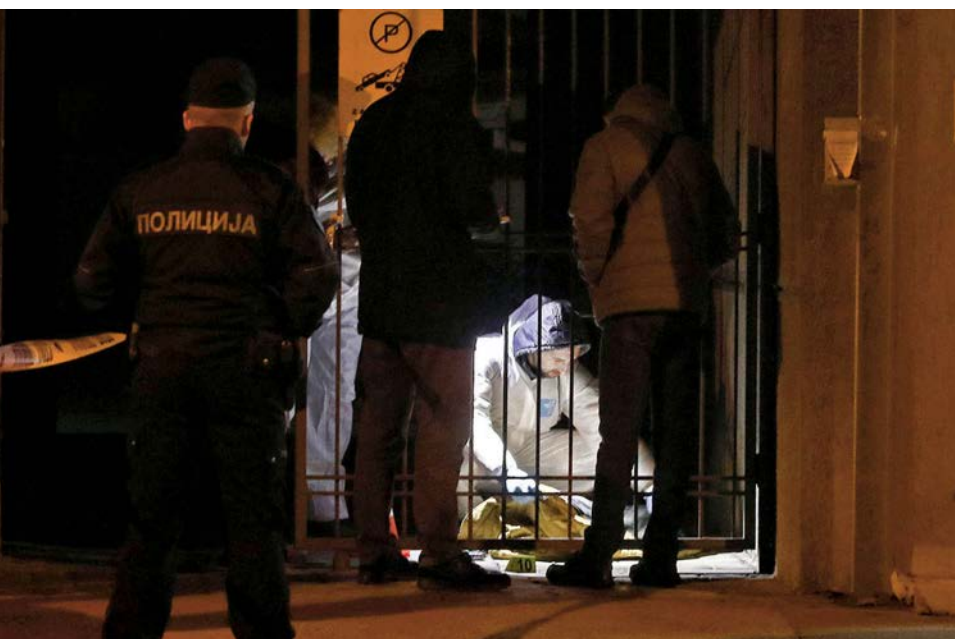

Foto: Jaroslav Pap

■ **Na svom putu do ulaznih tačaka za Zapadni Balkan cena po kilogramu dostiže iznos od 35.000 evra za najčistiju drogu. Ako se uzme kao tačna pretpostavka da prosečna organizovana kriminalna grupa u regionu prokrijumčari između 500 i 1000 kilograma kokaina godišnje i da cena na pojedinim evropskim tržištima dostiže iznos od 80.000 evra, takva kriminalna organizacija godišnje može da ostvari profit od 45 miliona evra. Otuda ne čudi žestina sukoba klanova**

Grupa Sretena Jocića, alias Joce Amsterdama, deluje na Zapadnom Balkanu, u Holandiji, Bugarskoj, Austriji, Turskoj i Nemačkoj. Smatra se da stoji iza organizovanja velikih pošiljki kokaina iz Kolumbije i sa Kariba, posebno na Arubi. Valja podsetiti da je u martu ove godine sud na Arubi izrekao kazne od 9 do 15 godina za jedanaest crnogorskih državljana, članovima posade broda Aressa na kojem je pronađeno pet tona kokaina. Poznavaoi smatraju da je uprkos hapšenju prvog čoveka ova organizacija nastavila nesmetano da radi, pre svega zbog inovativne organizacione šeme u kojoj taktičke operacije nadgledaju vođe manjih grupa i široko rasprostranjena mreža dobro organizovanih timova bez jasne povezanosti, ali uz čvrsto strateško vođstvo lidera.

U istraživačkim krugovima se pominje i prisustvo beranskog klanova, koji se uglav-

nom bavi trgovinom drogom, posebno krijumčarenjem kokaina iz Venecuele i Kolumbije. Vrlo se malo zna o grupi, i nije poznato da li je još uvek aktivna niti da li je i u kojoj meri bila povezana sa klanom Darka Šarića.

Kada se pominje uloga grupa sa Zapadnog Balkana, u koje svakako treba uključiti i nekoliko snažnih albanskih grupa organizovanog kriminala koje su se našle u ulozi ključnih distributera između latinoameričkih kartela i italijanskih mafijaških grupa, treba skrenuti pažnju na podatak da su u "fazi transporta" crnogorski mornari, voljno ili nevoljno, zauzeli važnu ulogu. Procenjuje se da blizu 7000 crnogorskih mornara radi za svetske pomorske kompanije, a čitav je niz slučajeva u kojima su se našli u centru događaja vezanih za pokušaj šverca i zaplenu velikih količina kokaina. Pored pomenutog slučaja na Arubi, nepotp-

ni niz čine hapšenje pet crnogorskih mornara 2015. godine za drogu bačenu sa teretnog broda kraj obale Španije i osuda crnogorskog državljanina godinu dana kasnije za "bacanje" 261 kilograma kokaina sa teretnog broda u blizini holandske obale. Četiri crnogorska mornara uhapšena su u Filadelfiji u junu 2019. godine zbog učešća u trgovini skoro 20 tona kokaina iz Latinske Amerike, a marta 2020. godine crnogorski član posade uhapšen je prilikom zaplene 500 kilograma kokaina u Hamburgu na teretnom brodu "Budva". Otvoreno je pitanje koliko su ovi ljudi deo organizacije, a koliko deo kraudsorsinga ili, što nije redak slučaj, ucenjeni pojedinci.

Osim Bara i Kotora, koji se smatraju važnim kriminalnim žarištima za ulazak droge na Balkan, u tranzitu se važnim tačkama smatraju Nikšić i Rožaje. Nikšić je kao krijumčarsko žarište zauzeo ključnu poziciju tokom rata u Bosni, a osvojene rute ondašnji klanovi i danas kontrolišu. Ovaj grad je centar za operacije takozvanog kvartaškog klana koji ima veze sa kriminalnim klanovima na crnogorskoj obali. S druge strane, Rožaje je smešteno na putu za Peć i Novi Pazar, i smatra se ključnom tačkom za šverc droge. U oktobru 2014. godine vođa grupe "Rožaje" Safet Kalić uhapšen je u Austriji. Optužen je za pranje 7,7 miliona evra. Porodica Kalić je kasnije oslobođena i obeštećena u Crnoj Gori, dok se u Nemačkoj još uvek vodi poseban proces protiv njega. Zanimljivo je da cena kokaina u tranzitu raste sa opasnostima i rizicima koji se stvaraju na samim rutama.

Uprkos značajnim operativnim troškovima, organizovani kriminal i nelegalna tržišta generišu milijarde evra svake godine koji se kanališu u inostranstvo, peru u lokalnim ekonomijama ili reinvestiraju u druge kriminalne aktivnosti. Činjenica da su zapadnobalkanski klanovi zauzeli značajnu poziciju u ovoj globalnoj trgovini van je svake sumnje da su na putu da postanu i važan činilac u segmentu pranja novca. Ako ste pomislili da se na Balkanu gradi preko stvarnih zahteva tržišta, u pravu ste. Građevinarstvo je jedna od glavnih industrija za pranje novca na ovim prostorima.

VOISLAV BULATOVIĆ

ISPOVEST UZBUNJIV

“Onog trenutka kada vas okarakterišu kao nekog ko je nepodoban, ko urušava sistem, ‘ko prijavljuje kolege’, postajete persona non grata u matičnoj kući. Iako znaju da ste u pravu i da za sve imate dokaze, kolege se sklanjaju od vas, beže da vas ne sretnu po hodnicima kao da ste šugavi. Najteži trenutak, a ujedno i onaj koji mi je otvorio oči, bio je kada mi je moj dobar prijatelj i kolega s kim sam maltene istog dana počeo da radim – on je kasnije otišao u SUK, a ja u SBPOK – rekao: ‘Simo, mnogo mi zameraju kad me vide s tobom’”

Penzionisani major Predrag Simonović prešao je put od jednog od najuglednijih pripadnika MUP-a, višestruko nagrađivanog i od samih ministara, do uzbunjivača, čoveka koji godinama bije bitke po sudovima boreći se za svoja prava ali i protiv kršenja zakona u policiji.

Završio je Višu školu unutrašnjih poslova u Zemunu, Fakultet civilne odbrane Univerziteta u Beogradu, specijalističke studije Terorizam i organizovani kriminal Fakulteta političkih nauka, gde je i magistrirao na smeru Politička teorija i metodologija.

Simonović je bio član Radne grupe UKP formirane rešenjem direktora policije dana 2011. sa zadatkom rasvetljavanja ubistva novinara Slavka Ćuruvije. Od februara 2013. ta radna grupa je u okviru Vladine komisije za rasvetljavanje ubistva novinara, kao i Radne grupe UKP formirane rešenjem direktora policije 18. 11. 2014. sa zadatkom rasvetljavanja ubistva novinara Milana Pantića.

Radio je i na rasvetljavanju ubistva Ranka Panića na mitingu Srpske radikalne stranke 2008. u Beogradu zbog kojeg je osuđen pripadnik niškog odreda Žandarmerije Nikica Ristić, a sa Draganom Kecmanom i pripadnicima BIA na predmetu “Prag”, poznatijeg kao “Krtice u Vladi”, a ticalo se curenja podataka iz Vlade Srbije. Simonović je vodio akciju “Albatros” u kojoj je uhapšeno 11 pripadnika organizovane kriminalne grupe iz Niša, Vlasotinca i Leskovca, kada je u sudskom postupku doneta prva presuda za pravno

lice u istoriji srpskog pravosuđa – vođa navedene grupe i pojedini članovi u vreme izvršenja dela bili su u kontaktu sa tadašnjim kabinetom ministra policije i SPS-om. Ukazao je na spregu pojedinih kolega iz SBPOK-a i kriminalaca.

U jednom trenutku, međutim, njegova karijera postaje duga i mukotrpa borba uzbunjivača koji ukazuje na niz nepravilnosti u radu MUP-a.

“VREME”: Viši sud u Beogradu upravo je doneo prvostepenu presudu kojom je potvrdio da ste pretrpeli zlostavljanje na radu u MUP-u. Zašto ste poveli ovaj postupak?

PREDRAG SIMONOVIĆ: Kao pripadnik SBPOK-a i član Radne grupe za rasvetljavanje ubistva Slavka Ćuruvije trpeo sam pritisak starešina iz SBPOK-a koji je imao sve odlike zlostavljanja na radu. Mislim da je to zbog nezakonitosti i propusta na koje sam ukazivao, a koje su uporno pokušavali da zataškaju. Nakon neuspele medijacije podneo sam tužbu za mobing Višem sudu u Beogradu. Nakon šest godina doneta je prvostepena presuda kojom je Viši sud utvrdio da sam pretrpeo zlostavljanje na radu u MUP-u – Direkcija policije, Uprava kriminalističke policije – od nadređenih starešina u SBPOK-u od 2011. do 2015. Ne bih dalje komentarisao s obzirom da se radi o prvostepenoj presudi koja nije pravosnažna. Ogromnu zahvalnost dugujem pravnom timu YUCOM, koji me je zastupao ovom postupku i imao veliko razumevanje i strpljenje.

Kada ste vi praktično postali uzbunjivač i zašto?

I pre donošenja Zakona o zaštiti uzbunjivača ukazivao sam na nepravilnosti, sačinjavao službene beleške i obaveštavao nadležne. Zakon o zaštiti uzbunjivača iz 2015. davao je mogućnost da u slučaju odmazde, uzbunjivač koji ukaže na nezakonitost može da ima sudsku zaštitu u vidu privremene mere.

Ceo život sam gledao da budem. Međutim, vremena su se promenila tako da su profesionalci pomereni u stranu a njihova mesta su zauzeli oni koji čute i slušaju – makar je tako bilo u prethodnom periodu. Drago mi je što vidim neka pozitivna dešavanja u MUP-u. Uzbunjivač sam postao zato što nisam mogao da ćutim i zatvaram oči. Vodio sam računa da svako moje uzbunjivanje bude u skladu sa zakonom.

Trpeli ste posledice?

Jesam. Ali opet bih sve isto uradio. Onog trenutka kada vas okarakterišu kao nekog ko je nepodoban, ko urušava sistem, “ko prijavljuje kolege”, postajete

LAČA IZ MUP-A SRBIJE

Fotografije: Marija Janković

persona non grata u matičnoj kući. Iako znaju da ste u pravu i da za sve imate dokaze, kolege se sklanjaju od vas, beže da vas ne sretnu po hodnicima kao da ste šugavi. Najteži trenutak, ujedno i onaj koji mi je otvorio oči, bio je kada mi je moj dobar prijatelj i kolega s kim sam malteno istog dana počeo da radim – on je kasnije otišao u SUK, a ja u SBPOK – rekao: "Simo, mnogo mi zameraju kad me vide s tobom." Odgovorio sam mu da je srećna zemlja Srbija ukoliko je najveći problem Sektora unutrašnje kontrole Predrag Simonović.

Vi ste 2016. Trećem osnovnom tužilaštvu u Beogradu dostavili informaciju u vezi sa spoljašnjim uzbunjivanjem, sve u skladu sa procedurom koju propisuje Zakon o zaštiti uzbunjivača. Tražili ste od tužilaštva da proveriti navode da je načelnik Sektora finansija u MUP-u odgovoran za krivično delo nesavestan rad u službi. Ta nesavesnost se po vašim navo-

dima ogledala u donošenju nezakonitih rešenja o utvrđivanju koeficijenta za isplatu zarada određenim policijskim inspektorima. Šta se desilo sa vašom informacijom?

Ne znam koliko je javnost upoznata, ali najveći deo radnika Službe za borbu protiv organizovanog kriminala i Službe za otkrivanje ratnih zločina tužio je Republiku Srbiju zbog neisplaćenih zarada a na osnovu Uredbe o platama lica koja obavljaju poslove u posebnim organizacionim jedinicama nadležnim za suzbijanje organizovanog kriminala. Veliki broj službenika dobio je pravosnažne presude i iz državnog budžeta isplaćene su milionske sume na ime neisplaćenih zarada sudskih i advokatskih troškova.

O čemu se tu radi?

Nakon što smo u toku 2013. od Sektora za ljudske resurse dobili rešenja o koeficijentu plate, nekolicina nas iz SBPOK-a je na navedeno rešenje uložila žalbe Žalbenoj komisiji Vlade. Postupajući po na-

šim žalbama, ona je zbog utvrđenih nepravilnosti poništila rešenja MUP-a i vratila mu ih na ponovno odlučivanje. Da je MUP u ponovnom postupku doneo zakonita rešenja o koeficijentu, ne bi došlo do sudskih sporova i ogromnih troškova. Pošto nisam dobio ispravljeno rešenje, pokrenuo sam postupak pred Prvim osnovnim sudom u Beogradu i dobio presudu protiv MUP-a.

Šta se potom desilo?

Doneta je Uredba o platama lica koja obavljaju poslove u posebnim organizacionim jedinicama nadležnim za suzbijanje organizovanog kriminala. Očigledno je da MUP nije postupao po navedenoj uredbi i nije radnicima SBPOK-a i SORZ-a uplaćivao predviđene plate. Ujedno, utvrđeno je da je Sektor za ljudske resurse donosio nezakonita rešenja o koeficijentu koja su poništavana od strane Žalbene komisije Vlade. U drugom krugu MUP ponovo donosi identična rešenja i Žalbena komisija Vlade ih ponovo poništava. Inače, nikad nisam dobio ispravljeno rešenje o koeficijentu, ali sam dobio sudski spor i naplatio štetu. Siguran sam da je šteta milionska. Tužilaštvo kaže da nema krivičnog dela – bitno je da ima novca iz budžeta koji će sve to da podmiri i opet niko neće biti kriv.

Vi ste među prvim skrenuli pažnju javnosti i na angažovanje visokih policijskih funkcionera u fudbalu?

Podneo sam 26. juna 2019. predstavku Sektoru unutrašnje kontrole uz koju sam dostavio dokaze da je jedan pukovnik policije, u to vreme jedan od rukovodilaca Odeljenja za suzbijanje organizovanog opšteg kriminala u Službi za borbu protiv organizovanog kriminala, prekršio čl. 168 Zakona o policiji postavši imenovani član Izvršnog odbora fudbalskog kluba a da za obavljanje te funkcije ne poseduje saglasnost MUP-a shodno zakonu o policiji. Uputio sam i zahtev u vezi sa pristupom informaciji od javnog značaja MUP-u da mi dostavi podatak da li navedeni pukovnik ima saglasnost da obavlja navedenu funkciju shodno Zakonu o policiji, i dobio sam odgovor da MUP ne raspolaže traženim podacima. Nakon toga

sam uputio predstavku Sektoru unutrašnje kontrole (SUK).

Da li je Služba unutrašnje kontrole preduzela neke mere?

Nakon nekoliko upućenih urgencija, SUK mi je dostavio odgovor da je tačno da je pukovnik član Upravnog odbora fudbalskog kluba, ali da nije prekršio Zakon o policiji jer za svoj rad nije bio plaćen nego je volontirao. Meni i sada deluje čudno kad izgovorim da mi je Sektor unutrašnje kontrole odgovorio da pukovnik policije, starešina u SBPOK-u, može da volontira u Upravnom odboru fudbalskog kluba. Pritom, uopšte se nisu bavili pitanjima: kada navedeni službenik volontira, da li volontira za vreme radnog vremena, da li volontira onlajn ili odlazi u prostorije fudbalskog kluba, da li na neke odluke u klubu može uticati svojim stvarnim uticajem kao pukovnik prestižne službe u MUP-u. Jednostavno, odgovor je bio da on ne dobija novčanu naknadu za svoj rad.

Ivan Ristić, šef Kabineta bivšeg ministra Nebojše Stefanovića, bio je potpredsednik Disciplinske komisije Fudbalskog saveza. Zlatko Pantić je obavljao dužnost potpredsednika Komisije za žalbe FS dok je bio načelnik Službe za suzbijanje kriminala u Upravi kriminalističke policije. Željko Kojić, pomoćnik ministra Stefanovića i načelnik Sektora za finansije i ljudske resurse, ujedno je bio i predsednik Komisije za finansije FS. Da ne nabrajam dalje... Koliko su funkcioneri MUP-a prisutni u srpskom fudbalu?

Poznata su mi sva ta imena, ali nemam saznanja o njihovim angažovanjima u fudbalskim klubovima. Neke od njih poznajem kao vrhunске profesionalce. Moje lično mišljenje je da je to nespojivo sa poslom policajca, možda i pod utiskom poslednjih hapšenja povezanih sa navijačkim grupama za koje se utvrdilo da su imali kontakte sa MUP-om.

Bili ste član radnog tima koji je radio na rasvetljavanju ubistva Slavka Ćuruvije i Milana Pantića. U jednom trenutku ste razrešeni. Zašto?

Ni dan-danas mi nije jasno čija je ideja bila da dobijem rešenje kojim sam razrešen članstva u Radnoj grupi. Predlog nisu dali ni Kecman Dragan ni Veran Matić.

Ne bih da iznosim pretpostavke, ali mislim da sam sklonjen iz radne grupe baš zbog toga što sam ukazivao na nepravilnosti i shodno Zakonu o zaštiti uzbunjivača obaveštavao i druge institucije van MUP-a. U jednom momentu došao sam u posed nekog nesrećnog dopisa koji je potpisao tadašnji šef Biroa u kome navodi da je stekao utisak o postojanju okolnosti koje utiču na nesmetan rad Radne grupe. Kasnije je smenjen taj šef Biroa, ali sam siguran da nije tačno znao ni šta radi Radna grupa. Ne znam da li je uopšte prisustvovao bilo kom sastanku, ali eto, stekao je utisak da postoje problemi i da se razmotri mogućnost za zamenu članova iste. S obzirom da je Radna grupa o kojoj on govori rasvetlila ubistvo novinara Slavka Ćuruvije, ne vidim razlog zbog čega bi se menjali članovi sem mog uzbunjivanja i ukazivanja na nezakonitosti.

Kojih nezakonitosti?

Dana 8. maja 2017. godine uručeno mi je rešenje kojim sam razrešen dužnosti člana Radne grupe za rasvetljavanje ubistava novinara Milana Pantića u prisustvu rukovodioca ove grupe Dragana Kecmana. Tom prilikom mi je ukazano da je rešenje strogo poverljivo i da ne smem nikome da ga pokažem, a zaprećeno mi je da će u suprotnom biti podneta krivična prijava protiv mene i da ću snositi disciplinsku odgovornost. Prema mojim tadašnjim saznanjima, u navedeno rešenje su imali uvid i tadašnji pomoćnici načelnika Uprave kriminalističke policije.

Šta je tu sporno?

S obzirom da sam imao neproverena saznanja da u navedeno vreme sva trojica nisu imali zvaničan sertifikat izdat od Kancelarije saveta za nacionalnu bezbednost i zaštitu tajnih podataka za pristup podacima sa oznakom "strogo poverljivo" te da shodno Zakonu o tajnosti podataka nisu mogli da imaju uvid u rešenje SP 03 broj: 513/17, uputio sam zahtev za pristup informaciji od javnog značaja ovoj Kancelariji da mi se dostavi podatak da li pomenuti imaju zvaničan sertifikat. Dobio sam odgovor da navedeni, koji su imali uvid u moje rešenje, nemaju sertifikat stepena tajnosti "strogo poverljivo". Napominjem da su u to vreme pomoćnici načelnika Uprave bili najviše instance u Upravi kriminalističke policije s obzirom da tada nije imala načelnika i da nisu

imali zvaničan sertifikat za uvid u dokumenta sa oznakom "strogo poverljivo" a da su zbog prirode posla svakodnevno dolazili u kontakt sa takvim dokumentima. Da navedena lica nemaju zvanične sertifikate obavestio sam sve instance u MUP-u i nakon toga izvršio uzbunjivanje javnosti obratvši se "Insajderu", koji je emitovao prilog.

Kakav je bio epilog?

U vezi sa rešenjem kojim sam sklonjen iz Radne grupe pokrenuo sam spor pred Upravnim sudom decembra 2017. Krajem 2020. postupajući sudija odlazi u penziju i slučaj zadužuje nova sudija. Marta 2021, s obzirom da je prošlo više od tri godine, advokatica ulaže prigovor za suđenje u razumnom roku. Aprila 2021. sud usvaja prigovor, utvrđuje povredu prava na suđenje u razumnom roku i nalaže da se predmet reši u roku od tri meseca. Još čekam, od 2017.

Protiv vas je početkom 2018. direktor policije Vladimir Rebić pokrenuo disciplinski postupak. Zašto?

Nakon što sam dobio rešenje kojim sam bez ikakvog objašnjenja razrešen dužnosti člana Radne grupe za rasvetljavanje ubistva novinara Milana Pantića, obavestio sam Verana Matića, predsednika Vladine Komisije za razmatranje činjenica do kojih se došlo u istragama koje su vođene povodom ubistava novinara. Ta-

■ Bio sam na bolovanju kada je direktor policije Vladimir Rebić, tada ujedno i v.d. načelnika Uprave kriminalističke policije, doneo zaključak o pokretanju disciplinskog postupka protiv mene zbog teške povrede službene dužnosti zato što sam se obratio Veranu Matiću, predsedniku Vladine Komisije za razmatranje činjenica do kojih se došlo u istragama koje su vođene povodom ubistava novinara”

kođe, pismeno sam se obratio i rukovodiocu Radne grupe Draganu Kecmanu. Obojica nisu bila upoznata sa rešenjem i izjasnili su se da nisu imali primedbe na moj rad u Radnoj grupi, kao i da oni nisu predložili da budem sklonjen iz Radne grupe. Bio sam na bolovanju kada je direktor policije Vladimir Rebić, tada ujedno i v.d. načelnika Uprave kriminalističke policije, doneo zaključak o pokretanju disciplinskog postupka protiv mene zbog teške povrede službene dužnosti, ponašanje koje šteti ugledu službe.

Zbog čega tačno?

Zbog toga što sam se obratio Veranu Matiću. U rešenju se kaže da sam se “neprimereno izjašnjavao o odluci direktora policije kojom sam razrešen dužnosti člana radne grupe”. Opet teža povreda radne obaveze i opet mogućnost da dobijem otkaz.

Znači, direktor policije pokreće disciplinski postupak protiv vas zbog toga što ste se neprimereno izjašnjavali o rešenju koje je on doneo?

Otrpili sam napravio nešto kao verbalni delikt i to je ta teža povreda službene dužnosti. Da bih napravio paralelu, moram da pomenem da je “Insajder” objavio vest da je iz kase u UKP PU za grad Beograd nestalo 90.000 evra. Sektor unutrašnje kontrole nije pronašao ko je ukrao novac, ali je pronašao krivca koji je nesavesno postupao i podneo krivičnu prijavu. A onda je jedan kolega upisan u knjigu raporta – to je otprilike blaže nego ukor razrednog starešine, a ni protiv koga nije pokrenut disciplinski postupak. Takođe, iz magacina MUP-a u Ulici Kneza Miloša nestalo je devet pištolja – iz obezbeđene zgrade, pod čuvanjem naoružanog obezbeđenja i iz magacina koji je zaključan. Sektor unutrašnje kontrole je uputio izveštaj tužiocu i ni protiv koga nije pokrenut disciplinski postupak, a protiv mene su dva puta pokretani disciplinski postupci zbog teže povrede službene dužnosti. Jednom zbog “zlou-

potrebe” medijacije, a drugi put zbog neprimerenog izjašnjavanja. Valjda je ovo dovoljno da se shvati šta sam sve morao da istrpim.

Indikativno je da je disciplinski postupak inicirao starešina, već pomenuti pukovnik SBPOK-a koji je volontirao u Upravnom odboru fudbalskog kluba i koji nije imao nikakvih dodirnih tačaka sa Radnom grupom, niti je na bilo koji način mogao da dođe u posed dopisa koji sam ja uputio Veranu Matiću. Sve ovo je uticalo na moje ionako pogoršano zdravstveno stanje, tako da sam dug vremenski period proveo na bolovanju, obilazeći bolnice i lekare.

Kako se okončao disciplinski postupak?

Disciplinski postupak je, ipak, na kraju obustavljen.

Vi ste utvrdili da je bilo i nezakonitog pristupa vašim podacima u Jedinstvenom informacionom sistemu (JIS). Zašto je to rađeno i šta ste tim povodom preduzeli?

Radi provere bezbednosti članova Radne grupe koji su radili na slučaju Čuruvija traženi su podaci ko ih je sve proveravao preko Jedinstvenog informacionog sistema MUP-a. Uvidom u JIS može se doći do mnogih podataka – adresa, registracija auta, adrese članova porodice, prethodne adrese itd. Kada smo dobili navedene provere, bili smo iznenađeni ko nas je sve proveravao. Mene je proveravao jedan od rukovodilaca iz SBPOK-a.

Zašto ste vi proveravani?

Na to pitanje dobio sam nejasan odgovor da je dobijen zadatak da se pravi neki spisak za nagrađivanje pa im je trebao matični broj. Pa neko je mogao da me pozove da mu izdiktiram matični broj ili jednostavno da pita sekretaricu koja ima matične brojeve svih nas.

Da li vas je još neko proveravao?

Proveravalo me je puno kolega sa juga Srbije, što povezujem sa predmetom na kome sam radio pre Radne grupe koji je

realizovan hapšenjem jedanaestočlane organizovane kriminalne grupe i prvom presudom za pravno lice u istoriji pravosuđa. Na JIS-u sam proveravan i od nekih drugih službi. Tome je prethodilo i to da su u dva navrata neki od članova pomenute organizovane kriminalne grupe obilazili adresu na kojoj mi je prijavljeno prebivalište. Strahujući za svoju i bezbednost porodice i ne dobijajući adekvatan odgovor zbog čega sam proveravan, obratio sam se pritužbom povereniku za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti. On je sproveo kontrolu i utvrdio neovlašćenu obradu mojih podataka o ličnosti u vezi sa čim je uputio Upozorenje MUP-u. Nakon toga sam obavestio Sektor unutrašnje kontrole koji je izvršio provere i ustanovio da sam proveravan, na primer, sa šifre kolege koji je u međuvremenu penzionisan i nije poznavao rad na računaru, pa od nekih drugih kolega koje nisu imale potrebu da me proveravaju. I pored toga SUK nije mogao da utvrdi da li su nekom prosleđivali moje podatke, a nisam siguran ni da li im je ponuđeno poligrafsko testiranje.

Šta se zatim dešava?

Nakon toga sam se obratio tadašnjem prvom čoveku UKP Srđanu Paskvaliju sa zahtevom da izvrši provere u vezi sa mojom bezbednošću. U vezi s navedenim proverama dobijam papir na kome piše da je Služba za kriminalističko obaveštajne poslove i prikrivene islednike izvršila provere i da nije došla do informacija o mojoj bezbednosnoj ugroženosti. U prilogu akta su navedeni dopisi koji u stvari predstavljaju te provere. Da pomenem da mene niko nije pozvao da pita u vezi sa mojom ugroženosti, da li imam neka saznanja, neke sumnje... Kada sam Srđanu Paskvaliju tražio dokumenta koja su navedena kao prilog dopisa koji mi daje kao odgovor na moj zahtev, rukom je dopisao da mi daje samo jedan papir bez pratećih dokumenata.

Zašto?

Srđan Paskvali iz nekog razloga nije hteo da mi da dokumenta u vezi s proverom moje bezbednosti, pa sam bio primoran da se u vezi s navedenim dokumentima obratim zahtevom za obradu podataka o ličnosti. Kao i mnogo puta ranije, naišao sam na ćutanje uprave, pa dostavljam žalbu povereniku i on donosi rešenje da mi MUP dostavi tražena dokumenta. Od MUP-a dobijam od-

vodioca), uputio sam dopis tada prvom čoveku UKP-a Srđanu Paskvaliju navodeći da sam odbio naređenje i da nisam potpisao navedenu izjavu jer smatram da je nezakonita. O izjavi o čuvanju tajnosti podataka obavestio sam i Kancelariju saveta za nacionalnu bezbednost i zaštitu tajnih podataka, Ministarstvo pravde, Sektor unutrašnje kontrole i zaštitnika građana.

nu bezbednost i zaštitu tajnih podataka za uvid u dokumenta sa oznakom strogo poverljiva, a da svakodnevno imaju uvid, i videvši da institucije u vezi s navedenim ne reaguju, odlučio sam da shodno Zakonu o zaštiti uzbunjivača izvršim uzbunjivanje javnosti. To sam uradio tako što sam se obratio produkciji "Insajdera" koja je na osnovu moje informacije napravila nekoliko priloga, koji su prikazani

■ **"Iz magacina MUP-a u Ulici Kneza Miloša nestalo je devet pištolja – iz obezbeđene zgrade, pod čuvanjem naoružanog obezbeđenja i iz magacina koji je zaključan. Sektor unutrašnje kontrole je uputio izveštaj tužiocu i ni protiv koga nije pokrenut disciplinski postupak, a protiv mene su dva puta pokretani disciplinski postupci zbog teže povrede službene dužnosti. Jednom zbog 'zloupotrebe' medijacije, a drugi put zbog neprimerenog izjašnjavanja"**

govor – dopis je neko potpisao umesto Srđana Paskvalija – da u Upravi ne postoji takav dokument. Odnosno, pokazuju mi dokument o proveru moje bezbednosti, ne daju mi da vidim dokumenta koja se tiču samih provera, a kada poverenik donese rešenje da mi se dostave ta dokumenta, dobijam odgovor – od istog čoveka koji mi je pokazivao dopis u kome su navedeni – da ta dokumenta ne postoje.

Skrenuli ste pažnju i na nezakonito potpisivanje izjava pojedinih radnika MUP-a o čuvanju tajnosti podataka?

To je jedno od naređenja koje sam odbio u MUP-u. Starešine su mi naredile da iz Radne grupe koja je u to vreme bila na Novom Beogradu dođem na Makiš, u SBPOK, i potpišem izjavu o čuvanju tajnosti podataka. Uvidom u obrazac koji treba da potpišem i da se podvrgnem poligrafskom testiranju po nalogu starešine, video sam da isti nije u skladu sa zakonom i to sam odbio. U nekim kasnijim dopisivanjima starešine su se izjašnjavale da mi nisu naredile nego da je to bilo svojevolsno ko hoće da potpiše. Ja nisam potpisao, ali je zato, kako sam kasnije saznao, svojevolsno potpisalo 959 policijskih službenika. Shodno Zakonu o policiji čl. 41 st. 3 (ako naređenje smatra nezakonitim, policijski službenik ima pravo da o tome izvesti višeg ruko-

Jeste li dobili odgovore ili neke reakcije?

Ministarstvo pravde se izjasnilo da ne znaju čemu služe navedene izjave i koja im je svrha. Epilog je da je nakon pune dve godine i nakon sprovođenja kontrole MUP-a od zaštitnika građana direktor policije Vladimir Rebić doneo depešu da se unište sve potpisane izjave o čuvanju tajnosti podataka. Direktor je rešenjem obrazovao komisiju za uništenje 959 potpisanih izjava o čuvanju tajnosti podataka o čemu je sačinjen zapisnik. Indikativno je da je jedan od članova komisije bio disciplinski starešina u postupku koji je vođen zbog neprimerenog izjašnjavanja o rešenju direktora. Takođe je zanimljivo i da su potpisane izjave čuvane u prostorijama Službe za specijalne istražne metode SSIM koja se kasnije tako često pominjala u aferama prisluškivanja.

I tako, 959 ljudi je potpisalo izjave, dve godine su na osnovu njih, koliko sam razumeo, imali neka ovlašćenja i uvid u podatke i nakon dve godine su te iste izjave uništene kao nezakonite. I nikom ništa. Mislim da nije pokrenut nijedan disciplinski postupak.

Tada ste praktično postali uzbunjivač?

Mislio sam da je navedena tema jako bitna za bezbednost zemlje Srbije. Otkrio sam da najviše starešine UKP-a nemaju sertifikat Kancelarije saveta za nacional-

i na taj način javnost je upoznata sa bitnim detaljima.

Da li ste trpeli neke posledice zbog toga?

Nakon što sam odbio da potpišem izjavu o čuvanju tajnosti podataka i pokrenuo pitanje o njihovoj zakonitosti, odgovor službe je bio veoma brz. Načelnik UKP-a Srđan Paskvali je vršio pritisak na načelnicu Odeljenja za psihološku prevenciju i selekciju uputivši joj je nekoliko dopisa i zahtevajući da me pošalje na vanredni lekarski pregled. Nakon što je načelniku UKP-a nekoliko puta odgovorila da nema takva ovlašćenja, načelnica Odeljenja za psihološku prevenciju i selekciju je uputila dopis tadašnjem pomoćniku ministra i načelniku Sektora za ljudske resurse navodeći da se poziva na čl. 41 st. 3 Zakona o policiji i kaže da je pritisak koji trpi od strane načelnika UKP-a neprimeren, da se vrši konstantan pritisak na nju da se izjasni u vezi s nečim što ne može po zakonu i da se na taj način ruši kredibilitet nje kao načelnika i odeljenja koje predstavlja. Posedujem navedeni dopis i mislim da je više niko nije pozvao u vezi sa mnom.

Vi ne odustajete od svoje borbe bez obzira na to što ste penzionisani?

Ne odustajem od istine. Kao što je rekao Žan-Pol Sartre: "Svaka reč ima posledice. I svaka tišina."

VUKAŠIN OBRADOVIĆ

Hala Pionir ili kako je “nautička manifestacija” pošla po zlu

BAKLJADA PA
TUČNJAVA: Proslava
Zvezdine titule

Foto: Tara Radovanovic / Tanjug

Neraskidivi splet politike, navijača, kriminala, “patriotizma”, “tradicije” i ostalih izlizanih reči koje su skupo koštale mnoge ljude doveo je do sposobnosti da se sopstveni interes protura kao državni. Tako je za “državni interes” proglašeno i to da publika ima da bude prisutna na košarkaškim utakmicama

Vest od 16. maja bila je štura i kratka: Košarkaški klub Crvena zvezda kažnjen je sa 300.000 dinara zbog prisustva navijača na utakmici finala ABA lige sa Budućnošću u Hali “Aleksandar Nikolić”, a komunalna milicija je sa dodatnih 50.000 dinara kaznila i odgovorno pravno lice, naravno, nakon što je utakmica završena.

Sa društvenih mreža moglo se videti da je, uprkos i dalje važećoj zabrani okupljanja više od pet osoba, u nekadašnjoj Hali Pionir bilo više od hiljadu ljudi. Među njima se našao i aktuelni v.d. direktora JP Pošte Srbije i nekadašnji ministar rada Zoran Đorđević, koji se pohvalio svojim prisustvom na utakmici zatvorenoj za publiku: “Pobeda! Idemo

do titule! Uvek uz svoju Crvenu zvezdu”, napisao je Đorđević na svom nalogu na društvenoj mreži Instagram.

KOZA NOSTRA

MUP je prethodno poslao rutinsko saopštenje da će snimati i fotografisati učesnike javnih okupljanja 15. maja u Humskoj, na fudbalskoj utakmici

Partizan – Voždovac, kao i pomenutog finala ABA lige 16. maja. Ovakve naknadne kazne praktično su bile poziv da na drugu utakmicu finala, 18. maja, dođe još više navijača, koji su i pevali i navijali i nisu održavali distancu. Ukratko, činili su sve suprotno propisima. Epilog je bio isti: Zvezda kažnjena sa 300.000 dinara zbog nepoštovanja protivepidemijskih mera, a odgovorno pravno lice sa još 50.000.

Iako je prethodno upozoravao kako komunalna milicija kontroliše sprovođenje protivepidemijskih mera, kontroliše i kažnjava tržne centre i ugostiteljske objekte, te da je čak u TC Stadion prekinuta svadba na kojoj je bilo 80 ljudi, v.d. sekretara za poslove komunalne milicije Ivan Divac nije se oglašavao povodom činjenice da je KK Crvena zvezda bezobzirno dva puta za tri dana prekršila sve mere u borbi protiv kovida. Javnosti nije ponuđeno ni objašnjenje zašto obe utakmice nisu prekinute, nego su kazne oba puta usledile tek nakon što se događaj završio.

Kako je za "Danas" rekao portparol KK Crvena zvezda Igor Vujčin, "klub se neće posebno oglašavati povodom prisustva naših navijača na dva poslednja meča, za šta smo uredno i na vreme platili najdrastičnije moguće propisane novčane kazne.

Treba, ipak, naglasiti da niko iz Zvezde nije vukao za rukav ljude sa ulice da dođu u dvoranu, utakmicama su prisustvovali članovi naše Skupštine, prijatelji i sponzori kluba, pri čemu niko nije ušao bez najmanje dva lična dokumenta. Procedura je potrajala baš zato što je svako morao pokazati ličnu kartu, uz PCR ili antigenski test novijeg datuma ili potvrdu o vakcinaciji."

Nije se Vujčin upustio u objašnjavanje očiglednih rupa u svojoj izjavi – otkud su smeli "članovi, prijatelji i sponzori" uopšte da se nađu u hali, uprkos zabrani? Kakva crna procedura za ulazak u halu kad je zabranjen ulazak? Ako to nisu bili "ljudi sa ulice", onda je, izgleda, sve u redu? Ko je svim tim ljudima najavio da poneću rezultate PCR ili antigenskog testa sa sobom, odnosno potvrdu o vakcinaciji?

Sa druge strane, kako pišu podgoričke "Vijesti", isti taj Vujčin je crnogorskoj redakciji na zahtev za akreditaciju novinara odgovorio da "KK Crvena zvezda

Foto: Tara Radovanovic / Tanjug

■ Nakon, kako su ga mediji nazvali, "Zvezdinog bala na vodi", odnosno "generalne probe nautičke manifestacije", kako ju je nazvao Grad Beograd, navijači Zvezde su razlupali Beton halu, tukli goste kafića i restorana, lomili inventar... Nikom nije palo na pamet da podnese ostavku

tokom ove sezone nije ni na utakmicama Evrolige, ni ABA lige bio u situaciji (NIJEDNOM) da ugosti novinare", te da je "ova odluka vezana za zdravstvene protokole koje je donijelo nadležno Ministarstvo Republike Srbije, mi kao klub dužni smo da ga se pridržavamo".

Javnosti je na ovaj način još jednom – ko zna koji put od početka epidemije – ponuđeno "objašnjenje" koje vređa inteligenciju i dostojanstvo, uz prećutnu, ali jasnu poruku: Ovo je državna stvar, neophodno je da Zvezda pobedi Budućnost i učinićemo sve što možemo da do toga dođe, ne mareći da li pritom ugrožavamo nečije živote, da li će lekari u kovid-bolnicama zbog ovoga morati da provedu još mesec ili dva u skafanderima. Ukratko – ne mešajte se, ovo je naša stvar.

A nakon što je Zvezda te dve utakmice dobila, pa potom dve naredne u Podgorici izgubila, nema sumnje da će u petom, odlučujućem meču finala ABA lige, Hala "Aleksandar Nikolić" u petak 28. maja biti – prepuna, svim zabranama uprkos: iz dosadašnje 14-mesečne sage sa epidemijom kovida jasno je da vrhovni epidemiolozi Srbije u sastavu epidemiolog dr Aleksandar Vučić i epidemiolog dr Goran Vesić, uz, ovom prilikom, pridruženog čla-

na epidemiologa dr Nebojšu Čovića, sa simpatijama gledaju na ovakve manifestacije, te je izvesno da će više hiljada ljudi biti i na petom meču finala.

DRŽAVNI INTERES

Kao i u ostalim državama na svetu, i u državi Srbiji postoje Ustav, zakoni, uredbе, postoji pravni sistem po kome građani i pravna lica moraju da se upravljaju i na koji moraju da paze. No, u državi Srbiji postoji i nešto drugo, što je izvan i iznad celog sistema i na šta se pravila ne odnose. Može se nazivati raznim imenima – državni razlog, državni projekat, patriotizam, nacionalni ponos, nacionalni interes – ali suština je ista: za sve koji upadnu pod ove pojmove i ovu kategoriju, zakoni i pravila ne važe, niti važe društvene konvencije i principi na kojima počiva društvo; u njih se "ne dira", "to je tako", "pusti, ne pitaj"...

Prva asocijacija na glavnog predstavnika društva za kojeg ne važe pravila i koji radi šta hoće svakako je predsednik države Aleksandar Vučić. No, on je, kao i svi drugi političari iz te nedodirljive kaste sadašnjih i bivših funkcionera, u tu kategoriju ušao silom: ako bude sreće, kada siđe sa vlasti, skinuće se i oreol nedodirljivosti, nekažnjivosti i "čoveka

iznad sistema", koji važi kako za njega i njegove saradnike i uposlenike tako i za sve one funkcionere i direktore unazad 30 godina koje je zakon nekako uporno previdao i kao da ih je sve vreme od sankcija čuvala neka nevidljiva ruka.

Međutim, osim političara, sa kojima su, doduše, u tesnoj vezi, ima i drugih u ovom paralelnom sistemu koji takođe žive po svojim pravilima i koji su često iznad prava koje važi za obične građane, a koji su, takođe, u ovom sistemu neodgovornosti sličan broj godina kao i politička kasta. Tako, već decenijama u pojmove kao što su "crkva", "Kosovo", "pravoslavlje", "navijači", "patriote" nije uputno dirati, niti njihove vođe, zastupnike i tumače pozivati na odgovornost ili zakon, izuzev ako se ne želi izazvati široki društveni odijum: ogroman broj medija već decenijama stvara atmosferu da ovakva tabuizirana situacija potraje i u narednim decenijama.

Iz ovog ugla jasnije je kako je to moguće da jedan od ovih simbola nedodirljivosti, Crvena zvezda i njeni navijači, kontinuirano krše propise države, ujedno ugrožavajući javno zdravlje svih građana – i u tome nisu jedini. Neraskidivi splet politike, navijača, kriminala, "patriotizma", "tradicije" i ostalih izlizanih reči koje su skupo koštale mnoge ljude doveo je sposobnost da sopstveni interes protura kao državni. Tako je za "državni interes" proglašeno i da publika ima da bude prisutna na košarkaškim utakmicama. Za državni interes je, slično, proglašeno da maj prošle godine mora biti mesec kada je pobedena korona, zbog održavanja izbora, što je za sobom povlačilo i falsifikovanje brojki zaraženih i umrlih koje stižu iz "Batuta" – ovu praksu otkrio je BIRN u junu prošle godine. A uprkos sadašnjim upozorenjima lekara da bez 70-ak odsto vakcinisanog stanovništva nema kolektivnog imuniteta, vlast uporno govori o 50 odsto vakcinisanih kao dovoljnom uslovu da ponovo, po ko zna koji put, proglasimo pobedu nad koronom.

Primeru samo tokom epidemije je mnogo: iz "državnog razloga" su za tajne proglašene nabavke respiratora, maski, vakcina i svih drugih medicinskih sredstava i lekova vezanih za koronu; državna je potreba bila da se omogući održavanje fudbalskog derbija sa 15.000 navijača u maju prošle godine, na opštu sablazan

širom sveta; u "državnom interesu" bilo je da epidemijom ne upravlja Republička stručna komisija za zaštitu stanovništva od zaraznih bolesti, po zakonu, nego da se oformi *ad hoc* fantomski Krizni štab u kome većinu nemaju lekari nego političari, pa se onda predloži mera donose preglasavanjem, a u tom preglasavanju učestvuje i epidemiolog dr Vesić, iako nije član Kriznog štaba...

ZVEZDIN BAL NA VODI

I kao što su navijači bili deo nedodirljive kaste i pre ove vlasti, maligni spoj politike, navijača i kriminala bio je belodan i 22. maja kada su navijači FK Crvena zvezda najpre zauzeli reku Savu kod Beograda na vodi (još jednog "državnog projekta" za koje zakoni ne važe) zarad proslave titule šampiona države, uz direktan prenos nekadašnje agencije Tanjug (čije

kovića, nakon čijeg je svedočenja pre par meseci na saslušanje privođen i donedavni predsednik Fudbalskog saveza Srbije Slaviša Kokeza (još jedan "projekat")...

Epilog je bio da je policija privela 130 ljudi, od kojih i 20-ak maloletnika, da je ministar unutrašnjih poslova Aleksandar Vulin rekao da je to "ološ", da je zamenik gradonačelnika Beograda Goran Vesić na svom nalogu na Fejsbuku napisao da je on zatražio da račun za čišćenje plati FK Crvena zvezda, "a što su oni odmah prihvatili".

"Svi mi koji smo zvezdaši radujemo se tituli, a proslava je bila spektakularna. Slavlje je u redu, ali u Beogradu se zna red tako da će ovo čišćenje grada da plati Crvena zvezda", napisao je Vesić, kao da on određuje ko treba da plati štetu, a kasnije dodao da je to bilo "divljaštvo i bezobrazluk" i da ti koji su to uradili tre-

DA LI JE IKO ČUO ZA KORONU: Prepun "Pionir" na utakmici Zvezda – Budućnost

Foto: Budućnost VOLI

je petogodišnje bivstvovanje van zakona bio još jedan "državni interes"), a sve to u ligi koja je i pod zvaničnom sumnjom UEFA za nameštanje mečeva.

Nakon, kako su ga mediji nazvali, "Zvezdinog bala na vodi", odnosno "generalne probe nautičke manifestacije", kako ju je nazvao Grad Beograd, navijači Zvezde su razlupali Beton halu, tukli goste kafica i restorana, lomili inventar... Tabloidi su razlog ovom divljanju našli u pretpostavci da pojedine kafice i dalje obezbeđuju ljudi Veljka Belivuka (još jednog "državnog projekta", sve doskora), a da su kafici ujedno u vlasništvu Aleksandra Kajma-

ba da odgovaraju, "jer su, između ostalog, obrukali i sebe i klub".

Nikom nije palo na pamet da, na primer, podnese ostavku zbog više povređenih tokom "nautičke manifestacije". Štaviše, ministar Vulin je uspeo da izusti kako "MUP nikada neće dozvoliti da najgori vladaju ovim gradom", da je Beograd "siguran i bezbedan grad", i zahvalio se Vučiću jer je ovaj "dao nemerljivu podršku insistirajući na tome da se zakon mora primenjivati i da zakon mora da važi za sve".

I sve tako, do naredne prilike i narednog "državnog razloga" iza kojeg se kriju privatni interesi. "Njihova stvar".

RADMILO MARKOVIĆ

Nećemo da budemo ničija divizija

“Mislim da ova sada situacija nikome ne odgovara, ni opoziciji ni vlasti, i da će nekih ustupaka oko izbornih uslova biti, ali kakvih, to je veliko pitanje. Ne volim tu reč ‘ustupci’ jer se ne radi ni o kakvim ustupcima nego o osnovnom pravu”

Vrtoglav medijski uzlet i neskriivena podrška simpatizera visoko su podigli “Ne da(vi)mo Beograd” onoga trenutka kada je u Zagrebu oglašena ubedljiva pobeda Tomislava Tomaševića u prvom krugu izbora za gradonačelnika. Njihov stari saborac iz Zagreba, prijatelj, “zeleni” aktivista, levičarski aktivista iz “Zagreb je naš!” i koalicije “Možemo!”, “razvalio” je u prvom krugu daleko iza sebe ostavljajući HDZ i dobivši skoro polovinu glasova. Istog trenutka, svi ovdašnji reflektori okrenuli su se ka našima, ka NDMBGD, koji su zapravo po orijentaciji i angažmanu srodni onoj ekipi koja je furiozno pobedila u Zagrebu.

Ipak, da li je tako lako moguće preslikati politički obrt u Zagrebu na Beograd? I zašto nije, u razgovoru za “Vreme” objašnjava koordinator Političkog saveta NDMBGD, politikolog prof. dr Đorđe Pavićević.

“VREME”: I pre izbora u Zagrebu, NDMBGD je privukao pažnju time što je praktično prvi krenuo u predizbornu kampanju, čak i pre naprednjaka. Prvi ste “promovisali” kandidata za gradonačelnika, objavili ste sopstvene duplirane rejtinge u odnosu na izbore 2018, pozivate u članstvo, pozivate na obuku kontrolora... Da li to znači da i pored onoga “sve zavisi od izbornih uslova”, ipak verujete da ćete izaći na predstojeće izbore?

DORĐE PAVIĆEVIĆ: Ta angažovanost ima za cilj da se obave pripreme kako se ne bismo našli u situaciji da, u zavisnosti od izbornih uslova, nemamo vremena za eventualnu pripremu za izbore, jer nismo velika organizacija koja sve to može brzo i lako da izvede. A ima tu još faktora. Ne treba izgubiti iz vida da je od prvo-

bitne organizacije NDMBGD koja je bila dosta labava i nije imala jasniju strukturu, u međuvremenu postala organizacija sa novim statutom, novom organizacionom strukturom, sa sistematičnijim radom. Naša sadašnja vidljivost nije rezultat strategije da krenemo prvi u predizbornu kampanju, nego je rezultat rada, aktivnosti ljudi koji se time bave. Uostalom, sećam se prethodnih izbora i toga da je uvek bio problem sa kontrolorima i sa tim kako se organizovati neposredno pred izbore. Sada je naprosto rešeno da se te aktivnosti obavljaju nezavisno od toga da li će izbora biti ili ne, i kada će oni biti. U nekom trenutku mora ih biti.

Vaš kandidat za gradonačelnika bio bi Dobrica Veselinović?

Stav ljudi unutar NDMBGD jeste da bi on bio najbolji kandidat, ali nikakve zvanične odluke u tom pogledu nisu donete. Smatramo da ako budemo izlazili na izbore, onda je pošteno da biračima kažemo ko je taj na koga računamo.

Iako gradonačelnika bira Skupština grada, pobjednička većina?

Izborni sistem je promenjen i ne glasa direktno za gradonačelnika nego za izbornu listu. Nama je važno da se promeni politički manir i stil mnogih organizacija, a koji je najočitiji kod vladajuće stranke, da se izbace neki ljudi u prvi plan, a da su u stvari neki sasvim drugi ljudi planirani za funkcije. U tom pogledu, birači su prevareni a sama organizacija ne deluje da hoće iskreno da vodi određenu politiku nego da lovi u mutnom. NDMBGD ne neguje takvu praksu i ako se bude-mo pitali za izbor gradonačelnika, mada je mala verovatnoća da će se tako nešto dogoditi, mi imamo spreman odgovor i kandidata. Mislim da je fer unapred to reći građanima.

Prema istraživanju javnog mnjenja, vaš rejting je udvostručen u odnosu na lokalne izbore 2018. i sada ste u Beogradu na šest odsto.

U pitanju je ozbiljno istraživanje, ali smatram da je rano uzimati zdravo za gotovo ove brojke, mada verujem da one mogu ići i mnogo više. Rađeno je istraživanje koje je fokusirano na Beograd i to selektivno po delovima grada. Naravno, znali smo od izbora 2018. da NDMBGD stoji dobro u centralnim opštinama, sada u širem pojasu centralnih opština, prema procenama ima podršku oko 11 odsto. U prigradskim opštinama situacija je teža, ali ima pomaka, formirali smo odbor u Obrenovcu, na levoj obali Dunava, tu moramo najviše da radimo.

Prema prošlogodišnjim izmenama zakona, za republičke i lokalne izbore cenzus je spušten na tri odsto. Nekima iz opozicije, ali i vama, to je sasvim dovoljno da se cenzus pređe čak i po rezultatima od 2018. godine. Da li to, generalno u opoziciji, malo razvodnjava priču o izbornim uslovima?

Ne. Naprosto, naš stav je da u takvim okolnostima ne treba šibicariti, što smo i pokazali bojkotom lokalnih izbora prošle godine. Postoji doza solidarnosti sa drugim organizacijama, učestvujemo u pregovorima koji traju i na kojima ćemo videti koje su to crvene linije ispod kojih se definitivno ne može ići na izbore. Verovatno će svaka organizacija to donositi za sebe, ali biće i nekog zajedničkog stava u tom pogledu.

Veliku popularnost donelo vam je i ubedljivo vođstvo Tomaševića i osvojenih 45 odsto glasova u prvom krugu na izborima u Zagrebu, iz vama bratske zeleno-leve koalicije

Fotografije: Marija Janković

“Možemo!”. Ne samo što je NDMBGD dobio snažan vetar u leđa, nego i ovdašnja opoziciona javnost kroz nadu da su promene moguće. Može li se ista priča dogoditi i u Beogradu?

Bilo bi lepo, ali ne verujem da može biti ista priča. A vetar u leđa jeste, jer to zaista jesu srodne organizacije koje dugo sarađuju na konkretnim aktivnostima, čak imamo i prijateljske odnose koji su više od političkih. Obe organizacije su prešle isti put, samo što u Zagrebu sve to malo duže traje i drugačija je atmosfera, drugačija je politička dinamika. Posle dugog perioda dok je Bandić bio gradonačelnik i na vlasti se održavao stranačkim pregrupisavanjima, ova grupa ljudi koja sada ubedljivo vodi je istrajavala u svojoj borbi i nisu pravili trule kompromise da bi ostvarili bolje ishode za sebe. To je sada dalo rezultate. Njihov uspeh je još jedan pokazatelj novih trendova, pojave novih lica i novih politika mimo tradicionalnih stranaka, to se dogodilo i u Crnoj Gori, Banjaluci.

U Beogradu je, u odnosu na Zagreb, drugačija vlast, izborni uslovi i izborni sistem, organizacija grada, a sve to je važno. Ipak, sve što se dešava u Zagrebu i što istina daje vetar u leđa rastu NDMBGD, ujedno je i opterećenje. Očekivanja su naglo porasla, a verovatno će biti i raznih pokušaja da se taj rejting malo skreše.

■ **Ono što je najgori ishod, koji nije nemoguć, jeste da uslovi budu takvi da se opozicija opet pocepa i počne da se bavi uzajamnim odnosima, da jedni kažu to je nedovoljno, a drugi da kažu, moramo izaći jer još jedan bojkot nema smisla**

Koliko ste sada spremni na kompromise sa strankama iz opozicije, možda i na ujedinjenje u jedan opozicioni blok?

Sa delom opozicije radimo oko platforme za izbore, trenutno se dogovaramo oko izbornih uslova. Priča o listama još uvek nije otvorena i ne smatramo da je treba otvarati preko medija, zato što, kako je počelo sa ovim pismima, više se radi o pozicioniranju unutar opozicije, a u tome ne želimo da učestvujemo. Takva praksa je bila neuspešna i do sada i ne očekujemo da može da dà rezultate u borbi protiv režima. Raspadale su se koalicije, formirani su delovi da bi prelazili na drugu stranu, evo i gradska koalicija koja je 2018. ušla u gradsku skupštinu ne deluje zajedno. Ulaziti u takve angažmane mislim da nije dobro ni za koga u opoziciji.

Ne samo o listama, u javnosti se malo zna i o dogovorima opozicije oko izbornih uslova.

Možda je i bolje što se pregovori vode na takav način, najzad evropski predstavnici su iskusni ljudi u tim aktivnostima. Da je uključena šira javnost, tu bi već bilo raznih šumova. Recimo, mi više vodimo razgovore sa predstavnicima Evropskog parlamenta i mislim da bi trebalo krajem juna ili u julu kada se definišu pozicije i konkretni predlozi koji bi mogli da budu prihvatljivi, da počnu plenarni pregovori koji bi uključivali sve aktere. Mislim da ova sada situacija nikome ne odgovara, ni opoziciji ni vlasti, i da će nekih ustupaka biti, ali kakvih to je veliko pitanje. Ne volim tu reč “ustupci” jer se ne radi ni o kakvim ustupcima nego o osnovnom pravu. Za sada, važno je da znamo da li će taj proces ići ka tome da se dobiju garancije za ta prava, a druga stvar je da se to reši na vreme.

Zna li se bar minimum “ustupaka” koje opozicija traži?

Da bi se definisao taj minimum treba uporediti razne standarde i rešenja. O tome se raspravlja, ali u trenutku kada se vode ovi razgovori, nije produktivno to raditi mimo formata razgovora. Očekujem da će se nešto dogoditi, definitivno je da se neće voditi razgovori samo o kozmetičkim popravkama koje su recimo karakterisale prethodne pregovore.

Pomenuli smo malopre ujedinjenje opozicije, NDMBGD ne zagovara jednu opozicionu listu?

Malo smo oprezni jer postoji deo opozicije koji je opterećen vlastitim odnosima i stalnim pokušajima da se neko pozicionira u odnosu na druge aktere. A to iscrpljuje, imobilizuje, ne možete da radite ono što biste inače radili zbog nekih stalnih napetosti. Odlučili smo da razgovaramo sa svima, da se dogovoramo oko važnih stvari, ali nećemo da učestvujemo u toj vrsti pozicioniranja. Naprosto, nećemo da budemo ničija divizija u toj borbi, nego, ako možemo, želimo da se dogovorimo oko zajedničkih aktivnosti koje su neophodne kako bi se smenila katastrofalna vlast. Pored toga, želimo i da afirmišemo ono do čega nam je dosta stalo, a to je programski deo, sličan ne postoji kod drugih, i plašimo se da bi utapanjem u jednu nehomogenu listu taj deo otišao potpuno u drugi plan.

Zar vam jedna lista ne bi garantovala veći uspeh?

Mislim da treba ići različitim strategijama na različite izbore. Nas čekaju tri kategorije izbora. Jedno su predsednički gde je jasna polarizacija i tu bi bilo dobro da postoji dogovor o jednom kandidatu. Druga je ona koja se tiče nacionalnih izbora, gde niko pojedinačno ne može da napravi značajan rezultat i tu bi mnogo više radio crnogorski model sa nekoliko kolona, nego što bi radio zahtev za jednom listom koja bi bila opterećena napetostima. Jedna lista nosi sa sobom opasnost od programskih raspadanja i mimoilaženja, uostalom kako bi uopšte vodili kampanju? Šta bi zajedničko mogle da pričaju te različite stranke osim "ua Vučić". Bila bi to disonantna kampanja u kojoj svako priča svoje, što bi samo dodatno zbunjivalo birače. Treća priča su gradski izbori, smatramo da bi tu trebalo da se organizacije i partije povezuju

■ Mislim da je iscrpljivanje na "ua Vučić" pričama potrošeno i da bi ljudi hteli još nešto da čuju i da imaju ponudu za koju se opredeljuju

po srodnosti jer je najmanji rizik od rasipanja glasova.

Ali ako biste imali samo jedan cilj – da se pobeđi na izborima, bilo kojim, da se pobeđi ova vlast, onda da li bi jedna opoziciona lista ipak apsorbovala znatno veći broj birača?

Nisam video relevantno istraživanje koje kazuje da postoji takav efekat. Probajte samo malo da zamislite kako bi izgledao taj proces ujedinjenja. Mislim da opozicija stalno upada u te vrste zamke. Koliko bi morala da se bavi sama sobom i raščišćavanjem internih problema, toliko ne bi mogla da plasira druge teme koje su važne ljudima. Zato mislim da bi crnogorski model objedinjavanja bio dobar, a poenta je u tome da niko ne padne ispod cenzusa. Da li ćete dobiti više glasova na izborima sa tri kolone ili sa jednom, to je pitanje na koje niko nema jasan odgovor u ovom trenutku. Ključno je takođe da ljudi vide šansu da može da se pobeđi, a to je nešto što ih motiviše.

Gde da vide tu šansu, u čemu?

To zavisi od ishoda međustranačkog dijaloga i od toga kako će se organizovati opozicija. Prethodno, treba dobro uraditi matematiku i videti da se ne raspu gla-

sovi, pogotovo što će i vlast ići sa svojim kombinacijama kako da raspe te glasove. Mislim da je iscrpljivanje na "ua Vučić" pričama potrošeno i da bi ljudi hteli još nešto da čuju i da imaju ponudu za koju se opredeljuju.

Da li su opoziciji potrebni predizbori i šta oni sugerišu?

Postoji ta apstraktna ideja predizbora sa navođenjem mađarskog modela koji je dao neke rezultate. Tvrditi da opozicija ovde to isto treba da uradi i to pre svega u Beogradu, jako je neobično. Šta je tu problem? U Mađarskoj postoji većinski sistem ne samo za gradonačelnika nego i za odbornike. Kada glasate na predizborima, onda glasate za najboljeg kandidata i u vašoj opštini, kvartu, ne glasate za najbolju listu kandidata. U našem slučaju, to je samo ponavljanje izbora, ali unutar opozicije, bez poente da se stranke nateraju da se iznutra demokratizuju. Ako žele to, stranke ili grupe stranaka, mogu da naprave predizbore za kandidate ili na drugi način konsultuju zainteresovane birače. Ovako se samo meri rejting lista, a to se može i običnim istraživanjem dobiti. Mi nismo videli, niti je iko do sada video kako su predizbori zamišljeni, osim što se apstraktno tvrdi da treba da se napravi jedna lista, bez dogovora o jednoj listi. U tom smislu, neko spolja je zamislio da sve političke organizacije gurne u taj proces koji niti je definisan do kraja niti je jasno šta je njegov krajnji ishod. NDMBGD je i 2018. pravio glasanje za listu kandidata za beogradske izbore i sigurno će i sada, ako bude prilike da se izađe na izbore, sprovesti sličan konsultativni proces. Ukratko, ne vidim jasnu poentu zašto bi se organizovali takvi predizbori.

Da su sutra izbori u Beogradu, na osnovu dosadašnjih vaših saznanja da li bi bilo uslova za izlazak na njih?

Taj deo je najteže proceniti, pretpostavljam da će doći do delimičnog poboljšanja uslova, ali da li će to biti dovoljno? Ono što je najgori ishod, koji nije nemoguć, jeste da uslovi budu takvi da se opozicija opet pocepa i počne da se bavi uzajamnim odnosima, da jedni kažu to je nedovoljno, a drugi da kažu, moramo izaći jer još jedan bojkot nema smisla.

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Misterija sedmog dućana

Isuviše aktera ove priče pokušava da legitimizuje svoju poziciju na osnovu pretpostavljenih karakteristika svog neistomišljenika, ili na osnovu nečega što može biti tačno, ali je za konkretnu temu sasvim irelevantno

Ako je, kao što smo videli u prethodnim nastavcima, politika u Srbiji umrla, hajde da vidimo šta je s tzv. kulturom: živa li je, šta sanja, šta joj se događa? I šta nam rade *javni intelektualci*, ti pronosirani pronositelji slave kulture, umetnosti i lepih veština?

Ako je suditi po intenzitetu i učestalosti javnih reakcija i sveopšteg ibrećenja, izgleda da je glavna tema prethodne nedelje, ne samo u Srbiji nego širom tkz. Regiona, bio bizaran disput oko jedne... hm, pretprošlovekovne sevdalinke. Ove druge, akutnije probleme smo protabirili, pa je preostalo samo da se još pozabavimo davnim doprinosima ili gresima dr Himze Polovine i ostalih interpretatora i popularizatora pesme *Lijepi li su mostarski dućani*, posthumno optuženih da preko te pesme legitimizuju ni manje ni više nego - silovanje.

Buru je pokrenula Biljana Srbljanović, pokušavajući da – argumentujući na tanko, impresionistički, plitko “k'o plekani tanjir” – dokaže kako je narečena pesma jedan od gnusnih primera normalizacije seksualnog nasilja nad ženama u zlom balkanskom patrijarhatu, pa bi je stoga kanda trebalo, oboružan analitičkim oruđima današnjeg poimanja političke i rodne korektnosti, obeležiti kao zrelu za “otkazivanje”. To jest, kao ovdašnji doprinos *cancel* kulturi naknadne reinterpretacije neizbrojnih kulturnih artefakata iz zastarelog kanona kao rasističkih, seksističkih etc.

E sad, da se vremena i standardi menjaju, tačno je, i da te promene nisu bez nekog vruga, još je tačnije, ali autorka je sebi – nije da joj je prvi put – dozvolila isuviše proizvoljnosti, silujući pesmu i njen kontekst po svom ćefu sve dok nekako ne stane u kalup koji joj je namenjen. Ali se ova opet izmigoljila.

Dovde je sve jednostavno: sama pala, sama se razbila, a i nije mnogo važno, idemo dalje. Onda se, međutim, na Biljanu S. sručio omanji uragan bosanskih/bošnjačkih internet-patriota, iznenađenih i uvređenih ne toliko zbog manjkavosti njenih argumenata koliko zato što ta drska *Vlahinja* uopšte daje sebi za pravo da se bavi, pa još kritički, pesmom koja ne pripada *njenom* nasleđu. Drugim rečima, samo “mi” koji se pozivamo na neko delo kao pripadno ekskluzivno *našoj* baštini vlasni smo mu suditi, a oni preko (samoodređenih) granica našeg malog sveta imaju biti kuš. Tu se, pak, B.S., ovaj put s pravom, osetila iznenađenom i uvređenom. Sama “antibiljaninska” argumentacija ove vrste nedvosmisleno je nacionalistička, dakle “desna”, ali ono što je mnogo zanimljivije je da se ona, gle, savršeno uklopila u sve pomodniji narativ “identitarne” levice iz severne Amerike i zapadne Evrope, kojoj je najnoviji hir da određuje ko sme, a ko ne sme da kritički, ili

još gore *nekritički* (usvajajući je, sa ili bez dodatne vrednosti reinterpretacije) posvaja bilo koji element kulture i kulturnog nasleđa koji nije u tribalnom smislu “njegov”. Primer ovakvog rezonovanja i delanja je zaumni protest zato što je holandska prevoditeljka jedne crne američke pesnikinje – one koja je recitovala svoju pesmu na Bajdenovoj inauguraciji – belkinja! Ne smem ni da zamislim šta bi tek bilo da je u pitanju bio beli muškarac... Po mogućnosti stariji, pročelav.

Kako zlo nikada ne dolazi samo, u celu stvar se uključio pisac i novinar Muharem Bazdulj; verujem da čitaocu i –teljki “Vremena” nije nužno predstavljati ga. Bazdulj je ukazao na sva slaba mesta teksta Biljane S., nakon čega od njega (teksta, name) i nije baš ostalo mnogo – samo dugmići. Onda se, međutim, Biljana jako uvredila: šta ima njoj jedan muškarac da govori o silovanju! Mada se ovde i nije govorilo o silovanju nego o pesmi, o umetničkom delu, za šta su oboje kompetentni u svakom smislu; pesmi koja je *možda* o silovanju, a *sigurno* nije. A osim što je muškarac, Bazdulj je i kafanski drugar Petera Handkea, a i “omiljeni Bošnjak Republike Srpske”, Biljana dixit. Šta je tu problem? Ništa, osim što Srbljanović, zatečena u neprilici, pokušava da uradi Bazdulju tačno ono isto što je “bošnjačka” linč-rulja radila njoj: navela je njegova stvarna, navodna ili moguća svojstva (muškarac, Bošnjak...) kao “samorazumljivi” argument protiv njega, tj. nešto što ga unapred diskvalifikuje kao kritičara, ili barem na neki nejasan antialhemijski način razvodnjava njegove argumente. Mada ga diskvalifikuje tačno onoliko koliko i stvarna, moguća ili samo pretpostavljena činjenica da je B. S. “Srpkinja” nju delegitimizuje kao tumača neke pesme koja zaista ili možda (suštinski je svejedno!) pripada nekom ne-Biljaninom nasleđu. Dakle: nimalo.

Ali, šta je u celom ovom galimatijasu najsimptomatičnije? Što isuviše aktera ove priče pokušava da legitimizuje svoju poziciju na osnovu pretpostavljenih karakteristika svog neistomišljenika, ili na osnovu nečega što može biti tačno, ali je za konkretnu temu sasvim irelevantno. A što se od onih koji ovu, nazovimo je tako, “polemiku” prate, očekuje da se opredeljuju za ili protiv na osnovu bilo urođenih svojstava, bilo minulog rada, bilo aktuelne pozicije u nekom sasvim drugom “koordinatnom sistemu konfuzije” (što kažu napušteni mislioci u “Munjama”). I kanda se to uglavnom i radi. Što nam pokazuje – šta? Da je i tzv. kultura u istom komatoznom stanju ćorsokaka smisla, smrti pojmova, svenuća standarda. Ima li odatle časnog izlaza? Ima, naravno, ali ne bez konjske doze bazičnog intelektualnog poštenja, ako se još sećamo šta ta staromodna reč znači.

Život u moru straha

Da li će uspjeti borba udruženja “Zeleni most” i “Pančevo nije rupa” da “život bude važniji od profita” i da Pančevo ne bude na istom spisku kao i Bejrut i Tuluz, koji su stradali zbog skladištenja amonijum-nitrata

“**N**ećemo Bejrut u našem gradu! Živimo u permanentnoj opasnosti od velike nesreće i lančane reakcije. Odlučni smo da se borimo dok se zapaljivo veštačko đubrivo sa amonijum-nitratom ne izmesti”, kaže Miša Sekulić, 28-godišnji pravnik iz udruženja “Pančevo nije rupa”.

Ovo je četvrta godina od kada se Sekulić, zajedno sa 30-godišnjom aktivistkinjom Teodorom Marković, studentom ekonomije, sa pravnom argumentacijom zalaže da sa sugrađanima žive bez straha od ekološke katastrofe, i da posle decenija velikog zagađenja konačno prodišu. Sa Sanjom Marković, 52-godišnjim geografom, dugogodišnjom savetnicom u Agenciji za zaštitu životne sredine Crne Gore i osnivačem udruženja “Zeleni most”, ignorišu posledice koje aktivizam donosi: od pretnji putem telefona, praćenja od strane batinaša i automobila sa beogradskim tablicama i zatamnjanim staklima, uznemiravanja rodbine, do krivičnih prijava zbog organizovanja skupova u vreme pandemije i nemogućnosti zapošljavanja u državnim institucijama, školi...

AMONIJUM-NITRAT U CENTRU GRADA

Sve je počelo kada je 2017. godine firma Promist kupila pančevačku Staklaru u stečaju, nekada jednu od moćnijih na Balkanu, osnovanu 1930. godine zahvaljujući francuskim, češkim i belgijskim akcionarima. Za 416,9 miliona dinara, impozantna industrijska katedrala i kompleks od 171 objekta površine 114.000 m², postala je vlasništvo Nebojše Petrića iz Novog Sada, poreklom iz Prijepolja. Petrić je moćan biznismen na tržištu veštačkog mineralnog đubriva još od kada ga je mentor Radoman Božović, jedan od najuticajnijih ljudi u Miloševićевой Jugoslaviji i direktor Geneksa, uključio u uvoz iz Rusije. Tada u pismu o namerama Gradskoj upravi nije dostavio da će se u prostoru

skladištiti, između ostalog, amonijum-nitrat (AN), inače eksplozivna i zapaljiva materija, tvrde iz “Zelenog mosta”; nije to učinio ni posle toga. Iako se objekat nalazi u neposrednoj blizini samog centra grada Pančeva, na 200 metara od stambenih objekata i 600 metara od osnovne škole i Stomatološkog fakulteta, Pokrajinski sekretarijat za energetiku, građevinarstvo i saobraćaj 2018. godine izdaje lokacijske uslove i odobrava rekonstrukciju i promenu namene objekta, bez zahteva da se izradi procena uticaja na životnu sredinu.

Iste godine, Gradski sekretarijat za zaštitu životne sredine Pančeva podnosi krivičnu prijavu protiv Promista, sa stavom da se na predmetnoj lokaciji ne sme skladištiti nikakva količina mineralnog đubriva. Ali, Osnovni sud u Pančevu obustavlja krivični postupak.

Međutim, nesreća koja se desila avgusta 2020. godine u Bejrutu, kada je eksplodirao amonijum-nitrat u skladištu u gradskoj luci koja je u blizini centra grada, u kojoj su poginule desetine građana i povređene na hiljade, ponovo aktualizuje ovu temu. Tako novembra 2020. godine list “Pančevac” objavljuje vest o zahtevu podnetom od strane Pokrajinskog sekretarijata za urbanizam i zaštitu životne sredine, za odlučivanje o potrebi izrade studije o procesu uticaja na životnu sredinu. Promist angažuje Euro Green d.o.o. Novi Sad da se izjasni o Zahtevu, a Euro Green u svojoj analizi kaže da se kao hemijska industrija Promist nalazi na listi za koje se može zahtevati procena uticaja, ali da “uz poštovanje predviđenih mera zaštite, rad planiranog projekta neće naići na poteškoće niti će rad istog negativno uticati na postojeće stanje životne sredine lokaliteta. Takođe, analiza podvlači da je maksimalan kapacitet skladištenja 4.392 tone AN, i da ne predstavlja opasnost ukoliko se poštuje Pravilnik. “Podneli smo primedbe, kao i još zaintere-

sovanih građana, znajući da šira javnost nije bila upoznata sa temom, ali su sve primedbe odbačene i Pokrajinski sekretarijat je doneo rešenje da nema potrebe za izradu studije o proceni uticaja na životnu sredinu. Na navedeno rešenje podneli smo žalbu, na koju do dan-danas nismo dobili odgovor, ali tražimo ga putem zahteva za informacije od javnog značaja”, kažu u udruženju “Pančevo nije rupa”.

IZBEGNUTA KATASTROFA

“Čak i kada je stabilizovan, to jest pomešan sa drugim mineralima kao što je, na primer, kreda, amonijum-nitrat je još uvek opasan. Ako je čist, što znači da sadrži 34 odsto azota, onda to zahteva veoma veliki oprez i poštovanje striktnih normi upravljanja. Ako nije pravilno skladišten ili stoji napolju, a inače mu je karakteristika da upija vlagu, u kontaktu sa prašinom, metalom i vodom, može lako da eksplodira”, kaže Dušan Veljković, docent na Hemijskom fakultetu u Beogradu. A ispostavlja se da Promist skladišti dva puta veću količinu nego što je ona koja je eksplodirala u Bejrutu i obuhvatala 800 m²”, smatra on.

Na svu sreću, amonijum-nitrat Promista nije eksplodirao kada je 15. marta ove godine izbio požar u bivšoj staklari. Katastrofa je izbegnuta jer vatra nije doprla do skladišta AN, zahvaljujući vatrogasnim ekipama iz Pančeva, Beograda, Kovina i Kovačice koje su cele noći intervenisale. “Bejrutski scenario je nemoguć”, uveravao je komercijalni direktor Promista Danilo Tomašević, objašnjavajući da se zapalio drveni krov objekta koji još uvek nije rekonstruisan, i da se veštačko đubrivo nalazi više od 500 metara daleko od tog starog dela staklare. A Irena Vujović, ministarka za zaštitu životne sredine, izjavila je da u objektu stare staklare ne postoji đubrivo na bazi amonijum-nitrata sa visokim sadržajem azota, i da zato “građani nemaju razloga za brigu”.

■ Iako se amonijumnitrat skladišti u prostoru koji je u neposrednoj blizini samog centra grada Pančeva, na 200 metara od stambenih objekata i 600 metara od osnovne škole i Stomatološkog fakulteta, Pokrajinski sekretarijat za energetiku, građevinarstvo i saobraćaj 2018. godine izdaje lokacijske uslove i odobrava rekonstrukciju i promenu namene objekta, bez zahteva da se izradi procena uticaja na životnu sredinu

“POŠTOVANJE PRAVILNIKA”:

Ne sme da stoji napolju

Fotografije: Marija Janković

“Stanovništvo je u strahu i neverici, a institucije nedosledne”, insistira Sanja Marković. “Lokacijski uslovi su istekli. Dakle, trebalo bi da se nabave novi i ovog puta uvažavaju primedbe građana i odgovornih službi, kao i da se otvori javna rasprava. Naime, nigde ne piše u rešenju Ministarstva unutrašnjih poslova za sigurnost, izdatom 2018. godine, da je skladište za mineralno đubrivo kao takvo na toj lokaciji bezbedno”, ističe ona, tražeći rasvetljavanje stava MUP-a.

U međuvremenu, jako privatno obezbeđenje zabranjuje prilaz bivšoj staklari, ne bi li se izbeglo da neko primeti da džakovi stoje i na otvorenom, iako Pravilnik iz 2010. godine nalaže da “za bezbedno skladištenje veštačkog đubriva koje sadrži amonijum-nitrat treba ga čuvati dalje od izvora toplote ili vatre i sunčeve svetlosti, na suvom”. Ili možda ista pravila ne važe za Nebojšu Petrića, najverovatnije budućeg vlasnika Azotare u stečaju, s obzirom da je početkom ovog

meseca dao najbolju ponudu? Podsetimo da je on, sa suprugom, suvlasnik moćne kompanije Galens koja namerava da gradi “Novi Sad na vodi”...

“Ukoliko se dogodi udesna situacija, velika je verovatnoća da bi moglo doći i do lančanih reakcija i dodatnih nesreća, zbog blizine takozvane Južne zone gde su NIS-ova Rafinerija nafte, termoelektrane-toplane Gasproma i Petrohemija, a sve je povezano plinovodom... Takva nezgoda bi imala užasnu posledicu po

stanovništvo i životnu sredinu, a uopšte nije razmatrana. Zapravo, nema ni plana brze evakuacije", ističe Miša Sekulić.

ZAGAĐENJE KAO KONSTANTA

Već decenijama 122.000 stanovnika Pančeva udiše emisije štetnih materija iz Rafinerije, Petrohemije, Azotare, daleko preko dozvoljenih granica. Čak se u bolnicama govori o "pančevačkom sindromu", zbog specifičnog oboljenja pluća. Građani su intenzivno trpeli i tokom NATO bombardovanja 1999. godine, kada je deo Južne zone ciljan i oštećen. Deo opasnog otpada koji se tada izlio je "obezbeđen" od strane programa Ujedinjenih nacija za zaštitu životne sredine, ali takozvana remedijacija, čišćenje zemljišta, nije rađena, ističe Hristina Čarapova, ekspert za zaštitu životne sredine, inače saradnik na projektu skladištenja žive u Pe-

trohemiji, dok se čeka da se izveze na bezbednu lokaciju.

"Niko iz institucija nas nije informisao o posledicama bombardovanja, niti kako da se ponašamo. Jedino su bili neki Holandani i rekli da deset godina ne koristimo njive", žali se 58-godišnji Feri Kerekeš iz Poljske ulice, u blizini jedne od ograde oko beskonačnog prostora Rafinerije. Kerekeš ne može da diše bez pumpice i lekova, a više i ne oseća miris amonijaka iz Rafinerije. "Bar jedan član domaćinstva je u našem kraju oboleo od raka, a kod mene i otac, i majka, i supruga. Zidovi su nam popucali od nedavnog proširenja "Bačuške" (rafinerija koju je preuzeo Gasprom, prim. nov.), a već su bili načeti od bombardovanja", izgovara Feri promuklim glasom, dok pokazuje drvo kruške staro tri godine, a već suvih grana i osušenog lišća, usred proleća.

ŽIVOT NA IVICI:

Kuća pored rafinerije (gore);

F. Kerekeš, M. Sekulić i S. Marković

Feri, kao i njegov komšija Ranko Stanković kod koga su svi zidovi popucali, čuli su za Promist, za opasnost od amonijum-nitrata, osetili dim od požara, ali nisu imali nikakvu priliku da se izjasne o tome, niti im je poznat bilo kakav plan evakuacije.

GUBLJENJE POVERENJA GRAĐANA

"Objekat kakav je staklara, gde se danas skladišti veštačko đubrivo, ne bi smeo da bude aktivan bez učešća lokalnog stanovništva koje živi u neposrednoj blizini, kojem ugrožava bezbednost. Po staroj praksi, obaveštenja institucija se nalaze na krajnje neprimetnim mestima u lokalnim nedeljnicima koje stanovnici ne prate... Većina stanovništva je za ovako važnu odluku čula putem društvenih mreža i to ne od zvaničnog potraživaoca ili lokalne samouprave, nego od aktivista. Ovakav pristup umanjuje poverenje građana kako u državne institucije tako i u samog preduzetnika", smatra Miša Sekulić.

U znak protesta, Pančevci su se samoinicijativno prošetali Ulicom Žarka Zrenjanina, izveli performans ispred sedišta Sektora za vanredne situacije MUP-a, tražili otkaz načelnika sektora za vanredne situacije odeljenja u Pančevu, potpukovnika policije Nenada Kalapiša, zatražili usaglašenost odluka lokalne samouprave, MUP-a i pokrajinskih sekretarijata, lokalni referendum za sva pitanja koja se tiču bezbednosti... Ali, do sada nijedna institucija kao da nije čula njihov glas.

U Promistu, kao i u takozvanoj Južnoj zoni, svi pogoni i dalje bruje. Ipak, u moru tišine i straha, gde se nijedan svedok požara u Promistu ne usuđuje da svedoči, "Zeleni most" i "Pančevo nije rupa" pokrenuli su javnu raspravu koja bi trebalo da se održi 1. juna zbog privremenog skladišta opasnog otpada u Rafineriji, bez tehničkih uslova za to, što je još jedna od njihovih bitaka.

Da li je to znak da se, zahvaljujući upornosti pojedinaca i sve veće, mada tihe podrške građana, korača ka tome da institucije postave kao prioritet bezbednost i zdravlje građana, zaštitu prirode i kulturnih dobara? Da li će uspeti borba udruženja "Zeleni most" i "Pančevo nije rupa" da "život bude važniji od profita" i da Pančevo ne bude na istom spisku kao i Bejrut i Tuluz, koji su stradali zbog skladištenja amonijum-nitrata?

MILICA ČUBRILO FILIPOVIĆ

HEINRICH BÖLL STIFTUNG

Stavovi izneti u članku ne predstavljaju nužno stavove Fondacije Hajnrih Bel.

Ko da me privede, ako prijave nema

Očekujem da Palma bude priveden, "Vreme" broj 1585

Da je Marinika Tepić iskrena koliko je ambiciozna, onda bi naslov intervjuja, koji ste sa njom objavili u svom broju od 20. maja ove godine, morao da glasi: "Očekujem da budem privedena." Pogotovo što su svi razlozi za njeno privođenje navedeni, i to redom, u samom tekstu intervjuja, u kojem Marinika, opet redom, laže, laže, laže, laže i laže.

Ono što je vadi, jeste samo činjenica da, po običaju, Marinika Tepić, laže u novinama, jer za tu laž ne postoji krivična odgovornost.

Za laž u policiji i sudu se odgovara, krivično, te je Marinika u obe ove ustanove dobro pazila da ne podnese nikakvu krivičnu prijavu protiv mene, i time se, zvanično, pred zakonom, zakune u ono što po televizijama i novinama tvrdi. I, kao što ste i sami naveli, prijavu sam podneo ja protiv nje, za laž, i spreman sam da odgovaram ako se utvrdi da to što tvrdim nije tačno. Uostalom, među dokaze ću uvrstiti i ovaj intervju, u kojem Marinika "očekuje" da budem priveden i "sklonjen sa svih nacionalnih frekvencija".

Ko da me privede, ako prijave nema; ko da me privede ako svedoka nema; ko da me privede ako je njen glavni izvor čovek koji ništa od onoga što je ona govorila nigde nije potvrdio?

Mariniki to nije ni bitno, mogla bi, ako me niko ne privede, jer nema zašto, ponovo da kuka na policiju i tužilaštvo i juri Zagorku Dolovac po kaficima. Mogla bi, i hoće, takođe, da se sutra žali raznim delegacijama kako televizije sa nacionalnim frekvencijama nisu dobre, jer eto mene na njima, a ona lepo tražila da mi se mediji zabrane.

Zašto bi se bilo ko, naročito ja, od Marinikinih medijskih napada branio u medijima? Zar ne bi bilo bolje da me njeni mediji i optuže, i osude, i streljaju, a da ja nikada pravo na odgovor ne dobijem? I sve posle toga što je rekla je isto, pa i smešnije, do nivoa karikature, kao u onom delu intervjuja u kojem ona govori kako bivši italijanski počasni konzul Robert Veraldi ništa nije demantovao. Onda joj novinar kaže da su i Veraldi i drugi članovi delegacije koji su bili u poseti Jagodini upravo Vremenu vrlo jasno demantovali da je tamo bilo i podvođenja žena i svega drugog o čemu se priča, a Marinika, na to mirno kaže: Više ja verujem verziji Sande Rašković Ivić. I sve tako redom.

Pre samo nekoliko dana, u izjavi za N1, Goran Ilić, zamenik republičkog javnog tužioca kaže da Tužilaštvo može da zaštiti svakog svedoka, i to na dva načina, a kod vas Marinika iz sveg glasa viče da ne da imena svedoka, sve dok ne dobije garancije da će oni biti zaštićeni. Pa malo li je reč zamenika republičkog javnog tužioca, šta još treba da se desi?

Verovatno isto što i sa pričom o famoznom telefonu sa slikama nagih devojaka. Ne zanima, kaže Marinika, nju povod zbog kojeg je taj telefon postao predmet istrage, nego samo ono što je u telefonu, fotografije maloletnih devojčica bliskih Palminih

saradnika! Naravno da je ne zanima, kada je reč o telefonu oduzetom jednoj opozicionoj aktivistkinji, a ne nekom od mojih saradnika. I naravno da je ne zanima kada je reč o slikama maloletne ćerke Biserke Jakovljević, direktorke centra za socijalni rad u Jagodini. I kada je ta opozicionarka uhapšena, a telefon zaplenjen, jer je slikama te devojčice probala da ucenjuje Biserku!

I? Kako se onda zove to što Marinika radi?

Pita je isto što i ja i vaš novinar, koji je lepo primetio kako je krenula od "podvođenja maloletnica", pa prešla na "ucenjivanje žena iz gradske uprave", da bi završila s pričom o "sponzoršama i elitnoj prostituciji".

Drugim rečima, ona mene optužuje, kada se sve sabere, za sledeće:

Da sam u gradskoj upravi za posiljavao maloletne sponzoruše, koje sam potom ucenjivao i terao na elitnu prostituciju, podvodeći ih kao maloletnice, ali zaposlene. Sponzoriše. Da nije strašno, bilo bi smešno. U svakom slučaju bolesno.

Po onoj oprobanoj "drž'te lopova!" optuži me da sam obio stan, koji nije obijen, kako bi zastrašio svedoke kojih nema. I opet ona više veruje iskazu sina njene predsednice odbora u Jagodini, nego zvaničnom saopštenju policije, kojoj je taj sin rekao da stan ipak nije obijen.

Naravno, pravo na odgovor na te optužbe, nemam, dovoljne su same optužbe, po Mariniki. I to ni za šta manje, nego da me hapse, zabrane da pričam, i da sve to, za Mariniku, odradi ni više ni manje, nego Tužilaštvo za organizovani kriminal. Pa onda tako svesna u šta se svojim lažima uvalila, ispred Višeg tužilaštva u Kraljevu ne trepnuvši iznese laž da je dobila obećanje da će proces, koga inače nema, biti prebačen u Tužilaštvo za organizovani kriminal.

Slažem se, ali prvo da ispita, isto to Tužilaštvo, i sve one kokoške koje je Marinika optužila za proizvodnju droge. Zašto? Pa rekla Marinika, kako zašto? I kokoške, pri tom, kao i ja, reč da nisu rekle. Tužilaštvo za organizovani kriminal je Zakonom data nadležnost ne za slučaj koga nema, već baš za slučajeve na foru stečenog bogatstva i za slučajeve novca na računima u inostranstvu. Znači baš za njenog gazdu Dragana Đilasa.

Opet, računajući da ste vi ozbiljna redakcija i da poštuju zakon, verujem da ćete ovaj moj odgovor ipak objaviti, a ja ga završavam, na način a la Marinika. I evo, tvrdim, da imam sedam svedoka koji će svedočiti da je Marinika dobila od Dragana Đilasa pare da laže o meni, samo zato što sam se usudio da ga nazovem lopovom, što ću uvek, rado da ponovim, i zato što posedujem dokaze o tome da je tukao ženu i tasta.

I oni će svedočiti čim im Tužilaštvo garantuje da će biti zaštićeni svedoci.

Hvala.

Pravo na život i prekršajna evidencija

Pravo na život je osnovno ljudsko pravo zaštićeno nacionalnim i međunarodnim propisima, a u smislu Evropske konvencije ono podrazumeva i obavezu države da preduzme sve neophodno kako bi zaštitila živote svih koji su pod njenom nadležnošću

Dana 25. marta 2021. godine, Evropski sud za ljudska prava sa sedištem u Strazburu doneo je presudu u postupku Smiljanić protiv Hrvatske broj 35983/14 koja je pravno značajna iz više razloga.

Evropski sud za ljudska prava je ovom presudom utvrdio da je izvod iz prekršajne evidencije dokaz o ranijoj osuđivanosti okrivljenog u krivičnom postupku, odnosno o njegovom društveno neprihvatljivom ponašanju.

Podnosilac predstave je ukazao da je njegov rođak poginuo u saobraćajnoj nezgodi koju je izazvao vozač koji je pod uticajem alkohola svojim vozilom prošao kroz crveno svetlo na semaforu, nakon čega je udario u vozilo preminulog koje se kretalo u skladu sa svim saobraćajnim pravilima. Krivični postupak je bez odugovlačenja okončan i prvostepeni sud u Zagrebu je, odlukom koja je potvrđena, osudio okrivljenog za to krivično delo, sankcijom ispod zakonskog minimuma, odnosno na dve godine zatvora, i izrekao mu meru bezbednosti oduzimanja vozačke dozvole na vremenski period od pet godina. U obrazloženju presude, Općinski kazneni sud u Zagrebu je naveo da okrivljeni nije ranije krivično osuđivan, odnosno da je njegovo postupanje pre izvršenja krivičnog dela bilo u skladu sa zakonom, pa je u sklopu drugih olakšavajućih okolnosti, koristeći zakonsku mogućnost, okrivljenom ublažio krivičnu sankciju.

ODGOVORNOST DRŽAVE

Okrivljeni je godinu dana nakon pravnosnažnosti upućen na izdržavanje kazne zatvora, da bi već tokom naredne godine bio uslovno pušten. Okrivljeni je, takođe, biznismen poznat široj javnosti u Republici Hrvatskoj. Tokom postup-

Piše:
Dušan Dakić

Sudija Osnovnog suda u Novom Sadu, član Foruma sudija Srbije i master prava Univerziteta u Glazgovu, Velika Britanija

ka, punomoćnik oštećenog je ukazao sudu da je okrivljeni ranije prekršajno kažnjavan, i to tokom perioda od 12 godina pre izvršenja krivičnog dela, a u trenutku kada je izvršio krivično delo nekoliko prekršajnih postupaka takođe je vođeno protiv okrivljenog. Svi prekršajni postupci su vođeni isključivo zbog povreda odredaba koje se odnose na bezbednost u saobraćaju. Okrivljeni je čak 32 puta registrovan u zvaničnoj policijskoj evidenciji za različite vrste saobraćajnih prestupa, uključujući i vožnju pod uticajem alkohola, brzu vožnju i postupanje protivno saobraćajnim znacima. Podnosilac predstave je takođe izjavio ustavnu žalbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske, zbog niza povređenih ljudskih prava tokom postupka na strani preminulog oštećenog. Ustavni sud nije utvrdio povrede ljudskih prava.

Evropski sud za ljudska prava je našao da je Republika Hrvatska, tačnije Općinski kazneni sud u Zagrebu, svojom odlukom povredio član 2. Evropske konvencije kojom se garantuje pravo na život i time uticao na poverenje javnosti u domaće pravosuđe.

Pravo na život je osnovno ljudsko pravo zaštićeno nacionalnim i međunarodnim propisima, a u smislu Evropske konvencije ono podrazumeva i obavezu države da preduzme sve neophodno kako bi zaštitila živote svih koji su pod njenom nadležnošću. Evropski sud zaključuje da odsustvo direktne odgovornosti države za smrt ne isključuje njenu odgovornost za primenu člana 2. Evropske konvencije – pravo na život. U konkretnom slučaju, to bi značilo da član 2. zahteva od državnih organa da obezbede efektivno funkcionisanje i primenu svih propisa koji se odnose na bezbednost saobraćaja, i u tom

■ **Krivični zakonik Republike Srbije ostavlja mogućnost sudu da raniju krivičnu odgovornost okrivljenog ceni kao otežavajuću okolnost, ali čini se da je ocena prekršajne odgovornosti okrivljenog kao potencijalna otežavajuća okolnost na njegovoj strani, ostavljena isključivo sudu na diskreciono odlučivanje**

■ Evropski sud smatra da je učestvovanje u saobraćaju aktivnost koja je povezana sa ozbiljnim pretnjama ljudskom životu, pa u tom smislu najpre postoji obaveza države da uspostavi odgovarajuće preventivne mehanizme za bezbednost saobraćaja, odnosno da umanju mogućnost da uopšte dođe do saobraćajne nezgode, ali i da obezbedi da takve mere efikasno deluju

smislu obaveza države je šira od prostog usvajanja takvih propisa. Evropski sud smatra da je učestvovanje u saobraćaju aktivnost koja je povezana sa ozbiljnim pretnjama ljudskom životu, pa u tom smislu najpre postoji obaveza države da uspostavi odgovarajuće preventivne mehanizme za bezbednost saobraćaja, odnosno da umanju mogućnost da uopšte dođe do saobraćajne nezgode, ali i da obezbedi da takve mere efikasno deluju. Mora se napomenuti da Valeta deklaracija Evropske unije, koja se zasniva i na odgovarajućim dokumentima Ujedinjenih nacija i Svetske zdravstvene organizacije, ukazuje da vožnja pod uticajem alkohola i brza vožnja zahtevaju znatno efektivnije preventivne mere, kako bi se sprečile teške posledice koje mogu proisteci iz takvih radnji.

NARUŠENO POVERENJE U PRAVOSUĐE

Općinski kazneni sud u Zagrebu je prilikom odlučivanja ignorisao veći broj prekršajnih prestupa okrivljenog, kao i činjenicu da je protiv okrivljenog u toku nekoliko prekršajnih postupaka, pa čak i činjenicu da mu je u prekršajnom postupku koji nije pravnosnažno okončan oduzeta vozačka dozvola. Dakle, u trenutku izvršenja krivičnog dela okrivljenom je nepravnosnažnom odlukom prekršajnog suda oduzeta vozačka dozvola, ali na tu odluku se okrivljeni žalio. Na osnovu svega prethodno navedenog, hrvatski sud je zaključio da je ponašanje okrivljenog pre izvršenja krivičnog dela bilo u skladu sa propisima, jer se koncentrisao isključivo na izvod iz kaznene evidencije kao dokaz ranije neosuđivanosti. Ukoliko je svrha prekršajnog postupka i osuđujuća presuda prekršajnog suda usmerena na umanjivanje rizika od ponavljanja saobraćajnog prekršaja ili izvršenja krivičnog dela iz iste oblasti, onda je zaključak hrvatskog suda potpuno pogrešan jer je, u kon-

kretnom slučaju, okrivljeni počinio niz saobraćajnih prekršaja, a onda izvršio i krivično delo sa elementima svih prekršaja za koje mu je ranije suđeno: vožnja u pijanom stanju, prolaz vozilom kroz crveno i brza vožnja, koja je ovaj put rezultirala smrtnim ishodom. Dakle, Republika Hrvatska je propustila da primeni različite preventivne mere da se nezakonito postupanje okrivljenog spreči, a što je rezultiralo izvršenjem krivičnog dela, i na kraju povredom obaveze države da zaštiti pravo na život lica pod svojom nadležnošću.

Kada se sve ima u vidu, Evropski sud za ljudska prava opravdano ukazuje da je ovakvim postupanjem suda povređeno i javno poverenje u domaće pravosuđe, naročito u vladavinu prava.

Krivični zakonik Republike Srbije ostavlja mogućnost sudu da raniju krivičnu odgovornost okrivljenog ceni kao otežavajuću okolnost, ali čini se da je ocena prekršajne odgovornosti okrivljenog kao potencijalna otežavajuća okolnost na njegovoj strani, ostavljena isključivo sudu na diskreciono odlučivanje. Raniju prekršajnu odgovornost sud bi mogao da ceni kada ceni raniji život okrivljenog, barem kada mu se stavlja na teret krivično delo iz oblasti bezbednosti saobraćaja. U takvoj situaciji, upravo njegov odnos prema presudama prekršajnog suda, odnosno izostanak specijalne prevencije takve presude, i ponavljanje prekršaja i kasnije izvršenje krivičnog dela, ukazuje da preventivne mere nisu imale nikakav uticaj na okrivljenog. Sa druge strane, imajući u vidu da su od 2010. godine prekršajni sudovi sastavni deo domaćeg pravosuđa, ostaje pravno nejasno iz kojeg razloga postojanje evidencije o prekršajnoj osuđivanosti nije jasnije definisano kao otežavajuća okolnost, a naročito u oblasti bezbednosti saobraćaja na putevima.

Upotreba prošlosti u dnevno-

“Akademija Dana pobeđe nad fašizmom je ružan odraz našeg društva u ogledalu. To i takvo društvo se nije odreklo samo važnih herojskih narativa, antifašističkih praksi, već je nažalost ogrezlo u pokondirenosti, karijerizmu, raznim ‘burazerskim’ šemama, ‘dam ti – daš mi’ politici, ali i u neznanju”

Sanja Petrović Todosijević naučna je saradnica Instituta za noviju istoriju Srbije, a njene uže naučne specijalnosti su istorija Drugog svetskog rata, sa naglaskom na masovne zločine i Holokaust, kao i društvena istorija Srbije i Jugoslavije u postratnom, socijalističkom periodu. Izučava i politiku kolaboracionističke uprave na tlu nemačke okupacione zone u Srbiji. Jedna je od osnivačica Centra za jugoslovenske studije. Pre desetak dana je u znak protesta podnela ostavku na mesto članice Upravnog odbora Muzeja žrtava genocida, nakon što je za direktora ove ustanove postavljen istoričar Dejan Ristić, koji se nedavno “proslavio” netačnom tvrdnjom da je autor ljotičevskih pesama izvedenih na svečanoj Akademiji povodom Dana pobeđe nad fašizmom – čuveni modernistički pesnik Momčilo Nastasijević.

“VREME”: Možete li nam pojasniti zbog čega ste podneli ostavku na mesto članice Upravnog odbora Muzeja žrtava genocida?

SANJA PETROVIĆ TODOSIJEVIĆ: Ostavku sam podnela iz dva razloga. Uviđam u aktuelni Statut muzeja od 10. novembra 2016. godine zaključila sam da je Vlada Srbije, odlučivši se da na mesto v. d. direktora Muzeja imenuje Dejana Ristića, “zaobišla” Upravni odbor Muzeja u jednoj od najznačajnijih nadležnosti koju Upravni odbor ima, a to je složena, demokratska i transparentna procedura izbora direktora. Iako Upravni odbor nije taj koji donosi krajnju odluku o imenovanju direktora, mišljenje njegovih članova o svim kandidatima koji bi se eventualno javili na javni konkurs, koji u ovom slučaju nije ni raspisan, trebalo bi da rukovodi Vladu u donošenju krajnje odluke. Da ne bude zabune, Vlada može zaobići proceduru i imenovati v. d. direktora, ali samo u situacijama koje propisuje Statut. Koliko ja znam, ni jedan od predviđenih uslova nije ispunjen. U tom smislu, postavlja se

pitanje čemu služe Upravni odbor i drugi organi Muzeja. Drugi razlog je imenovanje Dejana Ristića, i to samo nekoliko dana pošto je javnost, lično od njega, saznala da je bio član stručne komisije koja je bila zadužena za izbor dela koja će biti izvedena Akademiji povodom Dana pobeđe nad fašizmom i Dana Evrope, a koja se značajnim delom svela na izvođenje različitih ljotičevskih pesama i koračnica.

Šta po vama postavljanje Dejana Ristića na mesto direktora Muzeja tačno znači i na šta ukazuje?

To postavljanje je sporno iz formalnih, ali i suštinskih razloga. Kao prvo, u pitanju je neslavna praksa urušavanja institucija, uz zaobilazanje procedura. Naravno, ovaj manir je u uslovima savremenog srpskog društva postao praksa. Ta praksa stara je koliko i naša moderna država i nije obeležje samo ovog režima. U tom smislu, ovaj slučaj je paradigmatičan. Nije mi namera da branim Dejana Ristića, ali neofašistički “rafal” kojem smo 9. maja prisustvovali ne može se i ne sme pripisati, ja se i dalje nadam, samo propustu Dejana Ristića, koji je nesumnjivo svoju poziciju dodatno relativizovao pripisujući problematične sadržaje pesniku Momčilu Nastasijeviću. Kao što je Ristićevo imenovanje paradigma praksi “dugog trajanja” o kojima sam govorila, tako je i Akademija, održana u Narodnom pozorištu, paradigma društva kojem pripadamo. Akademija Dana pobeđe nad fašizmom je ružan odraz našeg društva u ogledalu. To i takvo društvo se nije odreklo samo važnih herojskih narativa, antifašističkih praksi, već je nažalost ogrezlo u pokondirenosti, karijerizmu, raznim “burazerskim” šemama, “dam ti – daš mi” politici, ali i u neznanju. Interesantno je da su se u središtu ove, uslovno govoreći, afere našli jedan muzej i jedno pozorište, odnosno baš one institucije koje po svojoj, bar savremenoj definiciji, treba da postavljaju najneprijatnija pitanja i politič-

kim elitama, i društvu koje često misli da takve elite ne zaslužuje. Sprega kulture i dominantnih političkih praksi, čak i onda kada političke prakse imaju mnogo više razumevanja za antifašističke i progresivne ideale, nikada nije izlazila na dobro.

Prema Kulturnoj strategiji, koja je usvojena početkom prošle godine, Muzej će biti – ako ne u potpunosti, ono pretežno – posvećen “genocidu nad srpskim narodom”. Da li je to dobar koncept? Da li bi deo muzeja trebalo da bude posvećen, recimo, i žrtvama genocida u Srebrenici i drugim žrtvama iz devedesetih?

Muzej žrtava genocida je naša jedina muzejska institucija koja se bavi genocidom počinjenim nad pripadnicima srpskog naroda, ali i drugih naroda, pre svega jevrejskog i romskog tokom Drugog svetskog rata na prostoru okupirane Jugoslavije. To piše i u Statutu na kojem ne insistiram slučajno. Dakle, od svoga osnivanja do danas njegovi malobrojni, ali stručni i kompetentni saradnici proučavaju složeno nasleđe Drugog svetskog rata, koje ne uključuje isključivo proučavanje različitih genocida, već i drugih fenomena koji su neodvojivi od istorije Drugog svetskog rata na ovom području. O konceptu muzeja koji je posvećen žrtvama jednog genocida može mnogo toga da se kaže. Lično bih bila spremna da se složim sa mnogim argumentima onih koji se protive takvom konceptu. Pa ipak, takvi muzeji ne postoje samo u Srbiji. Neki od najposećenijih muzeja na svetu su upravo muzeji Holokausta koji u svom fokusu imaju pre svega genocid koji je počinjen nad pripadnicima jevrejskog naroda. Oni se međusobno takođe veoma razlikuju. Muzej Holokausta u Vašingtonu ima drugačiji pristup proučavanju i predstavljanju genocida od Memorijala u Jad Vašemu, čiji su stručnjaci gotovo isključivo fokusirani na Holokaust. Muzej žrtava genocida daleko je

-političke svrhe

Foto: Aleksandar Todosijević

bliži ovom drugom konceptu. Mnogi saradnici Muzeja žrtava genocida edukovali su se i stručno osposobljavali upravo u Jad Vašemu. Zbog toga ovaj, uslovno govoreći, "jednostrani pristup" ne treba da čudi. Moram da kažem da ne mislim da je on u startu pogrešan. Na kraju krajeva, ni o jednom konkretnom istorijskom događaju, pa ni o genocidu počinjenom nad jednim narodom ne može se govoriti van složenog konteksta rata koji ne podrazumeva samo žrtve već i zločince, pomagače i posmatrače. U tekstu sada već bivšeg direktora Muzeja, koji je ovih dana objavljen na sajtu Muzeja, pročitala sam da je, rekapitulirajući svoj direktorski mandat, napomenuo da je njegova politika bila "proširenje vremenskih granica naučno-istraživačkih projekata na 1912, to jest na Balkanske ratove i godine raspada Jugoslavije 1991–1995. i za-

ključno sa agresijom NATO". Naravno, ja nemam ništa protiv proširenja vremenskih granica naučno-istraživačkih projekata, ali u ovom slučaju ono podrazumeva pre svega izmene važnih podzakonskih akata i promenu strukture zaposlenih. Od šest stalno zaposlenih osoba u Muzeju, troje su istoričari koji bave istorijom Drugog svetskog rata. Dvoje od njih troje je doktoriralo na partizanskim žrtvama Drugog svetskog rata i zločinima počinjenim na Kosovu i Metohiji tokom Drugog svetskog rata.

Priča oko oživljavanja Muzeja žrtava genocida paralelno se odvija sa čitavom nizom drugih velikih, od države finansiranih kulturnih projekata koje su posvećene žrtvama iz redova srpskog naroda. Zašto se po vama u Srbiji, ponovo kao krajem

osam godina uspeli da se prošire za dve prostorije, kao i da u istom periodu ni jedan ministar kulture ili visoki službenik nadležnog ministarstva nije došao da ih poseti. Kad slušate neke od predstavnika naše političke, ali i drugih elita, reklo bi se da nam je Muzej žrtava genocida toliki da može da parira mnogim zgradama na njujorškim bulevarima i avenijama, a zapravo on je kao neželjeno dete koga niko ne voli i koga lepo obuku i umiju samo kad dolaze gosti. Mislim da društva koja počivaju na ideji o humanosti i jednakosti svih ljudi, narrative o različitim žrtvama ne konfrontiraju na način koji stvara utisak o (ne)poželjnoj žrtvi. Mislim da je ovde problem u tome što ni bildovanje narativa o srpskim žrtvama nema mnogo veze sa samim činom očuvanja sećanja. Jer da ima, država bi, na primer,

■ **"Nije mi namera da branim Dejana Ristića, ali neofašistički 'rafal' kojem smo 9. maja prisustvovali ne može se pripisati, ja se i dalje nadam, samo propustu Dejana Ristića, koji je nesumnjivo svoju poziciju dodatno relativizovao pripisujući problematične sadržaje pesniku Momčilu Nastasijeviću"**

osamdesetih i devedesetih, do usivanja podgreva mit o Srbima kao isključivim žrtvama?

I ovde bih se vratila na Muzej žrtava genocida, koji je paradigma našeg odnosa prema žrtvama, pa i prema srpskim žrtvama. Sada da krenete ulicom i počnete da intervjuišete slučajne prolaznike odnosno da im postavljate pitanje gde se nalazi Muzej žrtava genocida, sigurna sam da skoro niko ne bi znao da vam odgovori. Kakav je odnos države prema žrtvama najbolje govori činjenica da Muzej žrtava genocida, koji je osnovan početkom devedesetih, još uvek nema svoju zgradu. Muzej ne samo da nema zgradu već nema ni svoj izložbeni prostor. Sve njihove zbirke i saradnici, za koje sam već rekla da ih ima šest stalno zaposlenih, stali su u nekoliko kancelarija. Mislim da sam pročitala da su u poslednjih

znala da su baš neki saradnici Muzeja žrtava genocida, koji vrlo uspešno sarađuju sa kolegama iz Spomen-područja u Jasenovcu, došli do značajnih zaključaka i procena u vezi sa brojem stradalih Srba u NDH, sa posebnim akcentom na broj žrtava jasenovačkog logora. Iako se ovakva znanja proizvode unutar institucija, što je dobro, država koja ima mehanizme za promociju znanja to ne čini, jer bi zatvaranje određenih tema vezalo ruke savremenim političkim elitama svaki put kad neku temu iz prošlosti treba iskoristiti u dnevno-političke svrhe i dodatno je banalizovati. To što se vlast fokusira na homogenizaciju živih pomoću bildovanja narativa o mrtvima verovatno znači da se nalazi u egzistencijalnoj krizi i da iz svog arsenala izvlači poslednji i, naravno, najbesmisleniji argument.

NEDIM SEJDINOVIĆ

U korist ili na štetu građana

Pojedine predložene izmene Zakona o parničnom postupku direktno će ići na štetu građana. Zbog prekratkog roka za javnu raspravu o izmenama, ZPP treba povući iz procedure

U advokatskim krugovima je u petak 21. maja tekuće godine neprijatno odjeknula vest da je na sajtu Ministarstva pravde objavljen Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o parničnom postupku, kao i da će javna rasprava o pomenutom nacrtu trajati do 14. juna. Nadležno ministarstvo je sastavilo nacrt izmena jednog zakona i ostavilo zainteresovanim stranama samo tri nedelje da uzmu učešće u javnoj raspravi, te da iznesu eventualne sugestije i primedbe. O čemu je zapravo reč?

Zakon o parničnom postupku (u daljem tekstu: ZPP) zauzima centralno mesto u građanskoj materiji našeg pravnog sistema. Po njegovim odredbama se odvijaju parnice inicirane tužbom radi duga ili naknade štete, ali se rešavaju i mnogi drugi pravni odnosi koji su definisani posebnim zakonima: radni, porodični ili sporovi nastali povredom autorskog prava. Ovakav položaj mu daje snagu sistemskog zakona i njegove odredbe su od značaja za bukvalno svakog građanina Srbije. To znači da bi se njegovim promenama trebalo pristupiti uz širok društveni konsenzus i, ako je moguće, jedinstvo struke – slično kao i kada se govori o promenama Ustava. Kada se aktuelni ZPP otvori u pdf formatu, program će nam pokazati da nam je 71 strana potrebna za štampanje. Nacrt Ministarstva sa pratećim obrazloženjem sadrži 75 strana, što nam odmah daje jasnu sliku o kvantitetu predloženih izmena.

U Obrazloženju predloženih izmena i dopuna navodi se: "Akcionim planom za poglavlje 23 i Akcionim planom za unapređenje R. Srbije na Rang-listi Svetske banke o uslovima poslovanja – *Doing Business* za period 2020–2023. godine predviđene su aktivnosti koje imaju za cilj izmene ZPP, a naročito u delu koji se odnosi na dostavljanje pismena, snimanje suđenja i procesnu disciplinu, a imajući u vidu EU standarde, praksu Evropskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda", te da je "predviđeno i dalje proširenje mogućnosti elektronskog pokretanja i vođenja sudskih postupaka za advokate i građane korišćenjem aplikacije *E-Sud*".

Iako je većini građana poznato da postupci (posebno pred osnovnim sudovima u Beogradu) mogu da traju i nekoliko puta duže od zakonom predviđenog roka, mišljenja sam da ovakav revolucionarni zaokret u zemlji u kojoj mnogi sudovi nemaju ni primerene prostorije za rad – prosto nije moguć u aktuelnom trenutku. Valja napomenuti da i važeća zakonska regulativa dozvoljava korespondenciju putem mejla slanjem elektronskih podnesaka, ali i da morate imati sreće da informatička služba tog suda funkcioniše bez poteškoća. Nažalost, u praksi nisu retke situacije u kojima sudovi nisu konstatovali podnesak poslat mejlom, što je dovodilo do štetnih posledica po stranku koja se odlučila na takav vid opštenja sa sudom.

Piše: **Marko Pantić**

Advokat

Pored intencije Ministarstva da veliki broj građanskih parnica prebaci na internet, što načelno uopšte ne mora biti loše rešenje, pojedine predložene izmene direktno će ići na štetu građana. Ovde ću izneti predloženu izmenu koja će, ako bude usvojena, najviše pogoditi interes "običnog" građanina. U nacrtu Ministarstvo predlaže usvajanje potpuno novog člana – 98b – koji u stavu 1 propisuje: "Podnesak za koji nije plaćena sudska taksa u roku dospelosti koji je propisan zakonom koji se uređuju sudske takse smatra se da je povučen". Ovakvo predloženo rešenje je, po mom mišljenju, u direktnom

sukobu sa članom 37 Ustava Srbije, koji propisuje pravo na jednaku zaštitu prava. Njime se direktno šteti interesima građana koji nekada opravdano nemaju sredstava da u roku plate sudske takse (koje mogu iznositi do 97.000 dinara). Na taj način bi se kršilo pravo građana na pristup sudu i sudske zaštite, a pogodilo interesima države (nju u ovom primeru predstavlja sudstvo), koja je dužna da svim svojim građanima obezbedi ovo Ustavom zagarantovano pravo. Da ne bude zabune – naravno da ne zastupam tezu da građanin (tužilac u sporu) ne treba da plati taksu, ali država, i po aktuelnoj zakonskoj regulativi, ima prerogative da u izvršnom postupku prinudnim putem naplati taksu od taksenog obveznika. Ne može se i ne sme Ustavom zagarantovano pravo građanina sužavati obavezom plaćanja takse – to su dva potpuno odvojena pojma (i postupka).

Pored analizirane odredbe, ovaj nacrt o izmenama i dopunama ZPP sadrži veliki broj novih rešenja koji "na mala vrata" suštinski predstavljaju novi zakonski tekst, a ne noveliranje postojećeg. Iz gore navedenih, kao i mnogih drugih razloga, advokati Zaječara su jednoglasno na skupštini izglasali odluku da će Ministarstvu pravde poslati zahtev da se Nacrt o izmenama i dopunama ZPP povuče iz procedure jer je ostavljen veoma kratak rok za javnu raspravu. Advokatska komora Srbije je izdala saopštenje u kojem je navela da se pri samom uvidu u nacrt mogu uočiti loša rešenja koja će građanima sužiti mogućnost pristupu pravdi i dovesti do pravne nesigurnosti, te da će preduzeti mehanizme iz svoje nadležnosti i doneti odgovarajuće odluke.

Nisam siguran da li imam pravi "uzorak", ali mi deluje da advokatura Srbije danas deluje ujedinjeno kao što je bila u jesen 2014. godine – kada je obustava rada u cilju povlačenja Nacrta Zakona o javnom beležništvu trajala duže od šest meseci. Iako me ovakvo jedinstvo esnafa raduje, verujem da ovaj put moramo pridobiti značajno širu podršku građana. Jer, u konačnici, ako ovakav nacrt prođe, mnogo veću štetu od advokature trpeće građani.

¶

Play Ya Ya Ding Dong

Foto: printscreen

Ovaj tekst je naslovljen nazivom imaginarnog skandinavskog hita, koji publika na Islandu uvek iznova traži od muzičara koji sanjaju uspeh na Evrosongu. U pitanju je komedija *Fire Saga*, koja odlično opisuje put do Evrovizijske scene, preko besmislenih šlagera tipa *Ya Ya Ding Dong* uz koje se pije i pleše u voziću

Odlučio sam da u ovom tekstu, sledeći primer poznatih influensera, napravim tutorijal za uživanje u Evrosongu.

1. Rotterdam. Savršeno mesto za takmičenje, grad i zemlja potpuno otvoreni za sve uticaje i marginalizovane grupe. Zbog pandemije, desilo se da je jedna godina preskočena, pa su izvođači i autori imali više nego dovoljno vremena da pesme produkcijski doteraju i osmisle kostime, scenografiju i koreografije. U našem slučaju, to znači da su Hurricane morale da naprave novu pesmu, u sličnom fazonu. Umetnički rečeno, pesme su "sazrele", ako se to može reći za lagane pop hitove.

2. Napokon, publika u sali. Nakon veoma stresnog perioda, obeleženog izolacijom, vestima o broju zaraženih i preminulih, Evrosong je dobio dodatnu dimenziju, jer je verovatno prvi veliki medijski spektakl održan pred publikom. To je dovelo do svojevrstne euforije, ne samo kod izvođača već i kod publike u Rotterdamu, ali, pokazalo se, i pred malim ekranima. Bez obzira na mere zaštite, osetio se dašak slobode, vakcinacija daje rezultate, opevana je pobeda nad pandemijom.

3. Zaboravite na estetske kriterijume! Dosadašnje iskustvo, a ono je višedecenijsko, naučilo me da je na Evrosongu sve dozvoljeno. Od folk i etno frikova, preko diska, elektro-popa koji se ove godine vratio, srceparajućih balada, hard rok i hevi metal čudovišta, do italijanskog roka. Ovogodišnji pobednici Maneskin su iz Italije, a za Rotterdam su se kvalifikovali pobedom na San Remu.

Naše predstavnice su završile na sredini tabele, uz veoma zapažen broj pregleda na Jutjubu, što je danas takođe važno merilo uspeha. Mora se priznati da pesme sa Evrovizije poslednjih godina postaju i radijski hitovi, u duhu aktuelne MTV produkcije. Nikada nisam verovao da postoji "recept" za pobedu, prema kojem se od nas sa Balkana očekuju replike etno balada u duhu Željka Joksimovića. Danas etno zvuči kao predstavnici Ukrajine, sa podlogom u tehno ritmu i matriks izgledom. Sve je dozvoljeno, samo ako ste autentični.

4. Cirkus!

Najvažnije je, ipak, kako izgledate na bini. Ove godine je najčešći ajtem bila srebrna haljina sa resama, pozdravila ih Lepa Brena u nastupu kod Minimaksa početkom osamdesetih. Bucka iz Malte je morala pod pritiskom da promeni kostim, jer se fanovima nije dopao. Šta god da obučete, kritikovaće vas, od minimalizma Francuske pevačice (Pijević po dedu), do kopije Bruna u beloj bundi sa anđeoskim krilima. Mora na bini biti: vatra, po mogućnosti paklena, kostimirani plesači/demoni, kobra sa tri glave, Titanik koji tone ili pusto ostrvo, eksplozija u refrenu, ili arhitektonski tangram kao u nastupu momka iz Švajcarske. Ako vas svrbe pare, možete da iznajmite i američkog repera Floridu da vam pojača nastup i posle maše zastavicom vaše zemlje.

5. Ljubav!

Da bi uživali u Evrosongu morate biti tolerantni. Ne smeju vam smetati kič, LGBT estetika, ne smete biti isključivi. Ne smeju vas nervirati voditelji, jer glupo je da odete u cirkus, pa da vas nervira konferansije. Ipak, za potpuni užitak, morate sebi dozvoliti pravu dozu ironije, jer kič je osmeh Univerzuma! Tako ću sada javno reći da je ovo prva godina, gde je naša voditeljka Duška uspela da pronađe manir ironičnih komentara, ali bez hejta. Može da vam se dopada ili ne, ali je izgradila svoj originalan stil, kao sportski komentator Aca Informacija, ili nekada Milka Babović. Među voditeljima je dominirala Niki Tutorijal, transrodna influencerka. Ne možete uživati u Evrosongu ukoliko nosite mržnju u sebi. Najzabavniji način praćenja ovog šou programa je u društvu, uz komentarisane gafove, izgleda i pesama, što se danas u doba pandemije i društvenih mreža može organizovati i online.

6. Politika

Evrosong je takođe geopolitički poligon. Ovde ne mislim samo na razmenu poena među određenim zemljama unutar pojedinih evropskih regiona. U svojoj suštini on je zadržao princip "pet starih članica", koje su izuzete od kvalifikacija. Često se tokom prenosa pojave varnice, kod predstavnika zemalja koje nisu u najboljim odnosima. Tako je Albanka pokazivala znak "orla" na probama, a naše odgovarale sa tri prsta, ili se otkrije da je Švajcarac u stvari Albanac, a Francuskinja je po dedi naša. Rusi su gundali jer je njihova predstavnica govorila o problemima žena, a Hrvati su veoma tragično doživeli ispadanje svoje predstavnice u polufinalu, pa su se tim povodom očitovali i Predsjednik i Premijer u kohabitaciji. Belorusija je diskvalifikovana jer je pesma ocenjena kao propaganda Lukašenkovog režima, a Velika Britanija je dobila nula bodova i od žirija i od publike, kažu i zbog Bregzita.

7. Skandal

Nema songa do Evrosonga, niti gala večeri bez skandala. Tokom godina, to su bile političke poruke, ljubavne afere među učesnicima, otkriveni plagijati u pesmama, ili razuzdani frikovi iz publike koji su spremni da izlete na binu, skinu gaće i pokažu dupe Evropi i Australiji. Ove godine, desilo se da predstavnici Islanda nisu nastupali uživo ni na polufinalu, niti u finalu, jer su zbog kovida morali da budu u karantinu. Super im je bila pesma, a organizatori su puštali snimak nastupa sa probe. E, to je vrhunaska organizacija. Ipak, najveća frka je izbila oko navodnog konzumiranja kokaina pred kamerama tokom glasanja. Pevač pobeđničkog benda optužen je na konferenciji za štampu, pa je organizovano testiranje, ali ne na koronu, već na kokain. Čovek čist ko suza devojačka, a devojke za njim popadale u nesvest.

Ako ste se pridržavali mojih saveta, sigurno ćete uživati, a letos će vam na plažama ovogodišnji Evrovizijski hitovi bušiti mozak.

Sišli smo s uma u sjajan dan

**“Nad ludnicom se prsi mesec mlad /
Dok prozori trepte kao mrlje zlatne, / A
zidovi se belasaju sad, / Belji od svetlosti
te neverovatne. / Zar kad mesec tako
razbi mrak / Da posta moguća avantura
luda? / Al’ to traje kratko. Kao na dati
znak, / Pred zoru se sklapa lepeza tog
čuda / Ujutro je zgrada tu ko pre /
Jedva se čuju daleko od nje, / Srne što
u šumske zavlache se skute. / Noćas je
krišom procvetao glog / Iskobeljao se
mak iz struka svog. / Al’ oni unutra
sve to i ne slute” —Jan Van Najlen**

Piše: **Božo Koprivica**

U gradu N. u našoj, u mojoj, Karađorđevoj ulici ima nekoliko zanimljivih kuća: kuća Makrida, predratni hotel N, dve mediteranske kuće Mijuškovića i Nikovića, kuća Boža Nikolića, majstora fotografije *Ko to tamo peva*, kuća Markovića, dugačka 25 metara, u neorenesansnom stilu, s dva balkona, jedan na istočnoj, drugi na zapadnoj strani, sagrađena 1927. Kuća u *severnoj svetlosti*, zidovi blistaju kao polirani, bleđozelenkasti. Sa fasade kuće diže se zvuk, zvuk raste u kovitlac, pa se uzlaznom linijom penje do visina koje uho ne može da izdrži. Vibracije mozga prete da rasprsnu lobanju. Sablasna svetlost. Kad zvuk pukne, neko će mi doneti neku strašnu vest. I traje taj bol sluha od moje pete godine. Nerado idem na spavanje, rano sam počeo da negujem nesanicu. I, danas,

PAVILJON BROJ 6: Slobodan Perović i Zoran Radmilović

spavam u kratkim rezovima. San je počeo da bleđi kad smo Dubrovkinja i ja otišli u Beograd na studije. Znam da taj zvuk nikad neće prestati: *ulica je flauta dok hodam nalik mesečaru... Samo mrtvi prsten ne skidaju, koji su im živi natakli.*

SLIKE

Ne mogu da se setim prostora gde sam prvi put video ludake u pohabanim bleđozelenim bolničkim mantilima. Noć je, neka žućkasta svetlost ih obasjava. Pada blaga kiša. Vidim poneku kap na svetlosti. Ludaci su neobrijani, ta lepa brada od tri dana. Ali gde je to u gradu N, ne znam. Neki veliki portik ili prostor između dve bolničke zgrade u krugu bolnice “Olga Dedijer”. Je li to bilo u vreme moje difterije, tada imam četiri godine. Razgovaram na *francuskom* sa doktorom Lukom Jovićevićem. Izgleda kao španski plemić iz vremena El Greka. Znam pedesetak francuskih reči: don mua a lo, don mua a lepen, la kur je dvorište. Difterija ili san. Difterija, bakterija

krenula je na moje grlo i pluća (ne znam ja to tada), a još više zinula na mene ta reč koja sikće. Čujem kako doktor Jovičević kaže: "Zorka, čini mi se da smo malo okasnili". A posle 15 dana kaže mi: "Izvukosmo li se, žabac, izvukosmo..."

Pre neku noć ulazim u stan, treći kat Kneginje Zorke 102 i pogledam na sat, 5 do 11, poklopljene kazaljke. Stojim, hodajući sa dve kazaljke, i tako dočekam ponoć. Ludilo kao upornost male kazaljke, koje prelazi u ljubav. Ponoć, miran sam, tišina do pučine mora. Blista tvoje lice visoko nad borovima u parku. A pesma *O satima* Georga Trakla ovako počinje: *Tamnim pogledima gledaju se ljubavnici, / Plavokosi, blistavi...* I kraj te pesme: *Miriše požutelo voće; tiho se čuje smeh / Radosnog, svirka i ples u senovitim podrumima; / U sutonskom vrtu korak i tišina umrlog dečaka.*

Sutra je 2. maj i samoubojstvo moje sestre M. U susednoj sobi sestra svira Šubertovu sonatu: *Tiho joj tone osmeh u oronulu fontanu. / Teški su od maka tvoji kapci i mirno sanjaju. / Kao oblak nadvilo se iznad mene tvoje lice u sutonu.*

Vidim jednog dečaka, blesak munje osvetljava mu slepočnicu: kaže mi pucaj. I probudim se u zapisu *Srce je lopta*.

Druga slika iz grada N, pre podne, 9 sati, kuća na dva boja preko puta parka. Ulica koja se uliva u put prema Titogradu. Sa jedne strane kuća je obrušena, posledice strašnog savezničkog bombardovanja 1944. Konture kuće s južne strane u gluvnoj noći izazovu trnce i jezivost. Ta jezivost širi se dijagonalno prema železničkoj stanici i Trgu Save Kovačevića. Oko te kuće u 9 sati trči žena u suknji do ispod kolena, blesne koleno u dečjem trku. Krugovi su apsolutno istovetni i u prostoru i u vremenu. Apsolutni krug. Sedim na klupi u parku naspram kuće. Imam, pa imam devet godina. Prođe poneka silueta, automobil, pas lualica. Apsolutna je tišina. Lica te gospođe se ne sećam, ali veselo je to telo. Vodi me to telo do ludaka u knjizi *Melanholija* Georga Trakla. I pesma *Psalm*, posvećena Karlu Krausu: *To je svetlost koju je ugušio vetar / To je pogled spaljen / I crn, s rupama punim paukova / To je odaja okrećena mlekom / Ludak je mrtav... / To su senke koje se grle pod slepim ogledalom / Na prozorima lečilišta greju se bolesnici / Utami starog azila dotrajavaju ruine ljudi.*

I detinjstvo kao pogled, kao kamera: *Ožedneli pijemo / Bele vode jezera / Slasti tužnog detinjstva.*

Tri meseca dolazio sam pred obrušenu kuću. I onda je, jedne nedelje, žena *ukrug* nestala.

Treća slika iz grada N: U ulici Vuka Mićunovića koja vodi ka severozapadu prema Vojnom stanu pa ulicom Hercegovački put do plaže Mantinovac, s desne strane Dečji dispanzer... Preko puta Dečjeg dispanzera kuća na četiri vode, s lepom kapijom. To je kuća moje učiteljice Milene Kaluđerović, kakva senka lepote na licu te žene, lepota Rite Hejvort. Idem na kupanje, usporim i vidim muža moje učiteljice. Lep, sed čovek, stasit, plećat, velike oči, krupne beonjače, brkovi kao kod Omara Šarifa. Pravi kvadrat oko kuće. Crni kvadrat. I tako u nedogled. Imam deset godina.

Pre mesec dana Ulica Lole Ribara, knjižara Zlatno runo. Prebiram po antikvarnoj polici poezije. I vidim knjigu koju sam nekoć izgubio: *Flamanska poezija*, Mala edicija Nolit 1964. I otvori mi se knjiga na stranici na kojoj je pesma *Ludnica na mesečini*, Jan van Najlen: *Nad ludnicom se prsi mesec mlad / Dok prozori trepte kao mrlje zlatne, / A zidovi se belasaju sad, / Belji od svetlosti te neverovatne. / Zar kad mesec tako razbi mrak / Da posta moguća avantura luda? / Al' to traje kratko. Kao na dati znak, / Pred zoru se sklapa lepeza tog čuda / Ujutro je zgrada tu ko pre / Jedva se čuju daleko od nje, / Srne što u šumske zavlache se skute. / Noćas je krišom procvetao glog / Iskobeljao se mak iz struka svog. / Al' oni unutra sve to i ne slute.*

PREKO GRANICA

Novu godinu 2000. dočekao sam u bolnici za duševne bolesti "Dr Laza Lazarević". Pre Laze... bio sam u Kovinu. Želeo sam da vidim klupu u bolničkom vrtu na kojoj je Eduard Sam bio blizu samoubojstvu, godina 1932: *Hteo je da preseče sebi grkljan, ali ga je u tome sprečio lekar, tačnije rečeno bolničarka. Stala je na dva koraka od njega i zamolila ga je, glasom smirenim i strogim, da baci "tu stvar" ili da joj je preda zatvorenu. On je*

još neko vreme vitlao oštrim sečivom, zasjecajući vazduh čas pokretima kao kad se secka krompir, čas sporim sračunatim kao kad se ljušti jabuka. Onda je u jednom trenutku sa gađenjem bacio britvu u travu, daleko od sebe i seo na jednu klupu. Bilo je proleće. Kestenovi u bolničkom parku cvetali su odišući otužnim i teškim mirisom.

Kiš je napisao da nije uspeo da pronađe, u Kovinu, istoriju bolesti Eduarda Kiša. Nestala je. Osamdesetih napisao sam dva-tri-četiri eseja o Kišu. Iz efea. Mlada lekarka psihijatar donela mi je knjigu *Spomenica o desetogodišnjici Državne bolnice za duševne bolesti u Kovinu 1924–1934*, izdanje Uprave bolnice, štamparija R. Oberlajter, Kovin 1934.

Išao sam dva puta u kovinsku bolnicu 1991. i tražio istoriju bolesti Eduarda Sama. Prekoračio sam granicu... Video sam knjigu *Protokola* u Arhivu u Pančevu. Godine kada je Eduard Kiš došao u Kovin, kad je izašao. Pa opet došao, pa opet napustio bolnicu.

Spomenica je bila bogata zanimljivim podacima koje sam koristio u knjizi *Kiš, Borhes, Maradona*. U poslednjem poglavlju *Jesu li to poklade ili se otegao decembar* nevesto sam koristio Kišov istražni postupak iz romana *Peščanik*. Ali bilo je i *radosti otkrića*. Ili mi se to samo u vrućici tako učinilo.

Doktor Desanka Simić, lekar bolnice, napisala je za *Spomenicu* tekst *O teškim oboljenjima i radu u ambulanti*. U tom stručnom radu postoji podatak koji vodi do Eduarda Sama, do onog mesta kad su kestenovi odisali teškim i otužnim mirisom. Delove tog naučnog rada pretvorio sam u *istražni postupak*:

Soba gospodina upravnika? U jednom uglu bolnički krevet, u sredini sobe jedna stolica, umesto stola oveći sanduk, a na njemu telefon, do kojeg žice dolaze kroz prozorski otvor...

Ambulanta? Bolnička ambulanta radi svakog dana pod nadzorom jednog lekara.

Broj pacijenata? Ambulanta primi dnevno oko 30 bolesnika. Ovaj broj je u zimskom periodu veći.

Ozlede? Najčešće su ozlede lakše i teže prirode koje bolesnici nanose sami sebi, slučajno pri radu ili jedan drugome u međusobnim razmiricama.

Lakše povrede? Opekotine, posekotine, ogrebotine ili razderotine, ovi se bolesnici dovode odmah u ambulantu da im se ukaže pomoć.

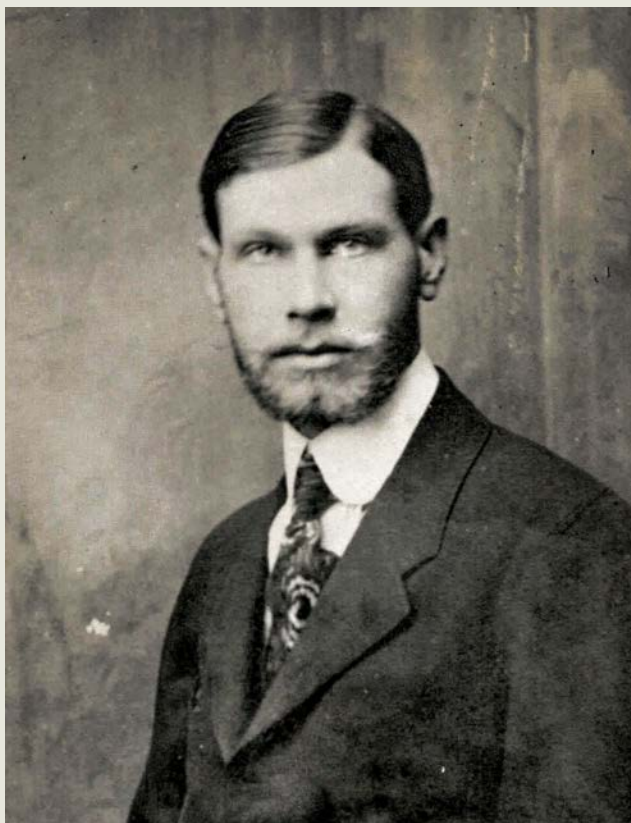
Teže povrede? Nekoliko preloma kostiju, jedna povreda očne jabučice i jedan pokušaj samoubistva prerezanjem grla...

Zastajem ovde jer to je ta *radost otkrića*. U tom pokušaju prerezanja grla prepoznao sam gest Eduarda Sama sa britvom u bolničkoj bašti.

Knjiga *Kiš, Borhes, Maradona* izašla je baš za Sajam knjiga 1996. Na sajam sam došao pravo sa snimanja filma. Film je uglavnom sniman u Vojvodini. Smenjivali su se kiša i sunce. Na cipelama sam imao tragove sasušenog blata. Otvorio sam knjigu sa stidom. Ne, knjiga se otvorila sama na 224. strani. Ambulanta... Lakše povrede, teže povrede... I oko koje lovi vidi da težih povreda nema. Bacio sam, zavrtao knjigu. Nedostaje taj mali pasus, najvažnija tri reda u toj knjizi. To je knjiga sa težom povredom, sa ranom. Znao sam dok sam pisao taj esej *O pokladama i decembru* da sam prekoračio granicu. Kad predeš granicu, onda nema povratka. U *Spomenici* ima dosta fotogra-

fija: kralj Aleksandar Karađorđević, ministar dr Fran Novak, Dobrica Marković, ban Dunavske banovine, Jovan Pucelj, ministar na raspoloženju, narodni poslanik, Rafael Rodić, nadbiskup beogradski administrator Banata... upravnici bolnice dr Ante Marić, 1924, Dezider Julius, 1924–1928, doktor Marko Đ. Radman 1928–1933, dr Fran Gerlović 1933–1934. U *Spomenici* je veliki broj fotografija kompleksa bolnice: avionski snimak bolnice, avionski snimak bolničkog imanja, apoteka, ambulanta bolnice, bolničari u uniformama, bolesnici u bašti, trpezarija, slika budućeg nemirnog odeljenja, činovništvo, rimokatolička kapela, časne sestre milosrdnice, peglarnica, ženska krojačnica, bolesnici pri poljskom radu, krave u novoj štali, svinje na bolničkom imanju, zečevi, kazan sa ložačem bolesnikom, električna centrala, bravarska radionica, pleternica, perionica, obuçar s bolesnicima pred radionicom, berbernica... U poglavlju *Poklade ili decembar* nalazi se fotografija *Kazan s ložačem bolesnikom*. Šešir na glavi zaturen, velike oči gledaju u zenicu kamere, gusti brkovi. U depresivno-šizofrenoj oholosti ispod te fotografije napisao sam *Ja sam to*. Rez. Noć pred Novu 2000, bio je pun mesec, popio sam 101 zolof, 101 valbutrin, kao 101 dalmatinac. I hloral kao omaž Arturu Adamovu, navukao na glavu najlonsku kesu. I crni kvadrat, ili: *Ima praznina u pamećenju – mrena / Na očima: sedam koprena... / Zija mesto crte – bela provalija*

U filmu procesija prijatelja iz detinjstva, beogradskih prijatelja, dolaze jedan po jedan, podno mojih nogu. Bledo se smeše, nešto kratko kažu i brzo nestanu. Pri samom odlasku tražim da mi odvežu noge. U cipelama sam, razvezane pertle (od detinjstva razvezane pertle na patikama), ne obaziru se prijatelji na moje reči. Samo beogradski Džo Koker, sa Crvenog krsta, golub karudijan, Dušan Prelević, ćuti u poluprofilu, kao sfinga i nikud ne odlazi. Zvučna kulisa, neka alkoholna graja, karnevalska kao da se čeka u susednim sobama Nova godina. Ležim, vezan na krevetu, raspet, ja mislim da sam vezan na nekom velikom stolu. Ne znam da sam u bolnici na Guberevcu "Dr Laza Lazarević". Nekoliko dana kasnije, koliko ne znam, doktorka Vera, gospođa, to je otmenost Žane Monro iz filma *Moderato kantabile* Pitera Bruka, kaže da me je spasla doktorka gastroenterolog. Da mi je ispumpala, izbacila otrov u krvi, ali da su se neki opiljci urezali, upili u koru mozga. I da, eto, sad sam ja na potezu. *Beli kvadrat* Debora Fogel nestala u getu u Lavovu 1942. Debora Fogel *prepoznala* je pisca Bruna Šulca. Posle dva meseca počeo sam da igram fudbal u Zemu-nu, u dvorištu škole između starog Merkatora i hotela "Jugoslavija". Igram...? Uskoro ću uz dozvolu doktorke Vere početi da idem na probe (dramaturg, hm) *Dr Šustera* Dušana Kovačevića. Šizofreni profesor fakulteta kao šuster u izvrsnoj izvedbi Petra Kralja, i njegova sestra blistava Seka Sablić..., Vesna Trivalić, Brik Krivokapić, mladi Miloš Stojanović, operski pevač Aleksandar Manevski, Branko Knežević, Vanja Janketić i nezamenljivi Aške... U Lazi čitam *Aleksandrijski kvartet*, još pamtim poslednju rečenicu: *I bilo mi je kao da me je celi svemir gurnuo laktom*. Čitam novele Geze Čata, priču *Crni pas* i kraj te priče: *Starac je dospeo u ludnicu. U njoj je umro posle mesec dana*. Pamtim još priču *Opijum* i podnaslov *Iz poštanskog sandučeta jednog lekara za duševne bolesti*.

PAVILJON BROJ 6

Kiš je želeo da napiše roman o samoubistvu umetnika. Ja bih voleo da napišem esej o Hertu Keftner. Možda bih da sam kao ona popio veronal, možda bih uspeo... Pramaleće je i ja kroz prozor osećam opojni miris lipa. Lipe oko ludnice na Guberevcu čudesno mirišu. Ostao mi je taj miris u sluhu, miris koji dolazi kroz prozor s rešetkama. O tom mirisu piše Mirko Kovač u romanu *Vrijeme koje se udaljava*. I Kovač je boravio u bolnici "Dr Laza Lazarević", bio je i u Kovinu. Na gospodski način Kovač pokazuje nostalgiju za gradom u kome je živio 30 godina. Iako je iz Beograda izgnan od primitivne profašističke vlasti i kulturne čaršije. One čaršije iz Andrićeve *kasabe*. Kovač je u mladosti proveo dve nedelje u neuropsihijatrijskoj klinici na Guberevcu da bi se oslobodio vojske. Na kliniku ga je primio njegov prijatelj doktor Ilić. Bio je lipanj. Kovač je prozor s rešetkama držao stalno otvoren. Cvetale su lipe. U nozdrvama i plućima osećao je ugodan miris. Miris lipa i erotika: medicinska sestra Ane iz Dalmacije. Kovač kaže da sećanje na Beograd sve više bleedi, ali da je on u gradu imao velike prijatelje, velike ljubavi, čudesne događaje. Miris lipa koje su cvetale kroz prozor umobolnice ostao je kao neki stih u njegovoj duši. Kad je osetio miris lipe daleko od Beograda, u društvu novih prijatelja, Kovač je zaplakao. Suza kao *nebo nad Berlinom*. Kovač je vratio dug svakom prijatelju. O tome svedoči i ova poslednja njegova knjiga, knjiga koja se koleba između memoara, autobiografije, romana. Poglavlja o doktoru Iliću... Taj čudni liječnik bio je na glasu u Beogradu kao darovit lekar. Imao je velike pretenzije u nauci i u književnosti. Mada su neki govorili da je doktor Ilić luđi od svojih pacijenata. Kovač je kasno noću dolazio u bolnicu, gde je doktor Ilić imao svoje kazalište, on je bio pisac i reditelj. U svojim radovima koristio je dokumentarnu građu hroničara bolnice. U toj klinici lečili su se i Petar Kočić i Dušan Srezojević, pesnik koji je također umro u ludnici na petom odeljenju, kao neurotik i psihotik *koji se beše*

počeo rasturati. A Vasa Pelagić u toj liječnici napisao je knjigu *Umovanje zdravog razuma*. Ilić je u svojoj praksi igrao na veliki rizik pa je jednog od pacijenata, odmah po dolasku u bolnicu ubedio da je begunac iz *Paviljona broj 6* dr Antona Pavlovića Čehova: Ivan Dmitrič Gromov. Isti taj pacijent u kazalištu doktora Ilića dobiće ulogu Petra Kočića. Ilić će preuzeti i posao kostimografa. Godina je 1916:

U Kunibertovu kulu Kočić je došao nakon što je njegovu sobu pogodila granata, ali je pisac prošao bez ogrebotine, samo mu je prah maltera obrašljivo lice, utrčao je u kulu uzvikujući da su ga Austrijanci i ovde pronašli... Bolničarka Mara smjestila je pacijenta u kulu gdje je ubrzo umro... Na samrti Petar Kočić je snažno disao, protok zraka kroz glotis stvarao je glazbu, zvuk, zapravo višeglasje smrtnog ropca što su luđaci oko njega osluškivali kao kakvu glazbu. Sve vrijeme dok su grčevi titrali na njegovom licu, umirujući se osmehivao. Čim je Kočić izdahnuo, jedan je luđak skinuo svoje čarape i navukao ih je na ukočena hladna pokojnikova stopala. Jedan luđak kleknuo je i sabrano sklopio pokojnikove oči, pomilovao ga je po glavi i rekao: On, jadnik, u nevrijeme ide gologlav? Napolju je toplo, uzviknuo je drugi. Nekoliko luđaka, među njima je bio jedan koji je mislio da je Isus Hrist, odnjeli su tijelo Petra Kočića u bolničku kapelu. Kapela je bila prazna... Na sredini kapele bila su tri spojena stola pokrivena starim novinama i dok su luđaci stavljali Kočića na sto, iz njegovog džepa ispala je jabuka i otkotrljala se prema kutu gde su stajale slike svetaca skinute sa zida... Nitko od prisutnih nije potrčao za jabukom... Jedino je onaj bolesnik koji biješe umislio da je Isus podigao jabuku sa zemlje i rekao da ta voćka pripada samo bogovima i pozvao luđake da izađu iz kapele. Kada su ličioc ušli u kapelu i počeli sa krečenjem, nisu nimalo bili iznenađeni što je na stolu ležao mrtvac, pa su ga samo prekrili starim novinama, nije im smetalo tu na sredini kapele, čak su i stolovi korišteni da se na njih stave manje dvokrake stube kad se bijelio strop. U predahu dok su ličioc uživali otkrili su pokojnika. Jedan je moler popravio i zasvrdlao brkove umrlog.

Kovač kao da piše filmsku scenu za Frederika Felinija. Kočića i njegovog dvojnika igrao bi Rod Stajger, a doktora Ilića Donald Saterlend.

Među studentima koji su došli na vežbe kod doktora Ilića Kovač je spazio Andriju Perišića, svog drugara iz grada N. Gimnazijskog drugara, sina doktorke Perišić koja je lečila Mirkovog oca, Đura K. u sanatorijumu Brezovik. Često sam u ranom detinjstvu išao na *čarobni breg*, na obodu grada N, u posetu svom ocu Đorđiju K. Naši su očevi umrli u mesecu aprilu, Đorđije K. 1962, a Đuro K. 1963. Setio se Kovačev prijatelj i pesme koju je Kovač napisao na dan sahrane svog oca i izgovorio je na njegovom grobu, a kasnije objavio u "Omladinskom pokretu": *Nećemo se više vidjeti / ali smo povezani / vodama i zemljom / i različitim krajevima / i materijom / i Bogom konačno*.

Tihi Andrija doneo je, uveče, u bolnicu gajbicu trešanja. Trešnje, Dalmacija i sestra Ane, noć na Guberevcu... Andrija je voleo poeziju, znao je dosta stihova naizust. Te noći, uz trešnje, ponovio je nekoliko puta stih Milana Rakića *Osećam nešto u mom srcu trune*, i još je Kovaču rekao: *Volim predavanja dr Ilića...*

Slažem se sa njim da je lakše utvrditi šta je ludilo, nego što je normalno... Posle 20 godina Kovač je saznao da je Perišić specijalizirao psihijatriju i da radi u Neuropsihijatrijskoj bolnici u Kovinu. Sa Milanom Josimovom bio sam aprila 2015. u Kovinu. Upravnik Rodić dozvolio je da Josimov snimi klupu na kojoj je Eduard Sam seo nakon što je bacio britvu, vrata nemirnog odeljenja, svetlarnik gde su se bolesnici sklanjali od jakog sunca, prozore s rešetkama, zvono koje je pozivalo bolesnike na obed, na ustajanje, spavanje... Kestenova u bolničkom parku više nije bilo, ali se čuo njihov opojni miris. Doktor Rodić mi je rekao da je pre više od 30 godina kroz ogradu uskakao u dvorište bolnice, sa bolesnicima igrao fudbal i gledao filmove u adaptiranoj kino sali. Jedna bolesnica došla 1932, veli doktor Rodić, i sad je tu. Ona je sigurno videla kako Eduard vitla britvom, mogla je videti i kako Milica Dragičević Kiš prolazi kroz kapiju bolnice. Kakva je to bila lepota.

Ninovu nagradu 1978. Kovač je dobio za roman *Vrata od utrobe*. Na napornoj turneji dobitnika nagrade Kovin je došao na kraju. Kad je Kovač priupitao za doktora Perišića, nisu bili baš ljubazni, jedan lekar je bio i osoran. Ipak je Kovač saznao da je Andrija Perišić u bolnici za duševne bolesti deset godina proveo kao priljezan lekar, drugo desetleće kao bolesnik. Nije se ženio, niko mu nikad nije došao u posetu. S vremenom je, pod jakim lekovima, sve više ličio na ruinu. Ruševinu. Jednog dana nestao je iz bolesničke sobe, a na jastuku ostavio ceduljicu sa distihom Milana Rakića:

Dosta, za ljubav čistoga Hrista! / Ne mogu više, dosadno mi sve je.

Doktor Ante Marić 1924. doveo je iz Beograda u Kovin 25 ženskih i 25 muških bolesnika. Smestio ih u austrougarsku vojarnu. Predstojala je rekonstrukcija zgrade i dogradnja novog bolničkog krila. Podrum, veliki labirint, postao je đubrište starudije i sklonište za bolesnike koji su болоvali od manije gonjenja. Bilo je tu dosta stepeništa, hodnika, gvozdених škriпja... Potraga za doktorom Perišićem bila je temeljna. Dali su oglas u novinama kao da je u pitanju okoreli kriminalac. Nisu uspjeli da ga pronađu. Nakon mesec dana, bio je kraj rujna, počelo je da zaudara iz podruma. Našli su Perišićev leš u zardalоj kadi, bio je u raspadanju. Zatрpan starudijom, gotovo zazidan kao u grobu. Imao je bolesnik saučesnika u samoubistvu.

Sudbina doktora Perišića, njen kraj podseća na početak pri-povesti, na atmosferu u *Paviljonu broj 6* dr Antona Pavloviča Čehova.

ANDRIJA PERIŠIĆ I ANDREJ JEFIMIĆ

Kao preludij za priču o kućici zarasloj u čkalj, koprivu, u konoplju, pesma našeg jugoslovenskog pesnika Čarla Simića u izvrsnom prevodu Damira Šodana *Opuštanje u ludnici: Večernjim su suzama već bila oblijepljena okna. General se zadubio nad mravinjakom u glavi. Sveci su odreda gorjeli u kriptama, svi osim onog zatočnika filmske dive. Mojsije se krio iza lažne brade i Linkoln također. / X je reproducirao sokratski metod upita demonstrirajući ignoraciju stropa. / "Ukrali su mi tajnu iz muzičke kutije žigica", poverio nam se Adam "najveći pijetao na svijetu trebao me učiniti slavnom", dometnula je Eva. / Otrčati nag mračnom livadom nakon hladnog tušal! / U bijelom*

paviljonu medicinska sestra je vodu pretakala u vino / Požuri se kući, tamni oblače.

A u *Paviljonu broj 6*, ulazimo na trem kućice sa pet bolesnika. Pored zida i kraj peći: dušeci, stari i pocepani mantili, pantalone, košulje s plavim prugama, dotrajala i neupotrebljiva obuća. Sva ta starudija razbacana na gomilu. Na toj starudiji, uvek s lulom u istima, leži čuvar Nikita, stari isluženi vojnik, s požutelim širitima. Širi se zagušljiv zadah... Doktor Andrej Jefimić Ragin došao je u provinciju i zatekao bolnicu u raspadanju. Ništa nije promenio: *Puškin je pred smrt osećao strašne muke, siromah Hajne je nekoliko godina ležao oduzet; zašto onda da ne boluje nekakav Andrej Jefimić ili Matrjona Savišna, čiji je život beznačajan i bio bi potpuno prazan i ličio na život amfibije da ne postoji patnja? Pod uticajem takvih rezonovanja Andrej Jefimić je klonuo duhom i prestao da dolazi svakog dana u bolnicu.*

To je odgovaralo lekarskom pomoćniku Sergeju Sergejiču i lekaru koji će doći kasnije Hobotovu. Andrej je čitao, popio bi votku s krastavčićima, posle mršavog ručka popio pivo i predveče razgovarao sa upravnikom pošte Mihailom Averjaničem: *Jedne prolećne večeri krajem marta kad se već bio otopio sneg, a u bolničkoj bašti pevali čvorci, izađe doktor da isprati do kapije upravnika pošte, svog prijatelja. Baš u tom trenutku u dvorište uđe posle prosjačenja po varoši Jevrejin Mojsejka. Beše gologlav i u prljavim kaljačama na bosim nogama, a u rukama je držao kesicu s milostinjom...*

– Daj kopejku!

Andrej Ivanić, koji nije umeo da odbije nikog, dade mu deset kopejki...

I pod uticajem osećanja koje je ličilo i na sažaljenje i na gađenje, on uđe u odeljenje, zajedno sa Jevrejinom, posmatrajući čas njegovu čelu, čas članke. Kad doktor uđe, Nikita ustade s gomile starudije i zauze stav mirno.

– Zdravo da si, Nikita – reče blago Andrej Jefimić.

– Kako bi bilo da ovom Jevrejinu damo čizme, inače će nazepti?

U odeljenju je bio i Ivan Dmitrič Gromov, nekadašnji sudski pristav. I on nesnađen u životu, i u 33. godini ispraćen u odeljenje zbog manije gonjenja. Dopao se doktoru. Ivan Dmitrič je postavio preciznu dijagnozu dr Andreju Jefimiču:

Po svojoj prirodi vi ste lenj čovek, slabić, zato ste se trudili da život udesite tako da vas ništa ne uznemiruje i pokreće s mesta. Poslove ste preneli na lekarskog pomoćnika i na ostali ološ, dok sedite u toploj sobi i tišini, štedite novac, čitate knjige, uživate u razmišljanjima o svakojakim uzvišenim glupostima. Nas ovde drže iza rešetke, trulimo, muče nas, ali sve je

to lepo i pametno, jer nema nikakve razlike između ovog paviljona i toplog prijatnog kabineta. Zgodna je to filozofija; nema se kad. Mirna je i savest i osećaš da si mudrac... Ne, gospodine, to nije filozofija, nije ni mišljenje, niti širina pogleda, već samo lenost, opsena, pospanost. Tako je to! Opet se naljuti Ivan Dmitrič. Patnju prezirete, a da vam čovek vratima prignječi prst, urlali biste naglas.

Doktor je sve češće dolazio u odeljenje da razgovara sa Ivanom Dmitričem. Do dugo u noć. Onda su ga doktor Hvostov i ostali prevarili: da pogleda novog bolesnika u odeljenju zbog komplikacija na plućima... Kad već novog bolesnika nije bilo, surovi čuvar Nikita dao mu je bolnički mantil, nekakvo rublje i papuče...

Ima strašne sličnosti i u zvuku i u ishodu sudbine dvojice junaka: Andrija Perišić – Andrej Jefimič:

Slaba mesečeva svetlost probijala se kroz rešetke, a na podu se pružala senka koja je ličila na mrežu. Beše jezivo. Andrej Jefimič leže i poče zadržavati dah; s užasom je čekao da ga udare još jedanput. Kao da je neko uhvatio srp, sručio ga u njega i okrenuo nekoliko puta u njegovim grudima i crevima. Od bola on zagriže jastuk i steže zube, kad najednom u njegovoj glavi, usred haosa jasno sinu strašna, nepodnošljiva misao da su sličan bol morali osećati godinama iz dana u dan i ovi ljudi koji sad na mesečini izgledaju kao crne senke... Pred večer je Andrej Jefimič umro od kaplje. U početku uhvatila ga je užasna groznica i on je osetio gađenje; nešto odvratno, struajući kroz celo telo, čak kroz prste, vuklo se od stomaka do glave i zasipalo mu oči i uši. Oči mu se zamutile. Andrej Jefimič shvati da je to kraj...

Dodoše bolničari, uhvatiše ga za ruke i noge i odvukoše u kapelu. Tamo je ležao na stolu otvorenih očiju i mesec ga je noću obasjavao. Ujutro dođe Sergej Sergejič, pobožno se pomoli pred raspećem i zaklopi oči svome bivšem šefu.

Sutradan su Andreja Jefimiča sahranili. Sahrani su prisustvovali samo Mihail Averjanič i Darjuška.

ŠIZOFRENIJA JE BOLEST FUSONOTE

Ranih 80-ih na poziv Filipa Davida, rumunski reditelj Lučijan Pintilije, pod zabranom da radi u svojoj zemlji, režirao je TV dramu *Paviljon broj 6*, u kojoj je Nikitu igrao Pavle Vujisić, Ivana Dmitriča Gromova Zoran Radmilović, a dr Andreja Jefimiča Slobodan Perović. A igrali su i Branko Pleša, Ljuba Tadić, Stevo Žigon... I to je ponajbolja TV drama u povesti jugoslovenske televizije. To je jedna fusnota. Druga fusnota biće o priči Filipa Davida *Skaska o nebeskim kočijama*. Treća fusnota o filmu *Konformist* Bernarda Bertolućija. Ili kako Andrej Jefimič iz konformizma pređe u bolest. Šizofrenija je bolest fusonote i zato bolje da se probudim u zapisu *Srce je lopta*:

Padale su krupne pahulje snega na igralištu gimnazije. U visini penala hvatao sam voleje. Ciljao sam u prečku. Pogodio bih pet od deset, sedam od deset, jednom i osam od deset. Loptu mi je iz ruke bacao moj mlađi drug Koko Makrid. Stopalo mi se bilo užarilo.

Dolazi uvek nasmejani Bato Marić, i on je u trećem gimnazije, matematički smer.

– Kako možeš da stojiš na ovoj poledici? Već dva školska časa kroz prozor učionice gledam šta radiš. Ajde kući, molim te, pomodreo si.

– Hoćeš li da ostaneš dok ne pogodim deset od deset? Pa da pimpljući loptu dođem do svoje Mansarde.

– Ne može ni Garinča ceo dan da šutira da pogodi deset od deset. Po ovom snegu loptu ne možeš dovesti ni do kapije gimnazije.

– Ko zavitla srce u visinu, pogodi.

– U vrućici si.

– Pogodiću, da se opkladimo u kartu za kino, da se opkladimo u srce.

– Prihvatam opkladu. Vidiš li da noć pada već u podne? Kre- ni i guraj tu loptu ispred sebe.

Belina, vrućica. Nož se ne vidi u toj svetlosti. I ne treba mi. Iščupam srce u jednom zamahu. Ne prospem nijednu kap krvi. Stavljam srce na dlan. Blago ga bacim na ris desne noge, da ga pripitomim. Počinjem da pimplam: desna – leva, leva – desna, desna – leva. U redu je. Prolazim pored kuća Adžajlića i Šućura, Bulajlića. Neko je zaboravio beli lencun na žici za sušenje. Otvara se kapija gimnazije. Prelazim ulicu Narodnih heroja. Već sam na drugom trotoaru. Neko dete pije vodu na česmi doktora Keslera.

– Udari me jače da mi krv brže prostruji.

Poslušam srce. I srce leti visoko.

Okićeno smrznutim pahuljama, primam ga lako na ris. Ris ili... Zaboravio sam da kažem da sam bos. Ulazim u Vardarsku ulicu.

Iz kuće Ivovića dopire miris pržene američke kafe, rade mašine u štampariji, ulaze vatrogasna kola u garažu. Preko puta kuće Miljanića, na prozoru slika Voja Stanića *Prenočište*.

– Udari me još jednom. Volim da letim.

Poslušam srce.

Uz ritam čekića dopire laka italijanska arija iz obučarske zadruge *Zelengora*. Pevaju šusteri. Trepere plohe stakla u radnji Jošanovića, u Karađorđevoj ulici. Stigli smo pred kapiju Mansarde.

– Hoćeš li da i uz stepenice pimplam loptu?

– Ne, ne, verujem da si pogodio deset od deset. Bežim, idem kući.

Pored mene proletela je okrvavljena lopta. Popela se uz stepenice, otvorila vrata i otišla u moju sobu.

Na stolu Zorka mi beše postavila ručak. Pržena jaja, kozji sir, kruh. I jedan *negro* bombon. Odžačarska sreća. Blista bela platnena salveta. Nas dvoje smo sami na Mansardi već pola godine.

Krvava lopta u mojoj sobi udara o zidove. Vežba dupli pas.

Otvaram vrata, lopta izleće kroz prozor.

Prozor ili ogledalo.

Ja sam zrcalo.

Kad je Zorka došla da pospremi sto, moja klonula glava počivala je na raširenoj beloj platnenoj salveti. Iz leve slepoočnice tekao je tanak mlaz karatamne krvi. Ostali su njeni vreli prsti u mojoj ledenoj kosi.

U mojim grudima raste nar.

Mrtvo, otvoreno oko, kao kod ubijenog jelena.

Slepoočnice mi odbijaju vreme na uri tačnoj i večnoj.

Ah, kad bi se još srcu moglo reći: ne žuri.

Da je ovo san, budio se ne bih.

¶

Tekst je pročitao na Festivalu L(j)udila, organizacija MentlHab i Kulturnog centra Lab u Novom Sadu

Pank, metal, štap, k i druge korisne stv

UnderGrand redakcija
Foto: iz privatne arhive

“Kada slušam radio recimo na poslu, spopadne me muka, jer sve stanice zvuče isto. Kao da imamo deset Radija S, četrnaest Prvih ili Naxi radija. Nisam zahtevan. Ne mora to da uvek bude muzika koju ja volim, ali dajte ljudi, budite bar malo drugačiji”

Ukoliko volite da slušate radio, sigurno vam se često dešavalo, barem dok ste u automobilu, da ne uspete da pronađete niti jednu stanicu koja godi vašem uhu, pa se onda odlučite da u plejer ubacite neki svoj CD, kojeg ste već milion puta preslušali. Ovdšnjim etrom totalitarno dominiraju ili šuplja priča (mada je i nje sve manje), ili narodnjaci, ili popularna muzika bez kičme, u pauzi između reklama, pogodna za sve one koji zapravo i nemaju izgrađen muzički ukus, odnosno ne-

maju dovoljan postotak vinila u venama! Izuzetaka ima, ali su oni baš retki. Mnoge radijske stanice, koje smo pamtili po dobroj muzici i interesantnoj spiki, prestale su da postoje, zahvaljujući političkom inženjeringu, odnosno “medijskim reformama” i raznim nametima koje su one donele sa sobom. Ali i zahvaljujući činjenici da je u ovom društvu Grand postao stub oko kojeg se vrti bezmalo celokupna masovna kultura koja donosi bilo kakvu lovu. Ono što je ne baš tako davno bilo normalno i uobičajeno, pa čak i

blisko mejnstrimu, preselilo se u područje duboke alternative i počiva na entuzijazmu pojedinaca koji se ne predaju tako lako. Oni koji su opstali na velikom “tržištu” uglavnom su se morali prilagoditi “stanju stvari”.

Mediji su – ne treba biti medijski ekspert pa to zaključiti – slika i prilika našeg društva, a njihov problem ne krije se samo u političkoj zloupotrebi, poplavi estrade i neukusa svake vrste, već i u siromaštvu duha, jednoobraznosti. Kao i u potpunom odsustvu osećaja za ono

anap... ari

što bi se – kako rekosmo, uslovno – moglo nazvati alternativnom kulturom. Kao i celo društvo, nesposobni su ili nezainteresovani da prepoznaju i promovišu “vaninstitucionalne” vrednosti koje nastaju tu, oko nas. Jeste da su nam tehnologije omogućile da možemo, kada se zakačimo na Internet, slušati šta god nam se čefne, ali i dalje postoji, itekako postoji, potreba za kvalitetnim radijskim programom, koji će vas autorski i edukativno voditi i kroz svet muzike, i kroz svet u kojem obitavamo. Da je to tako, potvrđuje činjenica da su se radijski mediji, kojima su mnogi predviđali kraj ili bar sunovrat, vratili na velika vrata svuda u svetu.

Nije, zbog svega toga, nikakvo iznenađenje to što je jedan mali novosadski internet-radio pod imenom UnderGrand, pametno vođen, u uslovima zjapeće medijske rupe, za samo nešto više od godinu dana od početka rada postao kulturna radio-stanica. Iako ga neki svrstavaju u područje duboke alternative, iako počiva na skoro nadljudskom trudu osnivača i saradnika, bez dinara prihoda, iako funkcioniše uz pomoć štapa i kanapa – ne može se reći da on, po svom sadržaju, predstavlja nekakav žestoki andergraund. Iz prostog razloga što na njemu možete čuti najrazličitiju kvalitetnu muziku – od panka, regea, džeza do metala – koji su diljem sveta ako ne mejnstrim,

Zoran Popnovakov i Dragan Toza Milanović
Foto: Dušan Medić

ono svakako nešto što nije baš tako daleko od njega. Na ovom radiju možemo slušati i razne autorske emisije koje tretiraju muziku, ali i važne društvene teme. Na njemu se prezentuju i nove grupe iz zemlje i regiona, koje bi verovatno u vremenu danas nepopularnog procvata socijalističkog samoupravljanja lagodno živjele od svoje muzike, a danas je retko ko i čuo za njih. Bude na UnderGrandu i “neobične” muzike, ali u onoj meri u kojoj je ona prisutna na nekim popularnim svetskim radio-stanicama koje rade u okviru javnih servisa. Dakle, UnderGrand se može smatrati dubokom alternativom više zahvaljujući sjebanom društvu u kojem nastaje, kao i zbog načina na koji funkcioniše, nego po svom sadržaju. Naime, da nismo pogrešno skrenuli kod Albukerikija, sasvim bi bilo logično da ovakav ili sličan radio ima nacionalnu frekvenciju.

Osnovali su ga prošle godine – simbolički, prvog maja je počeo da emituje program – troje entuzijasta, okupljenih oko dva popularna novosadska fanzin-portala – Dotkomsite i Limancrew. Nikada nisu radili na radiju, ali pretegnula je njihova želja da prošire svoju delatnost, te da ogromnu kolekciju muzike koju su godinama strasno skupljali i klasifikovali – podelje sa drugima. To troje ljudi su poštari Zoran Popnovakov, radnik Goran Stepančev i njegova kćerka Gorana, studentkinja. Kasnije im se pridružio i Dragan Toza Milanović, dugogodišnji radijski profesionalac, koji je tokom devedesetih radio u čuvenom požarevačkom radiju Boom 93, a potom i gdegod drugde, pa i na nekim novosadskim radijskim stanicama.

“Još pre četiri-pet godina imao sam ideju da pokrenem radio, kao nekakav nastavak mog portala Dotkomsite, ali se to potom izjalovilo. Prošle godine, nekoliko

dana pred prvomajske praznike, u ono najgora doba korone, razgovarao sam sa Goranom i Goranom Stepančev, koji vode portal Limancrew, i oni su ustvrdili da bi bilo dobro da zajedničkim snagama osnujemo radijsku stanicu. Naravno, onlajn, jer za klasični radio valja nabaviti gomilu dozvola i imati brdo novca. Odluka je pala! Iščitao sam razne “tutorijale” i za tri-četiri dana smo počeli, na Praznik rada, da emitujemo program. Postoji softver koji se zove RadioBOSS i koji je veoma lak za rukovanje. Puštali smo moju i Goranovu plej-listu, i po koji džingl i špicu, ali se mora reći da je sve to bilo prilično amaterski. A onda nam se, sticajem okolnosti, pridružio Dragan Toza Milanović, koji ima mnogo radijskog iskustva i koji je značajno podigao kvalitet programa”, kaže Zoran Popnovakov za “Vreme”.

Taj “sticaj okolnosti” zapravo znači da je Milanović prošle godine odlučio da se iz Požarevca doseli ponovo u Novi Sad, gde je ranije živeo. Njegov sin je video FB post u kojem Popnovakov oglašava sobu za izdavanje. Sa Zoranom se Toza ranije lično nije poznavao, ali su bili prijatelji na društvenim mrežama. Kada se Milanović doselio kod njega, tek tada je saznao za UnderGrand radio i, kao podstanar, brzo se priključio ekipi. Prethodno je i on, skoro istovremeno, u Požarevcu pokrenuo internet-radio, ali je odlučio da ga “prisajedin” UnderGrandu. “Toza je odmah po odlasku počeo da daje savete: ljudi, nemojte ovo, hajmo ovako... Nešto smo prihvatili, nešto nismo, ali se ispostavilo da je u mnogim stvarima bio u pravu. Veoma brzo je postao punopravni član redakcije”, kaže Popnovakov.

Popnovakov ističe da radio počiva na čistom entuzijazmu, a da im se, zbog ušte-

smo totalni duduci za to. Dobro bi nam došao nekakav marketinški stručnjak, neko ko bi pribavljao reklame. Nismo uspjeli da nađemo nekoga ko bi radio na procenat, ko bi i nama i sebi doneo nekakav novac. Imamo desetak emisija, podkasta, ali ništa ne ide uživo, jer nema ni resurse, ni odgovarajuću opremu. Ipak, stvari funkcionišu, imamo mnogo slušalaca. U januaru i februaru smo baš razvalili!", kaže on.

Ističe da je osnovni cilj radija da popuni prazninu na medijskom prostoru. "Kada slušam radio recimo na poslu, spopadne me muka, jer sve stanice zvuče isto. Kao da imamo deset Radija S, četrnaest Prvih ili Naxi radija. Nisam zahtevan. Ne mora to da uvek bude muzika koju ja volim, ali dajte ljudi, budite bar malo drugačiji", kaže Popnovakov. Milanović dodaje da nije samo problem to što se ista muzika vrti na svim stanicama, nego je problem i u izuzetno skromnom izboru. "Ne možeš svakog dana slušati istu muziku, na šta to liči", kaže Milanović.

Popnovakov veli da na UnderGrandu ima prostora za sve vrste muzike osim za estradu i narodnjake. Muzika je podeljena na blokove – sat vremena pank, pa sat vremena sula, pa sat vremena džeza... "Iako nema govora, i ovi blokovi su autorski", kaže on. "Upravo u multižanrovskoj muzičkoj koncepciji koju radio neguje – nalazi se naša snaga", tvrdi Milanović.

Sagovornici ističu da emisije uređuju i vode entuzijasti iz cele zemlje. "Miljan Ristić iz Negotina vodi emisiju 'eXperiment', Vladimir Divjak iz Topole ima emisiju o džezu, tu su i klinici-kosoši koji puštaju hevi-metal i komentarišu ga u stilu Bivisa i Batheda... Milan Vičić iz Požarevca i Aleksa Petrović iz Kruševca uređuju i vode emisiju 'Džumbus', u kojoj puštaju svoju muziku i razgovaraju sa različitim ljudima. Danas obojica žive u Novom Sadu, a i članovi su benda 'Glasovi iz unutrašnjosti'. Nedavno je Milan, recimo, nahvatao vođu Bed Blu Bojsa iz osamdesetih, koji danas živi u Norveškoj. Gosti su mu bili i radijski voditelj Daško Milinović, ekološka aktivistkinja Olivera Radovanović, i tako dalje. Toza vodi emisiju 'Domus', u kojoj predstavlja i 'secira' domaću

muziku. Antonio Jovanović, takođe iz Požarevca, vodi 'Ciklonizaciju', a Laslo Lenkeš iz Novog Bečaja pušta eksperimentalnu muziku ponedeljkom u emisiji 'Lost in Music'. Odnedavno i Tatsuki Ishigooka iz Japana ima emisiju na našem radiju. On je metal-entuzijasta i javio nam se. Kazao je da mu se sviđa naš radio, i da bi voleo da dobije sat vremena nedeljno na njemu, da pušta hevi-metal. Mada po mom ukusu, imamo metala malo previše, pristali smo...", kaže Popnovakov.

Iako radio nije, u klasičnom smislu, politički angažovan, niti ima aktuelnih vesti, ne može se reći da ne promovise jasan stav. Antifašistički, antinacionalistički, levičarski. I ne može se reći da od politike beži. Navode sagovornici emisiju "Laičke priče", koju vodi Gorana Stepančev i u kojoj gostuju razni stručnjaci koji laicima pojašnjavaju šta su to teorije zavere, šta je to fašizam, zašto je bitno vakcinisati se... Njihovi ironični džinglovi – ima ih, kažu, pedesetak – tretiraju i aktuelne političke teme. "Trudimo se da se zajebavamo na ozbiljan način", kaže Milanović.

"Zauzeli smo stav, mi smo levičari, i tu nema

greške. Razgovarali smo, recimo, sa jednim potencijalnim saradnikom koji je trebalo da vodi pank-emisiju. Kada je poslušao naš program, rekao je da je bolje da ne saradujemo. On je, naime, žestoki nacionalista. Nekakav pank-radikal. Ali je bar bio iskren", kaže Popnovakov.

U jednom od mnogobrojnih tekstova koje možete pronaći na portalima Dotkomsite i Limacrew nalazi se i jedan, što bi naš narod rekao, naročito signifikantan. U pitanju je priča o čuvenoj ulici Laze Telečkog u Novom Sadu, koja je početkom dve hiljaditih bila stecište kvalitetne muzike, dobrih koncerata i kulturne, urbane raje, a u međuvremenu je – u ovih naših dvadeset godina tranzicije – pretvorena u "silikonsku dolinu", po kojoj špartaju nakinđurene devojke na visokim platformama i nabildovani momci željni kavge, a svuda naokolo pršti novo-komponovana muzika. Nije redak slučaj da deca pankera danas slušaju najgori šund. Koliko je ovaj radio zapravo neka vrsta generacijskog vriska, onih koji su rođeni šezdesetih i sedamdesetih, i koji se

ne snalaze baš najbolje u novim okolnostima? Koliko su uopšte mladi ljudi zainteresovani da slušaju UnderGrand i njegovu muziku? Koliko su oni žrtve ovdašnje medijske i kulturne ponude?

"Tačno je da mali broj mladih ljudi sluša pank i rokenrol. Ipak, mi smo otvoreni za njih, hoćemo na neki način da ih privučemo i edukujemo. Gorana je jednom rekla: pa vi pravite radio za 'bumere'. Puštamo stoga i muziku koja je bliska mladim ljudima, ali ipak nećemo da pravimo trule kompromise", kaže Popnovakov. Milanović kaže da misli i da zna da postoje mnogi mladi ljudi koji slušaju kvalitetnu muziku i vole alternativnu kulturu, ali su marginalizovani, rascepkani i nevidljivi, "kao i mi". Cilj ovog radija je, ističu, da ih pronađu i međusobno povežu. "Verujem da postoje ti ljudi, i da ih nije malo, i da ćemo se kad-tad sresti. U svakom, pa i najmanjem gradu, pa i u selima žive ljudi slični nama", kaže Milanović.

"Svestan sam da nekih para u našem radiju nikada neće biti, ali nećemo odustat. Ipak, kada bi se naš rad bar malo, ono što kažu, monetizovao, da bar imamo za hosting i troškove, to bi nam baš mnogo značilo", kaže Popnovakov.

Skrećemo, na kraju, pažnju i na dva portala koji stoje iza UnderGrand radija. Ima se tu šta pročitati. Svojevrsni kuriozitet je da su sajt Dotkomsite osnovala dvojica poštara. Pored Popnovakova, tu je i Aleksandar Tepić. Blog koji je trebalo da bude njihov "ventil" u međuvremenu je prerastao u ozbiljan medij koji ima čak 17 rubrika i koji se skoro svakodnevno osvežava novim sadržajima. I funkcionise evo već šest godina. Bez para, podrazumeva se. Na sajtu se mogu naći rubrike kao što su: "Iz garaže", "Susjedi", "Movizzz", "Vinyl", ali i digitalna galerija fotografija. Za karikature je, dok nije otišao u Kanadu, bio zadužen kolega poštar Hugo Nemet, nekadašnji karikaturista nedeljnika "Nezavisni" i novosadskog "Dnevnika". Iz rubrike "Tajne poštanske torbe", u kojoj su zapisivane anegdote – samo pomalo fikcionalizovane – novosadskih poštara, proizašla je i knjiga "Priče iz poštanske torbe" (pogledaj "Vreme" broj 172). Pošta Srbije nije procenila da ovu knjigu treba finansijski podržati, pa su je autori štampali o svom trošku.

NEDIM SEJDINOVIĆ

A što ćemo ljubav kriti?

Fotografije: promo

***Oaza* Ivana Ikića je vešto sročena melodrama u kojoj nameti tog podžanra dosta prirodno i lagodno stupaju u plodotvoran spoj sa naturalizmom kao udarnim stilskim pristupom**

Berićetan festivalski pohod filma *Oaza* Ivana Ikića počeo je još lane na Venecijanskom filmskom festivalu, gde je ovaj većinski srpski film imao svetsku premijeru. Dva festivalska odličja je osvojio i na nedavno okončanom FEST-u, što je dovoljno za veću i usredsređeniju medijsku pažnju, ali što suštinski slabo šta govori o samoj prirodi tog filma, osim možda to da je Ikić u tom svom drugom dugometražnom igranom radu uspeo da, između ostalog, dosegne tačku univerzalnosti, pa još u ubedljivoj sprezi sa kinestetskom upečatljivošću. Sve to je onda zapravo već dovoljna referenca i preporuka za ovaj primetno tih film u kome, baš kao i u Ikićevom prvencu, ostvarenju *Varvari*, narečena tišina još silovitije potcrtava burna previranja u dušama mladih junaka, očito ni približno kadrih da se nose sa tako izazovnim zadatkom sazrevanja i artikulacije emotivne bagaže.

A ta, dakle, sada već višestruko nagrađivana Ikićeva *Oaza* počinje arhivskim snimkom, delom onovremenskog filmskožurnalskog, naglašeno didaktičko-propagandnog filma o uspešnom radu centra u blizini Beograda koji se stara i za život i (borbu) u stvarnosnoj dimenziji života osposobljava mlade sa intelektualnim smetnjama; tako ćemo se tu upozna-

ti sa nekadašnjom brigom mitskog "sistema" za osetljivije mu delove i sojeve, što je ilustrovano prizorima štićenika koje vasпитаči u simulakrumu stvarnih situacija i zahteva (lična higijena, snalaženje u prodavnici i slično) upućuju u mehanizme svakodnevice. Iako bi se, prateći trag mogućih lakih i oštarih oprečnosti, od *Oaze* onda moglo da se očekuje da krene put tipskog kontrasta sa današnjim sunovratom bezmalo svih dimenzija po pitanju funkcionalnosti i pukog funkcionisanja sistema, koji, kako nas zdrava pamet uči, i na svakodnevnom nivou mora da iskoraci iz te lagodne funkcionalne anarhije, gde barem osnovne poluge društvenog bitisanja delaju nošene inercijom i preduzetnošću i ličnim osećajem odgovornosti pojedinca; međutim, a na sreću i autora i gledalaca ovog filma, *Oaza* ipak skreće put znatno potentnijeg i odvažnijeg baratanja mogućnostima melodrame unutar tih samozacrtanih okvira verističkog prikaza života mladih sa intelektualnim smetnjama u domu za pomoć onima koje i ti i takvi izazovi opterećuju i more. Već tu se stvara plodno tle za idejnu osobenost ovog filma – uz nešto napora ionako za to postavljenih društvenih mehanizama i nadležnih službi, štićenici će uspeti da ovladaju tim polaznim situacijama života i preživljavanja u i kodiranom

društvu, ali može li ih iko obučiti kako da se nose i kako da, kao kakvi-takvi pobednici, izađu iz boja sa pitanjima srca? To je upravo tačka najsnažnije idejne tematske tačke i idejne "kičme" *Oaze* – kako uobličiti tako lako i tako često prezrenu melodramu, koja je, kako je sijaset puta jasno i glasno i u konkretnim slučajevima/primerima i okolnostima pokazano i dokazano, izrazito zahtevna rabota, sva u nužnim finesama i skrivenim zamkama.

A eto, za početak, *Oaza* je vešto sročena melodrama u kojoj nameti tog podžanra dosta prirodno i lagodno stupaju u plodotvoran spoj sa narečenim naturalizmom kao udarnim stilskim pristupom, ovde dodatno omeđenim strukturom priče date u ona već dugo mitska i neizostavna tri čina, od kojih svaki, doduše, barem nominalno u žiži ima nekog od troje junaka tog, reklo bi se, isprva gledano, sasvim uobičajenog ljubavnog trougla koji se hitro kreira između troje mladih protagonista, manje ili više glasno pobunjenih "korisnika usluga" pomenu tog centra i tela socijalne brige. Naravno, gde melodrama pusti ovako zdravo i snažno korenje, u pogledu reakcije sasvim je opravdano očekivati nepatvorenu empatiju sa gledačke strane, a svi znamo kako u mraku (ponovo oživilih) bioskopskih sala nehinjena empatija ume da

bude katartički značajna i onda samim tim i neophodna i dragocena. S druge strane, ostaje vidno malo manevarskog prostora za bilo šta drugo u toj motivsko-tematskoj ravni, što je u ovom konkretnom slučaju svakako dobra i dalekosežno mudra i celishodna odluka; otud, *Oaza*, naglašeno usredsređena na tu svoju melodramsku bit, ne biva i ono što je možda očekivano i poprilično lako izvodljivo – osuda birokratizovanog i rigidnog sistema, nekako u trenu osetljivog na svaku naznaku čovečnosti, sa njom povezane ranjivosti... Upravo suprotno, vaspitači (u ciljano samozauzdanom i precizno nenametljivom tumačenju Maruše Mejer i Gorana Bogdana) nisu otelotvorenja uskogrudosti nametnutih autoriteta, nego sa platna emituju takođe preko potrebnu toplinu, čime ovi likovi unutar tako postav-

mu, baš kao što i svi veliki dokumentarni filmovi očitavaju težnju ka igranom izrazu. Dokumentaristička preciznost je ovde lako uočljiva u više relevantnih aspekata – u tretmanu priče i likova koji, kako to inače biva i u dokumentarističkom miljeu, moraju biti navođeni, ali u tretmanu prostora i onim detaljima koji ga, baš kao i vreme u kome se radnja zbiva i prate, čine upravo takvim kakav jeste, a što ga onda prevodi u vode nečega vrednog i autorske pažnje i gledalačkog vremena. Uz to, Ikićev rad sa naturščicima je minuciozan, kolorit koji je izabrao i uobličio direktor fotografije Miloš Jaćimović je diskretno naglašen, pa još sve topliji i snolikiji, te i bliži likovnosti kako se priča o nesrećnoj mlada-lačkoj zaljubljenosti i ponesenosti bliži tihoj a efektnoj završnici. Ovaj sasvim uspeo i autorski promišljen i zreo film

mogao je, doduše, da bude i kraći od ova 123 minuta, ali strpljivom gledaocu on svakako ima dosta toga da ponudi, počev od već pominjane učinkovitosti na polju emocija (ali i sjajno uđenutih detalja, jer, recimo, srpski neofolk ovde se odlično "lepi" za sliku i ono šta na joj pratimo, te tako, na primer, stihovi iz hita koji peva Tanja Sa-

vić ("nema ljubavi u mojoj kratkoj biografiji... previše je to za moje nežne godine") ovde dobijaju na dodatnoj ranjivosti i upečatljivosti.

Junaci *Oaze* tako će, poput mnogih srećnijih, spokojnijih i snađenijih nas, doći do one mnogobolne spoznaje koju je Magda Sabo ekonomično izrazila već na prvim stranicama maestralnog romana *Ulica Katalin* (preveo Marko Čudić, objavila kuća Štrik): "A tada su već znali i da je razlika između mrtvih i živih samo kvalitativna, te i da nije toliko važna, ali i to da svako u životu upозна samo jednu osobu čije ime može da uzvrikne u trenutku smrti."

ZORAN JANKOVIĆ

Bioskop: *Živ čovek*

U čemu je (v

Gledalac se već u prvim minutima filma zapita u kakvom se to svetu odigrava radnja Živog čoveka. To je, izgleda, neki paralelni univerzum u kome su svi besni, puni gorčine, spremni da ujedu. Mizantropija je sveprožimajuća

Oleg Novković je prisutan u srpskom filmu već gotovo tri decenije i za to vreme je snimio šest dugometražnih igranih filmova. Njegova najnovija režija, *Živ čovek*, prikazana je pred domaćom publikom na ovih sedmica završenom 49. Festu i koji dan nakon toga ušla u bioskopsku distribuciju. Pre toga, još tokom prošle godine, *Živ čovek* je bio deo svetskih filmskih festivala (Kotbus, Sofija, Buenos Ajres), s tim da nije izazvao onaj stepen pažnje kao što je to bio slučaj sa, na primer, Novkovićevim višestruko nagrađenim *Belim, belim svetom*. No, to je sve posve normalno. U svakom opusu ima uspona i padova, uspešnijih i manje uspešnih filmova, a *Živ čovek* definitivno spada među manje važna ostvarenja u okviru Novkovićeve filmografije. Rediteljsko-scenaristički tandem Oleg Novković – Milena Marković u svom novom zajedničkom filmu nude ono što smo od njih manje-više i očekivali. *Živi čovek* je ples na poznatu muziku, u smislu da u njemu nije pokušano ništa novo ili drugačije. Iznenađenja nema, samo diskretne varijacije. U pitanju je, na-

ljene i intonirane priče nadilaze pozicije pukih podstrekača/generators bočnih aspekata osnovne radnje, što je, inače, neretko slučaj u idejno i stilski sličnim filmskim delima i sa drugih meridijana, gde je ovakvih ostvarenja možda i znatno više.

Ikićev ključni stilski pristup i ovog je puta (kao i u ovde već pominjanom *Varvarima*) određen verom u taj naturalistički, gotovo pa dokumentaristički ogoljen izraz, čime onda i *Oaza* stiže na onu dobro znanu teritoriju Godarovog doživljaja te katkad i usiljeno potencirane dihotomije, gde je, da podsetimo, maestro insistirao da zapravo svi veliki igrani filmovi naginju ka dokumentariz-

aš) problem?

Fotografije: promo

ime, još jedna filmska priča o ljudima do srži nezadovoljnim svojim životima, ali sve to bez one ubedljivosti i snage koja je postojala u nekim od njihovih prethodnih saradnji (*Sutra ujutru*, pomenuti *Beli, beli svet*).

Nikola Đuričko glumi Igora Đelića Đelu, bivšeg člana odavno rasformiranog rok benda Sinovi koji je pre nekih dvadeset i više godina žario i palio na ovim prostorima. U međuvremenu se dogodio život. Sredovečni Đela živi sa svojom suprugom Sunčicom (Nada Šargin) i poodraskom decom (Jana Bjelica i Filip Hajduković) u povelikoj kući u širem centru Beograda (koju delimično iznajmljuje, kako bi dopunio budžet) i radi jednoličan i nezahtevan posao za jednu televizijsku stanicu. Sa setom se seća "slavnih rokerskih dana" i sam svestan da je njegov voz prošao. Problemi u braku i sa decom su višestruki, sve se to gomila od ranog jutra i pritisak raste (radnja *Živog čoveka* obuhvata 24 časa), pa Đela odlučuje da, nakon jednog žestokog sukoba sa neurotičnom suprugom, napusti svoj dom i krene u noćni provod kako bi uz pomoć alkohola, droge i sinovljeve devojke bar na trenutak prizvao "slatku pticu mladosti"...

Živ čovek je u biti jedan sasvim jednostavan film. Kriza srednjih godina opasno drma junake, raskorak između želja i mogućnosti je sve veći, što stvara veliku frustraciju. Đela nije simpatičan lik, umišljen je, agresivan i napadan. Njegov odnos sa Sunčicom je toksičan, na samoj granici porodičnog nasilja. Sunčica je i sama nezadovoljna i nezadovoljena. Njena reak-

cija na saznanje da joj je ćerka u drugom stanju je toliko gruba i prenatrpana da se gledalac već u prvim minutima filma zapita u kakvom se to svetu odigrava radnja *Živog čoveka*. To je, izgleda, neki paralelni univerzum u kome su svi besni, puni gorčine, spremni da ujeđu. Mizantropija je sveprožimajuća. U redu, to je autorska odluka i to treba poštovati. Ali, zbog takvog pristupa teško je saosećati sa likovima, a malo empatije (kako prema likovima, tako i između likova) ovde ne bi bilo na odmet. Ako empatije nema, svejedno nam je šta će se sa junacima dogoditi, a to je kobno za *Živog čoveka* pošto je poslednji čin postavljen tako da je veoma bitno, čak ključno, da nam je do Đele stalo.

Đurička ne viđamo tako često u glavnim ulogama, što je šteta pošto ovaj glumac ima zanimljivu energiju. On je u svojoj biti komičar koji se dobro snalazi i u dramskim ulogama, ali se na tu kartu nije zaigralo u *Živom čoveku*. Film je gotovo u potpunosti lišen humora, iako je u scenariju, rekao bih, postojao potencijal da se taj aspekt razvije. Lik koji tumači Bojan Žirović ili scena u staračkom domu su pokušaji da se priči udahne malo topline i ljudskosti, ali se to nekako ne prima. Nikola Đuričko i Nada Šargin se trude da malo "omekšaju" likove koje tumače, učine ih prijemčljivijim, što ide veoma teško pošto ih režija vuče u drugom pravcu. Koji je glavni problem junaka *Živog čoveka*, odakle dolaze buka i bes? Đela i njegova porodica žive bolje od većine ljudi u Srbiji. Ne valjaju se u luksuzu, ali su daleko od egzistencijalne ugroženosti. Uz to su zdravi, imaju jedni druge. Šta ih to onda toliko razdire? To što više nemaju 25 godina? Ostario nije samo onaj ko je umro mlad. Đelina i Sunčicina (auto)destrukcija nadjačavaju sve drugo, uključujući i (dobrim delom) brigu/ljubav prema potomstvu. Kako dan napreduje od jutra ka večeri, Đela uporno srlja iz jedne gluposti u drugu, pogrešne odluke se ređaju u nizu sve do trenutka kada dolazi do prekida filma... Bukvalno. Između drugog i trećeg čina umetnuta je montažna sekvenca sastavljena od dokumentarnog materijala iz života Srbije/Jugoslavije tokom 80-ih i

90-ih, a za koju nisam najsigurniji zašto se našla u filmu. Nakon toga, *Živ čovek* klizi u oniričko, a sve to da bi se podvukla žal za propuštenim prilikama i objasnio kako je, eto, život samo jedan i kako ga ne treba tračiti. U redu. To ima smisla, mada je put do te i takve spoznaje mogao biti i kraći – tim pre što se radi o opštim mestima.

Novkovićev provereni saradnik Miladin Čolaković u *Živom čoveku* prigušuje boje, daje nam užurbani i u mrak uronjeni Beograd, tu zadimljenu i "prljavu" atmosferu, što se dobro uklapa sa krovnom poetikom, dok pomenuti treći čin donosi promenu u slici i na taj način podvlači narativni prelaz iz realnog u nadrealno. Udar na emociju, koji je očigledno bio tempirao za finale, izostaje zato što nema odgovarajuće utemeljenje u prva dva čina, pa tako jedino što nam preostaje nakon kolapsa na plesnom podijumu jeste da sačekamo da se priča odvrti do kraja i da se zakotrlja odjavna špica. Nakon toga smo slobodni i možemo da iz sale izađemo na svež vazduh.

Lepo je videti doslednost u izrazu i nepoznatljiv autorski pečat (da na špici ne piše da je film režirao Novković – to bi već nakon prvih nekoliko minuta postalo jasno svima koji prate njegov rad), s tim da za ovakvu vrtu sadržaja zaista treba posedovati specifičan ukus. To je jedan od onih filmova u kome će istinski moći da uživaju samo najverniji poklonici Novkovićeve poetike, dok će ga ostali, uključujući i mene, veoma brzo zaboraviti.

Nedugo nakon snimanja *Živog čoveka*, Milena Marković i Oleg Novković su udružili snage na kriminalističkoj seriji *Močvara* koja je donela promenu žanra i prikazala ih, mada su neke od odlika njihove poetike ostale prisutne, u novom svetlu. *Močvara* je, uz sve probleme koji su postajali očigledniji sa protokom epizoda, izašla iz okvira poznatog i očekivanog, donela korak unapred; novi film je tek jedna slepa uličica. Nadajmo se da će sledeći projekat tandema Novković–Marković po senzibilitetu i kreativnom zaokretu biti bliži *Močvari* nego *Živom čoveku*. ¶

DORĐE BAJIĆ

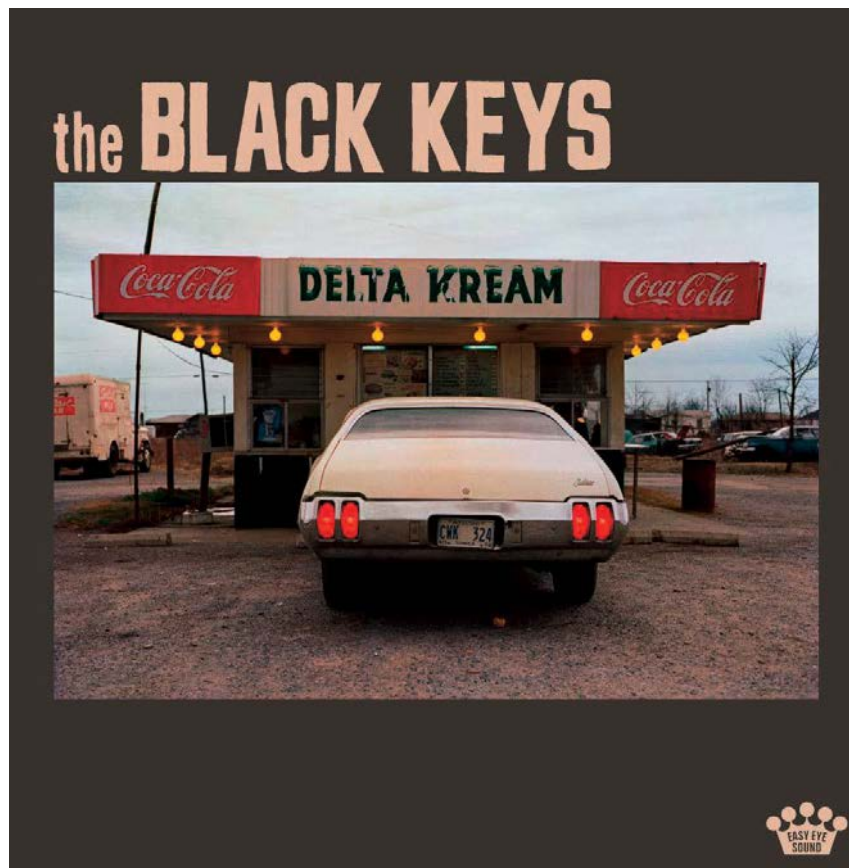
Hvatanje za dušu

Na albumu *Delta Kream* ima spiritualnosti jednih Tinariwen i svih mogućih afričkih praotaca, ima groznice ljubavnih noći, nesnađenosti krhkog pojedinca u velikoj zemlji koja god ona bila i kad god postojala

Dvadeset godina postojanja, deset studijskih albuma – to je ukratko biografija čuvenog novomilenijumskog rok dua The Black Keys iz Akrona, Ohajo. Neko bi rekao i najčuvenijeg u novije doba, da nije već postojao onaj po imenu The White Stripes, ali o tome nekom drugom prilikom. Dugovečnost kolaboracije Dena Auerbaha (vokal, gitara) i Patrika Karnija (bubnjevi) pitanje je od milion dolara, ali je njihovo poznanstvo očigledno podignuto na dobrim temeljima, jer seže u zajedničko detinjstvo proboravljeno u istom kraju grada, te počiva još i na činjenici da su obojica porodično vezani za muziku, i to ne makar kakvu: njihovi najbliži rođaci – gitarista Robert Kvajn i multiinstrumentalista Ralf Karni – delovali su u polju eksperimentalne i avangardne muzike od 1970-ih godina, sarađujući svaki za sebe sa veličinama poput Toma Vejtsa, Lua Rida, Ričarda Hela, Marka Riboa, Ikue Mori, The B-52's, Elvisa Kostela, Džonatana Ričmana... Sa takvim pedigreeom, dva talentovana, napaljena dečaka, mogla su samo napred.

I, da pogledamo sada čulni sadržaj njihovog aktuelnog *Delta Kream* albuma: *hill country blues* poreklo izabranih pesama odnosi se na onu zvučno-geografsku oblast koja se još naziva i bluzom Severnog Misisipija, hipnotičkog bugi stila; a samo ime *Delta Kream* u vezi je sa nekadašnjim kioskom za prodaju sladoleda u gradiću Tunika, Misisipi, gde je fotograf Vilijam Eglston načinio ovaj jedinstven snimak sa oldsmobilom Cutlass u prvom planu što se našao na omotu ploče. Angažujući muzičare poput Kenija Brauna, gitariste iz benda R.L. Bernsajda, te Erika Ditona, basiste velikog Džuniora Kimbroua, The Black Keys započeli su svoj veliki bluz pohod po crnim dirnama.

Tako u uvodnoj *Crawling Kingsnake* (Big Joe Williams, John Lee Hooker) čujete muzičare kako kažu: "Ready? Yeah!", i uslediće dobro znana seksi vre-

lina koja vas namah obuzme u ovom čitanju Džunior Kimbrouove verzije čuvenog klasika. Reč je o senzualnoj vožnji ispod velikog američkog zvezdanog neba ili putovanju na konju kroz predeo koji vas iznuruje priviđenjima o žuđenoj intimnosti sa nekim ko može da vam preokrene srce i – sve ono mnogo niže ispod.

Louise (Mississippi Fred McDowell) je još jedna libidinozna oda susretu sa veoma specijalnom devojkom u odgovarajuće sladostrasnom pulsu, dok *Poor Boy a Long Way from Home* (R. L. Burnside) razmatra neutešnost onog izgubljenog u svetu koji mu ne može ni u čemu pomoći, uprkos prisustvu voljene.

Stay All Night (Junior Kimbrough) – već obrađena tokom rada na EP-ju *Chulahoma: The Songs of Junior Kimbrough*, iako se na njemu nije našla, ponudila je

tada reskiji pristup originalu, dok na *Delta Kream* ona nosi melanholičniji pojavni oblik, mekaniji i setniji. Jedan od vrhunaca ploče.

U *Going Down South* (R. L. Burnside) Auerbah čežnjivim falsetom ispeva dramu muškarca koji strepi da mu dragu ne preotme neko drugi. On izlazi iz svog tela i pretvara se u duha što sledi ljubljenu, gubeći glas u očaju dok izvija tananu pesmu uzdanja da će – silazeći dole na Jug, zagrejati svoje ozeblo srce. E sad, jug u ovoj interpretaciji može da znači bilo šta doduše – možda ta žega dolazi iz nekog određenog dela tela ka kojem se ljubavnik spušta i grca u ekstazi? Kako god, na ovoj tački vas album *Delta Kream* definitivno hvata za dušu.

Coal Black Mattie (Ranie Burnette) – kaže sve veoma eksplicitno: *Need no he-*

ater fireplace by my bed/Woman, I got cherry red, a opet delikatno i sa elegancijom. Da li je Crna-kao-ugalj-Mattie pijana devojka koja se sasvim razodenula ili još jedna jezička bravura starih bluzera da njome izrezbare mitsku sliku Evinog i Adamovog pada?

Sa *Do the Romp* (J. Kimbrough) upoznali smo The Black Keys davne 2002. na njihovom debiju *The Big Come Up*. Tada je to još uvek bilo *rump* umesto sadašnjeg *romp*, a malkice se usput i preokrenula ondašnja odsečna sirovost i grubost zvuka u jedan zreli *groove* kome je teško odoljeti. Onde gde je na svršetku bilo opasno turiranje, sada je zadržavajuća gitarska vestina i telesna zapovest pokreta. Bogatstvo vibracija doslovno omamljuje i zanos. "Ok, I like it", kažu na kraju zadovoljni svirači. I vi sa njima, dok sve oko vas melje i pucketa od čiste elektrike seksa.

Sad Days, Lonely Nights (J. Kimbrough) tužbalica je o svakodnevici koja gazi čoveka dok zgromljen mni u ramu tužnih dana i usamljenih noći. Šta dodati više? Dostojanstvo pripovedača i njegov aristokratski crni bes našli su ovaploćenje u dvojici belih momaka koji sa istom otmenom srdžbom ispovedaju zloslutnost sveta što unezveruje naivnu ljudsku veru.

Walk with Me (J. Kimbrough) ponovo začarava, hvatajući vaše srce kukićom kojoj ne možete umaći. Aveti loših ishoda vrtlože se glavom kao na pogonu nepoznatog narkotika u kome se gubite, padajući dugo prema nečemu što vas čini bezbednim i uznemirava u isti mah. Džuniorov original nenadmašan je, dabome. Postoji izvesna rudimentarna psihodelična crta, utkana u svaki od njegovih neverovatnih komada muzike. Prosto otkačite dok slušate taj perfektno odmereni tempo i glas stvarnog čoveka, nadahnut finim nijansama osećanja. Ali, The Black Keys toga su apsolutno svesni, i nisu badava učinili ovako dubok poklon svom heroju.

Mellow Peaches (Big Joe Williams) pohotljiva je erotska storija o susretu dvoje ljudi, pravi bakrorez telesne žudnje. The Black Keys sveli su stihove Big Džoa Vilijamsa na nekoliko najupečatljivijih, dajući svemu bogato orkestriranu britkost, sa divnim orguljama Reja Džasilda.

Zato je u završnoj *Come On and Go with Me* (J. Kimbrough) ljubavno htenje dovedeno do vrhunca, preklinjanjem jednog samotnog bića za malo topline. Ne zna se čija je verzija lepša, da li ona originalna u kojoj čujete režanje i grcanje, ili ova nova puna sunčane plemenitosti mladića?

Den Auerbah i Patrik Karni preveli su nepokornu crnu epsku misao u savremenu belu, refleksivnu lirsku osetljivost, podižući celu stvar do poetske metafizike. Možda njihova tumačenja ne mogu uvek da izdrže direktna poređenja sa legendarnim doprinosima Džona Lija Hukera, Misisipi Freda Mekdauela, Big Džoa Vilijamsa, R.L. Bernsajda ili Džuniora Kimbroua, ali kakve to veze ima? Dok slušate The Black Keys ovde, stičete samo utisak ogromnog poštenja i iskrene ljubavi sa kojima pristupaju ovoj misiji usmenog predanja. A to se jedino i računa, zar ne?

Naročito ako su uz to još stvorili zavodljivu muziku što bez dvoumljenja zaključuje u moderni grad, održavajući buktinju bluzna više nego plamenom.

Na albumu *Delta Kream* ima spiritualnosti jednih Tinariwen i svih mogućih afričkih praotaca, ima groznice ljubavnih noći, nesnađenosti krhkog pojedinca u velikoj zemlji koja god ona bila i kad god postojala, što svemu daje univerzalno značenje, magije erosa uzduž i popreko, crne i bele putenosti pomešane u jedno, sanjarenja i jednostavne brige običnih ljudi, te transfera šifrirane emocije bluzna iz halucinantnih pravadnina u današnji jezik. Ima i odličnog ritma uz koji plešete srećni što vas ponovo grabi osećanje proste ljudske želje. A to ošamućuje, samo da znate. I možda vas čak natera da se zaljubite ponovo.

ZORICA KOJIĆ

Roman

Samoobmane, kristalizacije i jedan duhoviti kostur

Nina Like: Poodmaklo;
preveo Radoš Kosović;
Geopoetika, Beograd 2020.

Elina je sredovečna lekarka opšte prakse, ima dve odrasle kćeri, dementnu majku, a do skora je imala muža, ljubavnika i čvrsto strukturiran život koji se, međutim, upravo raspao. Na sitne komade. Zatičemo je u ordinaciji kako sakuplja te komadiće na gomilu ne bi li, kada ih sakupi, uzela veći čekić i sve to pretvorila u prah. Na primer, odmah je bivšem mužu poklonila svoju polovinu kuće na koju polaže pravo, a ljubavniku je prestala da se javlja. Zašto? Zato.

Dane provodi u ordinaciji, ali u ordinaciji i spava. Nije da nema gde drugde, tu je i majčin stan, ali ona uporno ostaje u ordinaciji u kojoj organizuje vrlo neudoban život. Zašto? Zato. Najbolji sagovornik joj je plastični skelet Ture kome je, diveći se svome smislu za humor, natakla šešir na lobanju. Ture je nepotkupljiv i zajedljiv tip, a njoj je, u ovom trenutku, nepotkupljivost potrebna bilo od čega drugog jer kreće u konačni obračun sa sobom i svim onim slabostima koje su dovele do toga da spava u ordinaciji. Nije da ona i ranije nije pokušavala sebi da stane na kraj, ali bi posle svake odluke da će preduzeti radikalnije rezove u svome životu, radije posezala za skupim vinom nego za sprovođenjem odluka. Čašu, pak, iz koje pije vino naziva akvarijumom (jasno je zbog čega). Ona, naravno, nije alkoholičarka, ali kad god sebi kaže da ona, uprkos tome što malo preteruje, nije alkoholičarka, nepotkupljivi kostur Ture pita je a da kako je onda svakog dana pijana kao dupe, te kako bi ona, kao doktorka, nazvala svoj odnos prema alkoholu? Zbog toga se svakodnevno sebi i svome mužu Akselelu – dok su bili zajedno to jest – lekaru i fanatičnom sportisti s kojim tri godine nije spavala, zaklinje da će već koliko sutra prestati da pije. I tako godina. Posebna i potpuno očaravajuća ravan priče Elenin je odnos prema pacijentima, te njeni reski komentari koje, doduše, čuje samo Ture (jer ih ona izriče u sebi), pa joj samo Ture i odgovara. Od kako joj se, međutim, stari život raspao, a na novi se još nije navikla, ono što misli o pacijentima sve češće joj silazi s usana – “pa crkni kad nećeš da vodiš računa o sebi”, mogao bi da glasi komentar koji je ona izgovarala u sebi zadržavajući ljubazan osmeh ka spolja, ali sada se sve teže suzdržava te to, posledično, stvara duboku pometnju kako među pacijentima, tako i među kolegama. Hladnokrvan je samo Ture koji se, čini se, zajedno s čitaocem, silno zabavlja.

Ovo bi, dakle, bio nekakav uvod u roman *Poodmaklo* savremene norveške spisateljice Nina Like, ali tekst je toliko bogat, gust, lucidan, duhovit, da bi se na istom prostoru mogli, sasvim ravnoprav-

no, ponuditi i drugačiji motivi. Taj drugi uvod mogao bi, recimo, da započne Elininim odnosom sa majkom, dakle tananom igrom moći (“Možda smo obe autistične. To je valjda nasledno”, str. 201), ili složenom filozofijom opšte lekarske prakse s klasifikacijom pacijenata kako po njihovim tegobama, tako i psihološkim profilima, sa sve urnebesnim primerima i primercima: tu su uvek umišljeni bolesnici, potom daveži, oni, dakle, koji dolaze lekarima da prekrate vreme, tu su odveć brižni roditelji i oni koji uvek već više znaju od lekara, ali tu su i neki pacijenti čije tajne zna samo lekar, dočim posebnu grupu čine istinski bolesni ljudi. Ipak, koliko god pacijenata da prođe kroz Elininu ordinaciju, i koliko god da ovaj roman otvara ozbiljne medicinsko-filozofske probleme (uza sav humor usmeren pre svega prema sebi), ovo nije priča ni o pacijentima, ni o medicini, već o samoj Elini.

Elinin život hrani se dubokim nezadovoljstvom sobom – što je, otprilike, kao da se hrani otrovom – on urasta u samog sebe kao nokat koji urasta u meso, a da Elina uvek iznova u samoj sebi pronalazi razloge zašto je sve baš tako, a ne nekako drugačije. S bespoštednom lucidnošću koju pokazuju i junakinje danske spisateljice Dorte Nors (te nije čudo što se ove dve spisateljice često stavljaju jedna pored druge) Elina pokušava da shvati šta joj se i izbog čega dešava, pri čemu stalno iznova pronalazi nove perspektive i time, uz pomoć kostura Turea, razvija jedan stari muško-šovinistički motiv koji je virtuosno iskoristio Milan Kundera u priči “Lažni auto-stop”: “Žene, na sreću, poseduju čudesnu sposobnost da *ex post* menjaju smisao svojih postupaka. Iskoristila je, dakle, tu sposobnost i rešila da ga nije odbila zbog besa, nego zato da bi mogla da nastavi igru (...)”. I Elina tako. Kada joj se ne dopadne jedno objašnjenje, makar ono odgovaralo stvarnosti, ona će lako da pribegne drugom, jedino što će je, u takvim prilikama, neizbežni Ture podsećati da radi upravo ono što nastoji da izbegne: krije se iza izmišljenih ili lažnih uzroka kojima najpre

maže oči sebi samoj. Dok energično laže muža, lažući i sebe, ovaj zaspiva u fotelji: “Ležao je u njoj otvorenih usta, naizgled mrtav, dok je odjek mog glasa visio u vazduhu, podrhtavajući od laži” (str. 76). Razigrane, a jezički precizne i, zapravo, stroge, Elinine analize su književno zahtevni redovi koji poniru do dubina koje će iznenaditi i čitaoca i samu Elinu.

U jednom trenutku, dakle, u priču će se uključiti i Bjern, nekadašnja studentska ljubav koja postaje sadašnji vanbračni spas. Iсуviše je Elina pametna da ne bi znala kako će se, šta i kojim sledom događati – iako će na sve načine pokušavati, s obzirom na “žensku sposobnost” samobmane, da od same sebe zabašuri šta se zbiva (Ture je, dabome, i tu nemilosrdan i potpuno razara njenu “žensku prirodu”) – ali upravo to što svi znamo, računajući i Elinu i Bjerna, kuda sve to vodi (u katastrofu, dakle), daje ovom romanu ponešto od grčke tragedije, te oboje igraju svoju igru kao da se neće dogoditi to što se mora dogoditi. Sredovečni i razboriti ljudi – pored apsolutno nepodnošljive žene Bjern ima i unuke – potpuno će izgubiti glave i početi da se ponašaju onako kako se ne ponašaju više ni njihova deca (jer su taj stadijum prerasla).

Najzad, od svih neodoljivih stvari u ovom divnom romanu, možda je najneodoljivija upravo ta što niko od junaka (izuzev Turea) nije izuzetan ni po čemu, sve same gospođe Bovari i gospoda Bovari kojima je Nina Like dala glas. Dubine do kojih dopire Elina u svojim boljim trenucima nisu filozofske dubine, već kristalizacije iskustva, svojevrsna nužnost da se misli u trenucima kada se izbor suzi na dve mogućnosti: ili misliti ili piti. Ako se u tim i takvim trenucima ne bi mislilo, ništa ne bi preostalo ni za život ni za književnost.

★

Iskusniji su čitaoci već uočili to starinsko ime prevodioca, Radoš Kosović, koji već nekoliko godina radi kao parna lokomotiva, donoseći nam pre svega s norveškog, ali i danskog, vrhunske prevode vrhunskih nordijskih pisaca. Nina Like je, umnogome, njegova Nina Like, njen jezik jezik je Radoša Kosovića, koji se, iako mlad čovek, već prikrao velikim prevodiocima ovoga jezika.

IVAN MILENKOVIĆ

Kristeva 4×20

Takozvano društvo spektakla, to carstvo svesrdno žurnalistički dramatizovanih stereotipa, paradoksalno je kao stvoreno da predupredi analizu fantazija i načina na koji se one oblikuju. Sledstveno tome, ne samo da preči bilo kakav revolt, nego i ništi svaki identitet

Je vous montre une révolution, rekao je Filip Solers (Philippe Sollers) pokazujući primerak *Finnegans Wake* u diskusiji na petom Međunarodnom simpozijumu o delu Džejmsa Džojse u Parizu 1975. godine, da bi se kasnije u razgovoru obratio svojoj supruzi pitanjem je li nešto što je netom izgovorio pravilno rečeno. Nipošto nije svakodnevna pojava da se jedan od najviđenijih savremenih pisaca i vodećih eksperimentatora u prozi ma kog jezika utiče proveriti stepena vladanja materinskim jezikom strankinji, pa makar s njom i bio u braku, ali jeste nadasve karakteristično kad je u pitanju Julia Kristeva. Ako se impresivnom i vema raznolikom opusu potpisanom tim imenom može naći neki najmanji zajednički imenitelj, onda je to pre svega dijalektička priroda svekolikih aspekata našeg odnosa sa jezikom. Pri tom je od odsudne važnosti da nam pozicija *strankinje* – a to je, da li slučajno, i reč koju će Fuko (Foucault) jednom prilikom, uz pridev *lepa*, upotrebiti da opiše književnost – nipošto ne otežava, nego baš naprotiv omogućava, da taj beskrajno komplikovan odnos uopšte sagledavamo. Svaka je analiza dostojna tog naziva, razume se, konstitutivno nedovršiva, kako sažeto kazuje naslov knjige koja usput svedoči da ništa manje vešto ne piše ni spise propedeutičkog žanra: *Le langage, cet inconnu: une initiation à la linguistique* (1969). Njeno pak kapitalno delo *La révolution du langage poétique. L'avant-garde à la fin du XIXe siècle: Lautréamont et Mallarmé* (1974) iscrpno ocrtava osnove na kojima počiva teza koju je formulisala (a mnogo puta drugde detaljno demonstrirala) u tekstu "Politique de la littérature" (1977), naime, da *praksa* upotrebe jezika pretpostavlja promenu koncepcije politike.

Na početku svojih sećanja, u knjizi *Je me voyage: mémoires* (2016), u razgovoru s psihologom Samuelom Docom (Dock) reći će da iz detinjstva pamti stihove ruske pesme *Двадцать второго июня / Ровно в четыре часа / Киев бомбили, нам объявили, / Что началась война*. Svest da je rođena dva dana po izbijanju rata ubrzo se pretvorila u osećanje da joj se život oduvek (i zauvek) odvija usred eksplozije, gde ja nema svoje mesto – jer nije ništa doli fragment u svetu koji je namerio da sam sebe uništi. Simptomatično je, međutim, da reč koju izabira – *éclat* – takođe znači i uspeh. Spoznaja da ishodišna uskraćenost i odsustvo izvesnosti ne znače i nemogućnost, već ustvari otvaraju priliku da se nešto postane, možda najbolje objašnjava zašto je od svojih osamdeset (to jest, kako to Francuzi vele, četiri puta dvadeset) godina, Kristeva, štono se kaže, svetski poznato ime barem pedeset.

Piše:

Tomislav Brlek

Vanredni profesor na
Odsjeku za komparativnu
književnost Filozofskog
fakulteta u Zagrebu

U nizu radova posvećenih fundamentalnim koliko i raznolikim temama kao što su (nabrojimo samo neke) materinstvo, vera, ljubav, intertekstualnost, melanholija, pobuna, zazor ili ženski genij – a nadasve, razume se, pisanje – heteroklitna nasleđa fenomenologije, strukturalizma, psihoanalize, marksizma, nadrealizma i semiotologije opetovano uspešno spaja u proces za koji je smislila neologizam *semanaliza*, koji se odnosi na tumačenje proizvodnje smisla. U svim je tim istraživanjima ustrajala na temeljnoj razlici između stvarnog predmeta, referenta, i onoga što Stoici nazivahu *lekton*, izrazivo. Iako lektonski tragovi – za koje je inače najčešće koristila svoj termin semiotičko – postoje u svakom

iskazu (koji je bezuslovno, u njenoj terminologiji, simbolički) i uvek nadilaze ono što je u njemu predstavljeno i označeno, svekolika se moderna umetnost definiše time što ih stavlja u prvi plan. Koliko je taj pristup protivstavljen stanovištu koje nesmiljeno vlada u savremenoj globalnoj kulturi nigde se ne vidi jasnije – i nigde nije opasnije – no u tome da je društveni komentar sveudilj nesposoban da razlikuje fantaziju i stvarnost: takozvano društvo spektakla, to carstvo svesrdno žurnalistički dramatizovanih stereotipa, paradoksalno je kao stvoreno da predupredi analizu fantazija i načina na koji se one oblikuju. Sledstveno tome, ne samo da preči bilo kakav revolt, nego i ništi svaki identitet.

Iz istog razloga Kristeva ni feminizam – kao uostalom ni bilo koje drugo učenje, pa čak, uprkos zloradim primedbama njenih osporavatelja, ni maoizam – nikada nije shvatala dogmatski, nego dijalektički, ostajući tako pouzdano izvan militantno ideologizovane struje, koju je, sa sve diktatom političke korektnosti, još pre četiri decenije smatrala prevaziđenom – što će reći reakcionarnom pozicijom. Ko tumači reprezentaciju sadržaja prenebegavajući upravo sam proces reprezentacije i njegove reperkusije, neizbežno ostaje u vlasti fantazija, dakle: ideologije. Samoproklamovana liberalizacija otuda nije doli mazohistički egzibicionizam. Kako je uvek polazila od stava da je radikalna demistifikacija jedino sredstvo da se položaj čoveka, uključivo i ključno pitanje zla, razume izvan te matrice večnog vraćanja mimetičke žudnje, ne iznenađuje da je pre dve godine, kao svoj prilog seriji *Autori mog života*, Kristeva odabrala Dostojevskog: "Dijalozi koji se umnažaju nisu sredstvo nego cilj. Jedini koji je još moguć?" Kao ni da je u pomenutim razgovorima rekla: "Moje ja je legija! Dijabolična, dragi Samuele, s mnogo lica." Kako je to pesmom ustvrdio jedan njen znameniti ispisnik, zato je i bila *so much older then* i zato je *younger than that now*.

JEDANAEST RAT

Izraelci su navikli na nenormalnu normalnost, na rakete, bežanje u skloništa, čekanje zatišja. Još opasnije su, međutim, ulične borbe koje podstiču i Hamas i ultradesničarski orijentisani muslimani i Jevreji. Podrivanje iznutra, sejanje semena zla, mržnje i netrpeljivosti među dojučerašnjim komšijama i prijateljima u multinacionalnim i multikonfesionalnim sredinama predstavlja mnogo opasnije oružje od vođenja rata iz vazduha. U trenutku kada ovaj broj "Vremena" odlazi u štampu i Izraelci i Palestinci se sa prstom na okidaču pridržavaju primirja koje je stupilo na snagu 21. maja

Za "Vreme" iz Tel Aviva

Tokom proteklih ratnih dana svakodnevnica u Tel Avivu nije bila toliko uzbudljiva koliko na jugu zemlje gde je raketiranje trajalo gotovo bez prestanka. Tel Aviv je napadnut desetak puta, vreme između napada je bilo ispunjeno mučnim iščekivanjem. Moja osmogodišnja ćerka, koja je dovoljno velika da zna šta se događa, a isuviše mala da to razume, sve vreme je postavljala jedno te isto pitanje: "Mama, kada će da bude sirena? Hoće li da nas gađaju sada ili kada legnemo da spavamo?"

Sve je počelo u ponedjeljak 10. maja ispaljivanjem raketa na Jerusalem i mesta u blizini Gaze. U utorak je većina škola i obdaništa u centralnom delu zemlje prestala sa radom. Radile su samo škole i institucije koje imaju sklonište u sklopu zgrade. Tog dana su učenici u Tel Avivu u školama imali vežbu za slučaj neposredne ratne opasnosti, mada niko stvarno nije očekivao da će situacija tako brzo da eskalira. Navikli smo da jug Izraela gori dugo pre nego što mi u centralnim delovima to osetimo.

PRVE RAKETE

Prva noć je bila najstrašnija. Prva sirena se oglasila u utorak u 20.47. Vraćala sam se sa posla biciklom, uletela u prvu

zgradu koja je imala sklonište i tamo provela četrdesetak minuta. Sa ljudima koje ne poznajem delila sam tog trenutka ista osećanja: strah, strepnju, neizvesnost. Povezivala nas je empatija. Raketiranje je trajalo pola sata bez prekida. Na Tel Aviv je ispaljeno preko 130 raketa. Više od decenije nije bilo takvih napada. Eksplozije su se čule sa svih strana. Posle svake eksplozije sam zvala da proverim da li je moja porodica dobro. U tom prvom napadu pogođen je autobus u gradu Holonu južno od Tel Aviva. Autobus je stao kada se čula sirena, svi putnici koji su bili unutra istrčali su napolje i dok su bežali raketa je direktno pogodila autobus.

Drugi napad na Tel Aviv je počeo u tri ujutro, samo nekoliko sati nakon prvog šoka. Sirena nas je probudila iz sna, zgrabili smo decu i otrčali na stepenište zgrade gde smo zagrljeni čekali da napad prestane. Navala adrenalina, povećana anksioznost i strah ne prolaze ni kada napustiš sklonište, jer raketni napad može da se dogodi bilo gde u bilo kom trenutku. Mnogi stanari naše zgrade su ostali u svojim stanovima jer nisu čuli uzbunu. Da nemamo aplikaciju na telefonu koja u slučaju uzbune jako zvoni, i mi bismo verovatno prespavali raketni napad.

MINUT I PO

Naša zgrada nema ni sklonište, ni sigurnu sobu (mamad), tako da za vreme uzbune izlazimo na stepenište. Nakon Zalivskog rata 1992. godine donet je zakon da svaki novi stan mora da ima sigurnu sobu u slučaju raketnog napada i napada hemijskim oružjem. Starije zgrade to nemaju. Međutim, kada je u sredu 12. maja raketa direktno pogodila mamad u gradu Sderotu u blizini pojasa Gaze u kojoj je stradao jedan šestogodišnji dečak, podigla se velika prašina oko toga da li takve sigurne sobe uopšte pružaju dovoljnu zaštitu. Ni sigurna soba sada se ne čini više toliko sigurnom.

Dan posle neprospavane noći se naizgled sve vratilo u "normalu", na koju smo se navikli dok je u Izraelu trajala epidemija korona virusa: opet učenje na daljinu, zabrana okupljanja na javnim mestima... Pripremili smo torbu za hitne situacije koja je uvek stajala pored vrata zajedno sa cipelama i ključevima od sta-

TNIH DANA

MNOGO PUTA VIDENO: Rakete ispaljene iz pojasa Gaze na Izrael; uzbuna u Aškelonu, na jugu Izraela

Fotografije: AP Photo

na. U njoj je bila nekolicina najosnovnijih stvari za decu, nešto hrane, voda, pribor za prvu pomoć. Naš stan je okrenut ka jugu, odakle dolaze rakete. Ispitali smo dobro koji deo stepeništa zgrade je najudaljeniji od spoljnog zida i tamo smo se uvek sklanjali. Razni scenariji ti prolaze kroz glavu u tim trenucima i trudiš se da budeš spreman na sve.

Sve što smo radili tih dana, radili smo tako da uvek budemo spremni da za minut i po otrčimo u sklonište. Ljudi koji žive u blizini Gaze imaju 15 sekundi da se sklone, u nekim mestima i manje. Svaki zvuk motora, sirena ambulantnih ili policijskih kola, izazivaju stresnu reakciju kod svakog od nas.

ČEKAJUĆI RAKETE

Kada smo na ulici, moramo uvek i u svakom trenutku da znamo gde

možemo da se sakrijemo. Ulazna vrata stambenih zgrada su bila otvorena da bi prolaznici u slučaju opasnosti mogli da se sklone. Ako si na otvorenom prostoru, legneš na zemlju, pokriješ glavu i moliš se da preživiš. U subotu je na periferiji Tel Aviva, na tri

kilometra od našeg stana u mestu Ramat Gan, pala raketa. Jedan čovek je stradao. Nije mogao na vreme da pobegne u sklonište jer je bio invalid.

Najgore su bile noći. Noć, kada je većina ljudi u svojim domovima, omiljeno je vreme za raketiranje. Brzo se istuširamo,

VARLJIV MIR: Tel Aviv

Foto: flickr.com

a onda sedimo i čekamo. Čekamo da gađaju. I ma koliko da si spreman, sirena te uvek iznenadi.

ŽIVOT POD PRETNJOM

U Izraelu živim jedanaest godina. Neko ko dođe kao turista, ne može da razume šta znači život pod stalnom pretnjom, bilo da se radi o raketama ili terorističkim napadima. To se ne dešava negde tamo, već u tvojoj neposrednoj blizini: napadi nožem na promenadi, u gradskom prevozu, pucnjava u kafićima i restoranima, podmetnuti eksplozivi... Naravno, nije svaki dan takav, ali mogu slobodno da kažem da se gotovo svakog dana odigra neki sličan incident negde u zemlji. Nakon nekoliko godina naučiš da živiš sa tim, prestaneš da pratiš vesti (osim kada je vanredna situacija), izoštriš svoju pažnju i postaneš svesniji sebe i okruženja, uvek spreman da odreaguješ na preteću situaciju, ali i da prihvatiš da neke stvari ne možeš da promeniš. Tada ti jedino ostaje vera. Paradoksalno zvuči, ali bez obzira na sve navedeno, Izrael je jedna od bezbednijih zemalja na svetu za život.

SEJANJE MRŽNJE

Ako se s vremenom naviknete na raketu, bežanje u skloništa i čekanje zatišja, drugi mnogo opasniji problem jesu ulične borbe koje podstiču i Hamas i ultradesničarski orijentisani muslimani i Jevreji. Podrivanje iznutra, sejanje semena zla, mržnje i netrpeljivosti u mestima sa mešovitim stanovništvom između dojučerašnjih komšija i prijatelja, predstavlja mnogo opasnije oružje od vođenja rata iz vazduha. Život u tim multinacionalnim mestima je u ovom trenutku veoma rizičan. Sve je u znaku straha i strepnje za sve porodice koje tamo žive.

Pratila sam i medijska izveštavanja u Srbiji. Ima mnogo dezinformacija zbog nepoznavanja suštine problema koji decenijama opterećuje Bliski istok. Sve je duboko, kompleksno i složeno, a površno izveštavanje pravi ogromnu štetu svima. Rasplamsavanje mržnje je očigledno u političkom interesu raznih strana, a protesti za koegzistenciju, mir, normalan zajednički život, nažalost, ostaju u senci.

ANDRIJANA LUBINA

Jevrejska država

Zašto nisam postao Izraelac

Bili smo na nekoj od glavnih ulica Netanije kada su se oglasile sirene. Nije bila uzbuna, nego se označavao Dan Holokausta. Svi su stali, život je stao za minut. Gledam mlade Izraelce i pitam se da li razumeju. Shvatam da oni to i te kako razumeju. Oni odrastaju sa svešču da će posle svih istorijskih pogroma i istrebljavanja sa puškom u ruci braniti svaki pedalj jevrejske države

Piše: Ivan Ivanji

Novi krvavi sukob između Izraela i Palestinaca podsetio me je da sam se i sam pre četvrt veka, u proleće 1995. dok sam živio u Beču, kolebao da li da se preselim u Izrael. Zbog neprijatnih iskustava sa tadašnjom putnom ispravom Savezne Republike Jugoslavije razmišljao sam kako da dođem do pasoša sa kojim bih bez muke mogao da putujem. Izrael je Jevrejima plaćao selidbu, kurs hebrejskog jezika i izdržavanje godinu dana. Po tadašnjim propisima pasoš se mogao dobiti i nakon samo mesec dana – ako si sam podneo troškove puta i boravka.

U izraelskom konzulatu u Beču nisam morao da idem na šalter. Generalni konzul me je primio u svojoj kancelariji, sve je već znao o meni i mojoj ženi Dragani, jer smo se najavili tri dana ranije. Kada sam ga zamolio da nam izda vizu na mesec dana, on me je pitao zašto ne na duže ili za stalno.

OVO JE AFRIKA

Za Tel Aviv smo leteli preko Atine. Deo prtljaga nam se izgubio i u odlasku i u povratku. Kakav li je to bio znak nebesa? Koferi su, doduše, u oba slučaja stigli uz izvinjenje sa samo jednim danom zakašnjenja, ali nam se to ni pre ni kasnije nikada nije dogodilo, a tada u oba pravca, dva puta zaredom. Da li je neko toliko temeljno pregledao naš prtljag da nije stigao na vreme da ga vrati na traku? Da li to umišljam ili je to logično objašnjenje?

Prve nedelje smo stanovali kod moje sestre od ujaka Ane Šomlo u primorskom mestu Netanija, ali smo se ubrzo preselili u hotel. Često smo išli na javnu plažu. Već drugog dana me je jedan sredovečan čovek u šorcu, sa velikom motorolom za pojasom, koji nam je izdavao ležaljke i suncobrane, pitao na nemačkom: "Ti si Jevrejin?" – "Jesam..." Dragana u bikiniju na to skida tamne naočare i u svojoj najlepšoj baletskoj pozi pita: "A ja?" – "Ti, nažalost, nisi." Šok je pojačavala pomalo prezriva intonacija sa kojom je to rekao. Jevrejski nacionalizam?

U Tel Avivu smo posetili našeg poznatog pisca Đorđa Lebovića. Osećao se izgubljen, bio je očajan, dok se njegova žena Zlata, glumica, Srpkinja, snalazila odlično. Svako može da nauči hebrejski jezik za svakodnevnu upotrebu – osim možda baš Lebovića – ali matori pisac elemente svog zanata na novom i to još takvom jeziku sa takvom azbukom nikada. Vratili su se u Beograd.

Jedan Novosađanin u Haifi, profesor medicinskog fakulteta, dao nam je definitivnu dijagnozu zablude sa kojom Jevreji iz inostranstva dolaze u Izrael: "Vi mislite da je Izrael bečka kafana puna Jevreja, ali nije. Ovo ovde je Afrika!"

ONAJ DRUGA STVAR

More nije bilo po našem ukusu. Isuviše su veliki talasi. Ja sam još nekako ulazio, Dragana oprezno samo do kolana. Šta će mi plaža dugačka od Egipta do Libana kad ne mogu da plivam kako sam navikao?

Jerusalem. Zid plača, hrišćanstvo i islam sa svojim svetinjama i policajci u uniformi i civilu na svakom koraku. Jad Vašem – za mene je to lajt-šou. Patetično se izgovaraju imena mrtvih, moje, začu-

do, ne. Znači li to da sam živ? Svi ostali kažu da su tamo potreseni, a mene ljuti čitav taj patos koji mi zvuči namešteno. Šta sam od tog mesta očekivao?

Bili smo na nekoj od glavnih ulica Netanije kad su se oglasile sirene. Nije bila uzbuna nego se označavao Dan Holokausta. Svi su stali, život je stao za minut. Gledam mlade Izraelce i pitam se da li razumeju. Shvatam da oni to i te kako razumeju.

U restoranima ne jedemo dobro sve dok nas stari izraelski vuk, novinar Tedi Projs, ne izvede u arapski restoran blizu Jerusalima. Pitam ga da li je istina da je meso kod Jevreja tako bezukusno zbog ritualnog klanja stoke. On se smeje: "Nema to veze. Ovi kolju isto tako. Naši ne umeju da kuvaju."

Na ručku kod Aninog sina Dana pečen na svinjetina. Može da se dobije, samo ne isuviše javno. Svinjci moraju da imaju podlogu od dasaka da svinje ne bi stajale na "svetoj zemlji", reč "svinjetina" se ne izgovara, kaže se "ona druga stvar". U kineskom restoranu u jelovniku piše "ona druga stvar na slatko-kiseli način".

Bilo je to lepo letovanje. Pomoglo nam je da donesemo odluku da nećemo da se preselimo u Izrael. Temeljan, kakav jesam, tom prilikom podsetio sam se šta je sve prethodilo stvaranju modernog Izraela.

SVE JE POČELO U ZEMUNU

Tokom 18. i 19. veka u Rusiji i drugim zemljama na istoku Evrope Jevreji su sve češće bili izloženi napadima, pogromima, masovnim ubistvima, paljenjima njihovih naseobina i sinagoga. Tada se rađa ideja o iseljenju na mesto na kome nema antisemitizma. Godine 1880. osni-va se društvo "Hibat Cion", u prevodu

"Ljubav prema Cionu". Cion je ime brda u Jerusalimu na kome je izgrađena prva velika sinagoga. Smatralo se da se tu nalazi ovozemaljsko stanište samoga boga. U svakodnevnoj jezičkoj upotrebi ta reč je postala sinonim za Jerusalem, pa i za celu "obećanu zemlju". Jedan od prvih zagovornika ideje organizovanog, masovnog iseljavanja Jevreja u Palestinu bio je rabin Juda Alkalaj, rođen u Sarajevu, koji se kao mladić preselio u Zemun i odatle širio svoje spise. Rabin Alkalaj se družio sa dedom tvorca modernog cionizma Teodora Hercla (1860–1904). Klica naseljavanja Izraela tako je posejana u Zemunu gde i danas postoji Ulica Teodora Hercla.

U Izraelu se Teodora Hercla sećaju sa velikim poštovanjem. U njegovu čast su podignuti brojni spomenici, jedan grad se zove Herclija, u Jerusalimu postoji Herclov muzej, brdo Herclija na kome se nalazi i groblje na kome se sahranjuju zaslužni građani, institut koji nosi njegovo ime, Bulevar Teodora Hercla. Izraelci znaju za njegovu knjigu *Jevrejska država*, koja je prvi put objavljena 1896, o njegovom životu manje, a gotovo ništa o njegovom utopijskom romanu sa neprevodivim naslovom na nemačkom "*Altneu-land*", što se na srpskom može prevesti samo sa tri reči "Stara nova zemlja". Hercl je pisao na nemačkom.

AFERA DRAJFUS

Teodor Hercl rođen je u Budimpešti, studirao prava u rodnom gradu i Beču. U ranoj mladosti napisao je tekst za nekoliko opereta, izvođene su u provincijskim pozorištima. Učlanio se u pronemačke studentske organizacije, zalagao za asimilaciju Jevreja, što je bilo u suprotnosti sa ideologijom kojoj se kasnije posvetio,

IDEJA NA KOJO POČIVA IZRAEL:

Knjige "Jevrejska država" i "Stara nova zemlja"; Teodor Hercl

Foto: wikipedia.org

koju je izgradio iz osnova. Bavio se i novinarstvom.

Njegov preobražaj se događa u vreme kada je kao dopisnik austrijskih novina izveštavao sa suđenja Alfredu Drajfusu i tako se upoznao sa virulentnim antisemitizmom. Alfred Drajfus je bio francuski artiljerijski kapetan koji je u Parizu optužen za veleizdaju zato što je navodno špijunirao u korist Nemačkog carstva. Osuđen je na osnovu lažnih izjava i krivotvorenih dokumenata uz naglašavanje da kao Jevrejin ne može da bude veran nijednoj naciji, već samo novcu. Hercl je tada došao do zaključa da je asimilacija Jevreja zapravo nemoguća, jer ako je iko bio asimilovan, to je bio oficir Drajfus. Tada je napisao neku vrstu manifesta pod naslovom *Jevrejska država*. Dugo se mučio da nađe izdavača, i najzad je uspeo 1896. godine. U međuvremenu je dokazano da je pravi špijun bio major francuske kontraobaveštajne službe Ferdinand Valsin-Esterhazi, sin generala, plemić. Imao je uticajnu, moćnu rodbinu, ali je bio zadužen preko glave pa je prodavao tajne podatke za novac. Valjalo je to zataškati, špijunažu pripisati pogodnoj žrtvi.

JEVREJSKA DRŽAVA

Herclova knjiga postigla je ogroman uspeh, smatra se začetkom ideje o osnivanju Izraela. Autor je smatrao da bi Palestina, tada deo Osmanskog carstva, bila najbolje rešenje za jevrejsku državu, ali je uzimao u obzir i Argentinu, zapravo bilo koji deo sveta. Napisao je: "Neka nam daju suverenitet za parče Zemljine kugle dovoljno veliko da zadovolji pravedne potrebe našeg naroda, sve ostalo ćemo sami rešiti." A što se tiče navodne pohlepe Jevreja za novcem: "Crkva je zabranila svako lihvarjenje, vladari su nas pritislili da poslujemo sa novcem. Zalepljeni smo za novac jer su nas oni na njega bacili."

Navodim samo neke Herclove ideje iz knjige *Jevrejska država* koje se meni čine najznačajnijim. Predložio je osnivanje Jevrejske agencije koja je trebalo da kroz donacije bogatih Jevreja i bankarskih kredita obezbedi kapital za osnivanje jevrejske države. Ona bi u Palestini uz dozvolu tamošnjih vlasti otkupljivala, a ne oružjem osvajala zemlju. U novu domovinu bi se prvo preselili siromašni Jevreji u grupama formiranim na osno-

vu zavičaja, oni bi na već kupljenoj zemlji dobijali kuće i pod rukovodstvom jevrejskih stručnjaka počeli da se bave zemljoradnjom. Iako bi država bila sekularna, tolerantna i liberalna, sa svakom grupom bi putovao i jedan rabin. Hercl nije bio religiozan, objašnjavao je da samo stara vera spaja Jevreje.

Posle siromašnih dolazili bi bogati Jevreji i osnivali preduzeća, gradili fabrike, doprineli uređenju države, koja bi imala izabranog vrhovnog šefa sa prerogativima kraljeva, ali slobodno izabranu vladu kao evropske demokratije. Nazvao je to "aristokratskom demokratijom". Ustav i prve zakone donela bi Jevrejska agencija.

Hercl je insistirao na ravnopravnosti žena, pre svega da imaju pravo glasa, što je u to vreme zvučalo vrlo neobično. U većini evropskih zemalja pravo glasa za žene uvedeno je tek nakon 1918. godine, u Italiji 1946. posle pada fašizma, u Španiji, Portugalu i Švajcarskoj početkom sedamdesetih godina prošlog veka. Za pravoverne Jevreje su ženska prava bila nezamisliva, a kamoli pravo da glasaju na izborima.

Bavio se i pitanjem jezika i tu je napravio prvu, sa današnjeg stanovišta gotovo smešnu grešku: predlagao je da državni jezik bude nemački. Objašnjavao je da taj jezik govore gotovo svi Jevreji, a hebrejski malo ko, jer je hebrejski jezik bogoslužjenja i nije pogodan za svakodnevni život. Pitao se: "Da li iko može da zamisli da se na blagajni železničke stanice vozna karta kupuje na hebrejskom?"

Hercl je u Jevrejskoj državi zamislio opere i pozorišta. Nagovarao je neke jevrejske pozorišne autore da se presele u Jevrejsku državu i tamo pišu, preuzmu organizaciju scenskog života. Obraćao se pre svega Arturu Šnicleru, lekaru koji je krajem 19. veka bio jedan od najuspešnijih pisaca često erotski naglašenih drama, i autoru romana *Bambi* Feliks Saltenu.

Nisu pristali.

Jevrejska država bi imala profesionalnu armiju, pisao je Hercl. Rabini i vojnici bi uživali poseban ugled. Nije mu na pamet palo da bi moglo doći do spora između arapskih starosedelaca i novih zemljoposjednika, prastarosedelaca. Želeo je multikulturnu, multikonfesionalnu državu, što će detaljnije objasniti u svojoj sledećoj knjizi *Stara nova zemlja*.

STARA NOVA ZEMLJA

Jevrejska država nema literarnih ambicija, to je političko-ideološki predlog koji, kako autor sam kaže, "nije nemoguće da se ostvari ako to budemo želeli". *Stara nova zemlja* je roman koji dobrim delom prati dve komplikovane ljubavi sa obaveznim srećnim krajem. Ne spada u književne bisere austrijske literature. Značajno je što njegovi junaci prolaze kroz Palestinu u vreme nastajanja Države Jevreja, kada vlada opšti haos, a ponovo u nju stižu posle dvadeset godina. Na kakvo stanje tada nailaze je zapravo precizan opis kako je Hercl zamišljao ostvarenje svoje velike ideje. Pišući beletristiku mogao je svojoj mašti mnogo više da pusti na volju nego u manifestu. Zbog toga je zanimljivo poređenje njegove utopije sa realnošću države 75 godina posle njenog rođenja u krvavim borbama.

Nova stara zemlja koju Hercl opisuje nije država u klasičnom smislu, nego svojevrsna zadružna organizacija. Jevrejska agencija iz prve knjige sada se zove Novo društvo, veći problemi se rešavaju referendumom, predsedništvo Društva je neka vrsta vlade. Za najviše funkcije ljudi se ne kandiduju, nego ih bira predsedništvo. Tako dečko koji je na početku romana prosjak u Beču, postaje predsednik predsedništva – u novoj staroj zemlji svako ima sve mogućnosti da se razvija. Život

počiva na električnoj struji koja se dobija iz hidrocentrala na bazi pada vode reke Jordan prema Mrtvom moru. Postoje velike zadružne robne kuće, trgovina na malo je zabranjena. Gradovi, koji liče na italijanske, međusobno su povezani visećim železnicama, a postoji i veza minibusom na električne baterije. Novine su zadružne, vlasnici su pretplatnici, a postoje i "telefonske novine", program se sluša preko telefona. Sinagoge su poštovane kao i hrišćanske crkve, džamije, budističke i hinduističke bogomolje. Svako bez obzira na nacionalnost može da se učlani u Novo društvo, na ulicama se zapažaju Arapi, Kinezi, Indijci, ali ogromna većina su Jevreji. Zvanični jezici su nemački, hebrejski i jidiš, u tom pogledu se Hercl ispravio.

Zdravstvo i obrazovanje su besplatni, ali je školovanje devojaka i dečaka odvojeno. Žene imaju sva prava, ali većina više voli da se posveti odgoju dece i porodici. Na samom kraju knjige na pitanje zahvaljujući čemu je nastala Nova stara zemlja ljudi odgovaraju: zahvaljujući bedi u Evropi, ujedinjavanju jevrejskog naroda, modernom saobraćaju, znanju, snažnoj volji, toleranciji, samopouzdanju i ljubavi, a stari rabin dodaje: "Bogu!"

Roman *Nova stara zemlja* odmah je prevedena na hebrejski, ali je dobio novi naslov *Tel Aviv*, što znači "Novo proleće". U državi Izrael je najveći moderni, novozgrađeni grad dobio ime po romanu Teodora Hercla *Tel Aviv*.

Upoređivanje današnje države Izrael sa zamislima Teodora Hercla posle više od 120 godina od objavljivanja njegove dve knjige moglo bi da ispuni novu, treću knjigu. Nameće se osnovni zaključak da Hercl sanja optimistički, ogromne probleme ne vidi – ili prosto ne želi da ih vidi, iako su mogli da se naslute i u njegovo vreme.

IZA RATNIH KULISA

Dok sam ponovo čitao *Jevrejsku državu* i *Novu staru zemlju* prestao je jedanaestodnevni rat između Izraela i Palestinaca, koji je bio povod da se vratim na tu temu. Kladim se da će se uskoro o njemu govoriti kao o "Jedanaestodnevnom ratu", kao što se oružani sukob Izraela sa Egiptom, Jordanom i Sirijom 1967. pamti kao Šestodnevni rat.

Ovih dana obe strane tvrde da su pobedile, a zapravo su obe poražene. Po mom

mišljenju, nije zavladao mir, nego labavo primirje, ne verujem da će se uzajamni napadi raketama tako brzo ponoviti, ali svi osnovni problemi ostaju na dnevnom redu. Nije cela istina da je američki predsednik Džozef Bajden razgovarao "sa obe strane". Za palestinske sagovornike izabrao je organizaciju Fatah, ali je rat protiv Izraela vodio Hamas. Pregovore je uspešno vodio Egipat koji ima veliko iskustvo ratovanja sa Izraelom, njegov sadašnji predsednik Abdel Fatah al Sisi je tokom Šestodnevnog rata 1967. bio oficir, baš kao i ministar odbrane Izraela Beni Ganc i većina njegovih generala.

Određene, nimalo beznačajne grupe kako u Izraelu tako i u palestinskim područjima imale su koristi od ovog rata, priželjkivale su ga. U Izraelu se činilo da će koalicija između ultranacionaliste Naftalija Beneta i centriste Jaela Lapida zajedno sa levičarima najzad smeniti najdužovećnijeg izraelskog premijera Benamina Netanijahua. Rat je promenio Benetovu odluku, jer kakav god da je Netanijahu, on je "ratoboran i pobednik". Istovremeno, dva i po miliona Palestinaca sa pravom glasa trebalo je kroz tri nedelje da biraju predsednika. Gotovo je sigurno da bi dugogodišnji predsednik Mahmud Abas bio poražen. On je odložio izbore "sve dok stanje bude takvo da i Palestinci koji žive u Jerusalimu mogu da glasaju". Ja mislim da su i Netanijahu i Abas želeli rat, palili vatru.

Ratobornost i netrpeljivost znatne većine Izraelaca i Palestinaca posle ovog rata biće samo još veća. Malo se razmišlja o tome da su Palestinci Arapi, da je njihova zajednica koja sebe smatra državom, što mnoge države i priznaju, država Arapa kao što su to Saudijska Arabi-

ja ili Emirati. Arapi u Palestini su tek od šezdesetih godina počeli da se nazivaju Palestincima. Znači, Jevreji nisu suprotstavljeni samo Arapima u Palestini, nego svima Arapima.

Gaza, Ašdod, Aškelon, Ekron i Gat se kao državnice pominju u asirskim zapisima u 8. veku pre nove ere. Herodot, antički istoričar, u 5. veku taj prostor pominje kao *Syria palaistrina*. Kod njega o Jevrejima nema ni reči. Posle raznih gospodara Palestina postaje sastavni deo Osmanskog carstva od 1516. do 1918. godine. Međutim, Jevreji smatraju da je to "obećana zemlja" koju im je gospod darovao mnogo ranije, mada niko ne tvrdi da zna kada je bog to obećao praocu tri religije – judejskoj, hrišćanskoj i islamu – Avramu.

Ratni sukobi između Jevreja u Izraelu, čija je ogromna većina naseljena posle Drugog svetskog rata, i ne samo Palestinaca nego i Egipćana i drugih arapskih zemalja, rasplamsavali su se svakih nekoliko godina i uvek se završili pobedom Izraelaca. Trajno rešenje vidi se u opštem priznanju države Palestine, to žele i SAD, što je Bajdenova administracija isticala i protekle nedelje. Čak i da je ta ideja ostvarljiva, teže je pitanje Jerusalima koji iz mnogih nacionalnih i verskih razloga i jedni i drugi smatraju svojim glavnim gradom. Bojim se da se taj sukob u sagledivo vreme nikako ne može rešiti.

Ako se trajni mir i stabilnost u regionu takozvanog Zapadnog Balkana, pre svega Srbije i njenog odvojenog dela Kosova, makar mogu zamisliti ulaskom svih u Evropsku uniju, zar da Izrael radi mira postane članica Arapske lige? To sa današnjeg stanovišta zaista zvuči apsurdno.

Beli papir, crna prošlost, svetla budućnost

Više niko ne pominje samostalnost Tibeta. Čak je i dalaj lama odustao od tog zahteva. Nema načina da se od jedne svetske sile odvoji teritorija tri puta veća od Nemačke. Pored toga, kroz istoriju u vazalskim odnosima sa Kinom a sada sa statusom autonomnog regiona, Tibet nikada nije bio posebna država

Mnogi zapadni političari naglašeno se bave zaštitom ljudskih prava na Tibetu. To je, smatraju oni, jedna od najslabijih karika u čvrstom kineskom lancu unitarne države, koji povezuje 56 različitih nacionalnosti i više od stotinu etničkih grupa. Uz ekonomske sankcije, ljudska prava su vrsta pritiska na Kinu.

Zato sam sa velikom znatiželjom pročitao pre nekoliko dana objavljeni "Beli papir" kineske vlade, koji se bavi ljudskim pravima na Tibetu. Imao sam i lične razloge: bio sam jedan od trojice prvih stranih novinara koji su davne 1977. godine posetili Tibet, do tada decenijama od stranaca ograđen gvozdenom zavesom. Iz perspektive onog što sam tada video mogao sam da procenim značaj kineskog "Belog papira".

PUT U LASU

Bio sam ne malo iznenađen kada sam dobio poziv da zajedno sa italijanskom dopisnicom i jednim britanskim novinarom provedem nedelju dana na Tibetu. Već samo putovanje do Lase bilo je avantura. Prvo smo se zaustavili u Čengdu, glavnom gradu stomilionske provincije Sečuan. Tamo smo videli gradske autobuse sa velikim balonima gasa na krovu – bila je nestašica nafte. Sečuanci, koji takođe godinama nisu videli strance, pratili su nas po gradu u gomilama, u stopu. U zoološkom vrtu, gde su nas odveli, za nama se kretala povorka i gledala u nas, a ne u pande – bili smo interesantniji za posetioce.

Na aerodromu, udaljenom dvadesetak kilometara od glavnog grada Tibeta Lase, dočekali su nas domaćini sa automobili-

ma i bocama sa kiseonikom. Trebalo je da se priviknemo na nadmorsku visinu od preko 4000 metara. U prenočištu – tada nije bilo hotela – u sobama su bile slične, ali veće boce. Na prvi sprat smo se jedva popeli, a lekar nam je svakog dana najmanje dvaput merio pritisak.

Posetili smo lamaističke manastire, narodne komune, jednu fabriku lekova i radionicu za tkanje tepiha. Bilo je to valjda sve što su mogli da nam pokažu. Pri tom su nas monasi, lamaisti, uveravali da proučavaju peti tom predsednika Mao Cetunga.

Začudo, hranili su nas odlično, ali kineskom hranom – kasnije smo saznali da je kuvar doputovao zajedno sa nama iz Pekinga. Kada smo zamolili da probamo autentična tibetanska jela, jedna starija Tibetanka u komuni je vlastitim rukama sumnjive čistoće ispred nas pomešala brašno sa lojem od jaka, napravila kuglice, tradicionalnu tibetansku tsampu, i lično nam ih strpala u usta. Pri tom su domaćini redom isplazili jezik, kao znak tibetanske dobrodošlice i gostoprimitstva. Ugostili su nas i krepkim čajem s goveđim lojem.

Postoji holivudska i postoji realna slika Tibeta. Ova prva je u koloru, sa lepim glumcima i uzbudljivim događajima o tome kako loši Kinezi postupaju sa dobrim Tibetancima. Mi smo videli onu drugu sliku.

Pre tog puta sam pročitao knjigu Marka Pola o njegovoj poseti Tibetu. On je putovao pre 800 godina. Činilo mi se kao da se od tada malo toga promenilo. Srednji vek je i dalje bio tu. U muzeju su nam pokazali bubnjeve od ljudske kože neposlušnih robova.

PRI KROVU SVETA: Zimska palata Dalaj Lame u Lasi
Foto: wikipedia.org

280 PUTA VEĆI NACIONALNI DOHODAK

Autonomni region Tibet se nalazi na prosečnoj nadmorskoj visini od preko 4000 metara, tu živi oko 3,1 milion ljudi. Prema poslednjem popisu 95 odsto su Tibetanci i ostale manjinske grupe. Još oko tri miliona Tibetanaca živi u susednim kineskim provincijama. Granice Tibeta duge su 4000 kilometara. Prosečan životni vek iznosi 71 godinu. Studenata i učenika ima preko 600.000. Školovanjem je obuhvaćeno 99,7 odsto dece, nepismenost je ispod jednog procenta. Na Tibetu radi 60.000 državnih službenika, od kojih više od dve trećine čine Tibetanci.

Nacionalni dohodak je 280 puta veći nego pre 50 godina. Na Tibetu je 2020. godine zabeležen veliki uspeh – stanovništvo je u celini prešlo iznad granice siromaštva. Oko 30 miliona stranih turista posetilo je Tibet 2018. godine, pa se ne može reći da je to neko "zatvoreno područje", kako se na Zapadu često tvrdi. Čak 33 kineska grada ima avio-liniju do Lase, do koje dolaze i vozovi povremeno prelazeći više od 5000 metara nadmorske visine.

Na Tibetu ima 40.000 monaha u 1700 lamaističkih hramova, aktivno je 92 živih buda, izabranih na tradicionalni način. Dalaj lama živi u Indiji, ali je pančen lama na Tibetu. Postoje još i četiri džamije i jedna katolička crkva. Oko 600 religioznih ličnosti učestvuju u radu organa vlasti ili kao politički savetnici.

LJUDSKA PRAVA U IDEOLOŠKOJ ARENI

Podaci koji se navode u dokumentu kineske vlade predstavljaju odgovor na

Samospaljivanje

Sadašnji dalaj lama je četrnaesti po redu. Ima dug životni staž na čelu Tibetanaca, prvo u samom Tibetu, a od 1959. godine u izbeglištvu u Indiji, na čelu izbegličke vlade. Kako je stario, njegov oštar antikineski stav je, bar na rečima, bio ublaživan. Odrekao se borbe za nezavisnost Tibeta i pokazao izvesnu dozu razumevanja za sadašnje kinesko rukovodstvo. Njegovi saradnici su dvanaest puta dolazili u Kinu i vodili razgovore s kineskim zvaničnicima. On se sada zalaže za "punu autonomiju" u okviru Kine, ali "bez prisustva" Kineza. Protivi se tome da na Tibetu bude garnizon kineske vojske.

Kinezi ne zaboravljaju da je podsticao pobune protiv centralne vlade, uključujući kampanju samospaljivanja više od 140 lamaističkih monaha, među kojima je najmlađi imao tek 15 godina. Dalaj lama je odgovorio da je po pitanju samospaljivanja neutralan – "kada bih kritikovao, zamerio bih se njihovim porodicama, a kad bih odobravao, zamerio bih se kineskim vlastima".

kritike sa Zapada. Ti podaci samo potvrđuju kineski pogled na ljudska prava, koji je različit od onog na Zapadu. Glavni problem je što se ovo delikatno pitanje prebacuje u ideološku arenu, gde se sukobljavaju merila vrednosti dva sveta. Objektivno gledajući, svuda se krše ljudska prava.

Mao me je primio kao sina

Dalaj lama posetio je pedesetih godina Mao Cetunga, koji mu je uručio zlatni pečat i povelju, kao što su ranijih vekova imperatori dodeljivali verskim poglavarima na Tibetu.

"Primio me je kao sina", rekao je kasnije dalaj lama, koji se tom prilikom obavezao na lojalnost komunističkoj partiji i centralnoj vladi. To za njega nije predstavljalo prepreku da stane na čelo pobune 1959. godine, posle čega je pobjegao u Nepal, zatim Indiju, pa Ameriku.

Dalaj lama je dao ostavku na funkciju predsednika tibetanske vlade u izbeglištvu 2011. godine. To je prvi put u poslednjih 400 godina da se razdvaja svetovna i verska vlast na Tibetu. Pitanje je kako će sledeći dalaj lama biti određen. Da li u potrazi za njegovom reinkarnacijom među tibetanskim mališanima ili na neki drugačiji način koji je najavljen.

va. Negde više u vlastitoj zemlji, negde u tuđim krajevima gde se ljudska prava štite bombardovanjem i reketiranjem. Henri Kisidžer je još davno upozorio da, ako se drugim nacijama nameću vlastite vrednosti, od pregovara nema ništa.

Postoji zabrinutost u demokratskom svetu od mogućih posledica ekonomskog jačanja Kine – pre svega u odnosu na definiciju ljudskih prava, onako kako su ih definisale UN. Tako, prema časopisu "Forin afers" (iako uredništvo odaje priznanje kineskom liberalnom pristupu ekonomiji i zaštiti privatne inicijative i svojinskih prava), Kina nije "partner koji sa entuzijazmom promovise i štiti ljudska prava". Kina se, kažu, zalaže za ideju "azijskih vrednosti", neku vrstu kulturnog i političkog relativizma drugačiju od univerzalnog pristupa ljudskim pravima, i stimulise ekonomski rast na račun civilnih i ljudskih prava.

Kineski stav je drugačiji: univerzalna ljudska prava treba kombinovati sa nacionalnim uslovima u svakoj zemlji. Kinezi polaze od toga da se ljudska prava mogu najbolje obezbediti ekonomskim napretkom, bez kojeg je nemoguće rešavati pro-

bleme društava i pojedinaca u tom društvu: pravo na život i na razvoj osnovna su ljudska prava.

To je potvrđeno u kineskoj praksi poslednjih decenija: 750 miliona ljudi izvučeno je iznad granice siromaštva. Iako su ljudska prava univerzalna kategorija, Kinezi insistiraju na tome da ne postoji samo jedan univerzalni put za ostvarenje tih prava. Dodaju da su protiv "dvostrukih standarda" kojima se pojedine zemlje ocenjuju, te da odlučno odbacuju "instruktore slobode" sa strane, koji bi da ovaj problem rešavaju u Kini.

Predsednik Si Đinping je neposredan: "Mi čvrsto stojimo na zaštiti kineskog suvereniteta i teritorijalnog integriteta, i nećemo dozvoliti ponavljanje istorijske tragedije i nacionalnu podelu. Svaki separatistički pokušaj naići će na odlučan otpor kineskog naroda. Mi nikada nećemo dozvoliti bilo kome, bilo kojoj organizaciji ili političkoj partiji, bilo kada i u bilo kojoj formi, da odvoji bilo koji deo kineske teritorije od Kine." Pod bilo kojim izgovorom čak i kad su u pitanju ljudska prava.

ALEKSANDAR NOVAČIĆ

Jedna sačuvana i mnoge koje nisu

Prošlog petka Priština je pisala Unesku zahtevajući da sa liste ugrožene baštine ukloni četiri pravoslavna spomenika, te da se srpska strana kao odgovorna država ukloni a umesto nje postavi kosovska. Ovdašnja javnost i državni i crkveni zvaničnici, osudili su ovakav zahtev. Ovog utorka oskrnavljena je crkva Svete Petke u Kosovskoj Kamenici. Bio je to dvanaesti napad ove vrstre od početka godine. U tom kontekstu, slikovit je primer priča o pravoslavnim crkvama u Prištini

Jedina sačuvana pravoslavna crkva u Prištini je Crkva Svetog Nikole Mirlikijskog. Sve ostale, Osmanlije su preobratali u džamije ili porušile. Podaci o njima nalaze se u poveljama, srednjovekovnim pisanim izvorima i rodoslovima, a za očekivati je da je pored tih zabeleženih postojalo barem još toliko iza kojih nije ostao ni pismeni trag.

Po podacima turskih popisa iz Vučitrnskog sandžaka iz 1477. i 1478. godine, u Prištini je postojao manastir Bukovac sa jednom kućom i mlinom, po narednom u njemu je bio jedan monah, a beleži ga i popis iz 1544. godine. Takođe tada, zabeležen je i Manastir Svetog Đorđa, kao napušten i razrušen. S obzirom na to da je bio napušten i u ruševinama, za vreme vladavine Selima II prodat je i na njemu je izgrađen karavan-saraj.

Crkva Svete Petke bila je u nekadašnjoj Kopt mahali, i na njenim temeljima je sagrađena Kopt džamija. Po predanju, džamiju su podigli Kopti, pripadnici osmanske vojske poreklom iz Egipta, za jedan dan. Inače to je najmanja i po konstrukciji dosta nezgrapna građevina sa malim minaretom, ali je jedna od najstarijih prištevačkih džamija. Crkva Svetog Spasa (Vaznesenja Gospodnjeg) bila je prvobitno grobno mesto kneza Lazara. Turci su ovu crkvu porušili i na njenom mestu napravili džamiju.

Stara mitropolija u hrišćanskoj mahali Mitropolit bila je ubeležena u turskom defteru 1485. godine, pa sve do vremena

TRAG PRAVOSLAVLJA: Crkva Svetog Nikole

Foto: Wikipedija

vladavine Selima II. Od nje je sagrađena Pirinas džamija. Zanimljivo je da se kod Srba Prištevaca održao običaj sve do polovine 20. veka da se u ovoj džamiji pale sveće za Lazarevu subotu i još neke verske praznike. U dvorištu džamije, nekadašnje crkve, iznad izvora nalazi se četvrtasta kamena ploča na kojoj je, po predanju, bila odsečena glava kneza Lazara. Ploča se i danas zove Lazarov kamen.

Crkva Krstov dan, Vozdviženja Časnog Krsta, nalazila se u mahali Panađurište, slavila je 14. septembar, a nalazila se po predanju između kuće Dene Stolića mehandžije i kuće nekog muhadžira. Po nekim arheološkim podacima, u Prištini su postojale i crkve Svetih arhanđela i Svete nedelje koje su srušene da bi na njihovim

mestima bile podignute džamije. Po turskom popisu iz 1544. godine, u Prištini je postojala i mahala Aja Sofija.

Za još jednu džamiju na Velikoj reci meštani starosedeoci misle da je ranije bila crkva.

Jedina sačuvana, Crkva Svetog Nikole Mirlikijskog, sagrađena je 1830. godine na temeljima Manastira Svetog Nikole koji je bio ubeležen u turskim popisima iz 1544. godine. Crkva je izgrađena tek nakon velikih napora tadašnjih žitelja Prištine da od sultana dobiju dozvolu da izgrade svoj hram. Do tada su se službe vršile po hrišćanskim kućama ili na mestu gde je nekada bio oltar stare crkve. Kako je navedeno u sultanovoj dozvoli, crkva po izgledu nije smela da se izdvaja od okolnih kuća,

pa zato spolja izgleda kao obična kuća. Uzidana je u zemlju, tako da se prilikom ulaska u nju silazi uz pomoć četiri stepenika. Zidana je tesanim kamenom a sa zapadne i južne strane ograđena je pripretom pod niskim krovom.

Crkva je bila živopisana, a postojao je i ikonostas. Oko 1840. godine izradili su ga makedonski duboresci koji su slične ikonostase radili u duborezu u crkvama Svetog Spasa u Skoplju, Dečanima i Sofiji. Na ikonostasu je bilo 14 velikih i 53 male ikone. Carske dveri i krst sa raspećem iznad ikonostasa bili su urađeni zlatnim listićima. Na ikonostasu je bilo mnogo motiva iz Svetog pisma. Svi stubovi su se međusobno razlikovali, na jednom su bile izrezbarene razne životinje, na drugom cveće, grožđe, drveće. Izrezbareni su bili i likovi trojice braće, autora, a lik u mijačkoj nošnji kome anđeo šapuće kako treba da radi je autoportret majstora Mite. Prištinska crkva nije imala zvono. Na molitvu se pozivalo klepetalima. Zvono je postavljeno prvi put tek 1911. godine. Bilo je obešeno na drvenim skelama i to tajno. Kada je zvono zazvonilo, narod je pohrlio u crkvu a ulice su se napunile ljudima.

Crkva Svetog Nikole Mirlikijskog je 18. marta 2004. godine pretrpela, kao i većina pravoslavnih svetinja širom Kosova i Metohije, vandalski napad. Zapaljena je i ikonostas je izgorio. Crkva je kasnije obnovljena, a prilikom obnove u nju su ugrađene kamenice kojima su tog dana napadači kamenovali pravoslavnog sveštenika Miroslava Popadića i nekolicinu Srba koje su iz podruma spasle rumunske jedinice KFOR-a.

Dvedesetih godina prošlog veka odlučeno je da osim ove postojeće Priština dobije još jednu pravoslavnu crkvu. Započeta je gradnja Sabornog hrama Hrista Spasa 1992. godine, nakon šest godina završena je spoljna struktura zgrade, ali je gradnja prekinuta zbog nedostatka sredstava. Albanci su nekoliko puta inicirali njeno rušenje, zbog čega je oskrnavljena i vandalizovana. Tokom nereda u martu 2004. godine ovaj hram je ostao netaknut, ali je 2006. podmetnut požar. Apelacioni sud Kosova dodelio je Srpskoj pravoslavnoj crkvi pravo svojine na zemljištu po crkvenim osnovama, ali se i dalje blokiraju pokušaji nastavka gradnje.

NATAŠA STANKOVIĆ SIMIĆ

Neuhvatljiva tema lepote

Marija i Isidora Vulić su *Devojku bržu od konja* iz čitanki pretvorile u univerzalnu temu spoznaje, u *Trkiju*

OŽIVLJAVANJE
PRIPOVETKE:
Autorke filma
i detalj iz *Trkije*

Foto: Anđela Veličković

Kratkometražni stop-trik film *Trkija* prvi put sam videla onlajn na prošlogodišnjem Festivalu animiranog filma Balkanima u Beogradu. Toliko drugačiji od ostalih, zasluženo je proglašen najboljim srpskim animiranim filmom. Od tada ovaj kulturantrpološki animirani dragulj kreće u međunarodni festivalski život, sa još nekoliko nagrada dobijenih u Jagodini, u kojoj je nastao.

Film *Trkija* počinje rečima Ive Andrića: "Lepota je vidljiva, ali nedostižna i nezadrživa; ne da se uhvatiti, ne može se ukrasti, nema se za što kupiti, niti se može od ljudi oteti ni od Boga izmoliti; kao priviđenje je, nestvarno i kratkoveko, a draže od svega sto je živo, stvarno i nadohvat ruke." I, zatim, nastavi da živi u ritmu ove duge rečenice, pune pauza, iščekivanja, osluškivanja: sačinjen od mekih pozadina toplih pirotskih čilima i pamučnih izvezenih kuvarica, odlično animiranih likova iskrojenih od kuvarne vune koje podupire živahni ženski glas natenane pripovedajući narodnu

pripovetku *Devojka brža od konja* (narrator je Radmila Tomović). U silnoj želji da obradi neuhvatljivu temu lepote, režiser filma Marija Vulić je, u saradnji sa kćerkom Isidorom, studentkinjom odsjeka Animacija na beogradskom Fakultetu primenjenih umetnosti, uspeła da srpskoj narodnoj pripovetci dā univerzalno značenje, izvukavši je, na trenutak, iz kolektivnog zaborava.

Marija Vulić je od 2006. godine urednik likovnog programa jagodinskog Kulturnog centra. Takođe je osnivač evropskog festivala animiranog filma dece i mladih Animator festa, koji se u Jagodini održava svakog septembra. Po obrazovanju je vajar. "Ima te neke fine taktilnosti kako u vajarstvu tako i u stop-moušn animaciji, i jedno i drugo je savladavanje prostora i planova. Sa druge strane film, odnosno animacija nudi još veću nadogradnju, stvaranje iluzije života. Videti kako se nešto, samo po sebi neživo, lutka, komad tekstila ili plastelina, pomera i postaje živo... e, to je neprocenljiv doživljaj!", kaže.

Meka auto

Dubai prima turiste iz celog sveta, nalazi se među šampionima vakcinacije i mnogo očekuje od Expoa ove i od Svetskog prvenstva u fudbalu u Kataru naredne godine

“Ovde nemaš mnogo o čemu da razmišljaš, osim kako da zaradiš novac i na šta da ga potrošiš”, objašnjava mi život u “mekoj autokratiji”, kako je režim u Dubaju krstio Beograđanin koji već osam godina radi u ovom emiratu.

On ima uspešan privatni biznis, žena mu radi u banci i dobija pet puta veću platu za isti posao u istoj banci u kojoj je radila u Srbiji. Sa dve plate, oni sa dvoje dece žive više nego dobro – putuju gotovo svaki vikend, imaju veliki stan, deca im idu u dobre strane škole... “Sloboda medija, izbori, prava manjina, ništa od toga ovde nije tema niti se bilo ko opterećuje pitanjima iz tog korpusa!”, kaže moj sagovornik dok ispijamo kafu na terasi hotela sa pogledom na Dubai Marinu.

Ako bismo danas anketirali građane Srbije ali i velikog broja drugih posttranzicionih zemalja, verujem da bi nakon svih iskustava koje su imali proteklih decenija odgovori bili slični: daj nam da dobro živimo, kvalitetno školujemo decu i putujemo, pa nam demokratija, sloboda govora i ljudska prava neće biti previše bitni!

Momenat koji Dubai danas izdvaja od većine zemalja na Bliskom istoku jeste njegova multikulturalnost. Od 2,9 miliona stanovnika lokalni Arapi čine samo 15 odsto, ostalo su stranci iz celog sveta: većina (85 odsto) su pripadnici različitih azijskih naroda (Indija, Pakistan, Bangladeš, Filipini, Šri Lanka...), ostatak su zapadnjaci (Evropljani, Amerikanci...), Iranci, Afrikanaci... Pored dominantne islamske religije, svoje bogomolje ovde imaju hindu-

Moglo bi se reći da je za začetak *Trkije* je zaslužna Isidora, ćerka Marije Vulić koja priča da je film na početku trebalo da bude njen srednjoškolski projekat u tehnici kolaž “na temu priče iz čitanke kojoj đaci nisu baš bili naklonjeni, a koja je bila tako posebna u narodnoj umetnosti. A onda su te inicijalne kolažne scene odjednom postale storibord za konkurs Filmskog centra. Tek nakon bezbroj kapučina za poneti, nerviranja i seckanja kasnije će nastati *Trkija*. Iako se rad na filmu odužio do druge polovine mojih studija animacije na Fakultetu primenjenih umetnosti, meni je to išlo u korist: dobila sam priliku da stečeno znanje odmah direktno primenim na ovaj film. Tako je odjednom sve bivalo lakše, svaki pokret i kompozicija u kadru bili su smisleniji, svaki prelaz razumljiviji i ritam življi.”

Foto: iz privatne arhive

Film je rađen u tehnici animacije kadar-po-kadar, pri čemu se svaka promena u kadru beležila foto-aparatom da bi se u finalnoj montaži, spajanjem fotografija, stvorila iluzija pokreta. Mnogi predmeti koje je Marija Vulić animirala u *Trkiji* su iz njene porodične kolekcije koja se već nekako na početku rada pokazala kao nedovoljna. “Krenula sam u potragu za starim predmetima, od buvlje pijace do jagodinskog Zavičajnog muzeja. U prikupljanje starina su se uključili i prijatelji, svako je imao neki lep komad porcelana ili veza, starih naćvi, lopara. Naš studio je u jednom trenutku zalicio na buvljak. Drago mi je kada pomislim da iz filma zrači energija mnogih naših predaka, tkalja, vezilja, drvodelja.”

Devojka natprirodne lepote, otelotvorenje savršenstva, vizuelizovana je najče-

šće kao silueta, ili detalj, poput njene kose, ruku, jer je, kaže rediteljka, “lepota individualni čin, pa ono što je meni lepo ne mora nužno biti lepo i drugome. Zato sam odlučila da devojkę svedemo na nagoveštaj, simbol, bez mnogo opisivanja.” Na taj način fabula pripovetke o devojkę bržoj od konja postala je “univerzalna tema spoznaje prirode sveta i pojava koje nas okružuju, priča o spoznavanju lepote, o obogaćivanju sopstvenog duha”. Na kraju priče, devojkę mistično iščezne. Rediteljski, kaže Marija Vulić, to je bio najveći izazov. “Efekat onostranosti je čest u narodnoj književnosti i svakako dramaturški poželjan u filmu, ali ja sam htela da kraj ima drugačiji kontekst. Nakon nestanka, *moja* devojkę se vraća u vidu sunca koje obasjava put princu, nesrećnom zbog gubitka i potpuno nesvesnom njenog ponovnog prisustva.”

Muzička podloga filma je narodna pesma *Ne beri mi grozje* u izvođenju ženske pevačke grupe KUD-a “Gradimir”. Rediteljka kaže da je bilo “nečega izazivačkog i donekle pretećeg u pesmi kojom se devojkę obraća mladiću, nečega što tera na usud, ali ne daje mnogo nade. Kao kada devojkę iz pripovetke izaziva proscę na trku do zlatne jabuke. U našim narodnim pesmama, baš kao i u pričama, ima nečeg magijskog, onostranog, što se ne može razumeti na prvi pogled. Dopala mi se emocija pevača, podudarala se sa mojom emocijom u postupku režije.”

Film od sedam minuta realizovan je tri godine. “Animacija je sama po sebi spor i dugotrajan proces, naročito kada se radi ručno, bez softverskih pomagala. Kad god bih došla do novih predmeta koje sam htela da uvedem u film, morala sam iznova da snimam scene koje su im prethodile kako bih opravdala njihovo prisustvo. Nisam bila sigurna da li želim da film ima istu poentu i nameru narodnog pripovedača, ili da li da predmetima dam primarnu ulogu pri čemu će priča biti samo povod. Na kraju je preovladala sama priča, ne bez razloga. Iskreno sam poverovala u nju, rekla bih da sam je čak i proživela. Baš kao princu, glavnom junaku koji se u mukama borio da osvoji devojkę, za mene je rad na filmu bio vrletan put osvajanja lepote.” ¶

ANDRIJANA RUŽIĆ

kratija

**TOPLI POZDRAVI:
Sa Burdž Kalife i
Dubai Marine**

Fotografije: Robert Čoban

si, budisti, siki, katolici, pravoslavci, protestanti... Ova etnička i verska šarolikost podseća na nekadašnje multinacionalne imperije (Otomansko carstvo) ili pak na internacionalne zone kakav je bio Tadžir u Maroku od 1924. do 1956.

Sasvim je sigurno da će istoričari, ekonomisti i sociolozi jednog dana analizirati slučaj uspešnosti Dubaja u kontekstu ova dva momenta – “meke autokratije” i multietničnosti.

“Moje ime je Ahmed! Koji broj pancerića nosite?”, postavio mi je pitanje, kakvo baš i ne očekujete na ovim meridijanima, momak koji radi na izdavanju ski-opreme u zatvorenom skijalištu u sastavu Emirates Malla. Prvi put sam ovde skijao pre 13 godina, ležeći mamurluk dan nakon svadbe Jelene Jakovljević, mis Jugoslavije 1998. rodom iz Žablja, i Saida Bin Draija, sina ministra protokola šeiha Rašida od Dubaja, prvog vladara ovog emirata nakon oslobođenja od britanske kolonijalne vlasti. Bizarno iskustvo skijanja u zemlji u kojoj dnevne temperature u maju dostižu 40 stepeni, ponovio sam i ovog puta.

Dok večeramo u dvorištu njihove vile na veštačkom poluostrvu The Palm, Said, koji je često igrao polo sa princom Čarlsom a druži se i sa njegovim sinovima Vilijemom i Harijem, priča mi kako je nivo bezbednosti u emiratu verovatno najviši na svetu. Desilo se, na primer, da je čovek ostavio u taksiju tašnu sa milion dolara, i bila mu je vraćena. Sve je pokriveno kamerama, policija je veoma revnosna a opet ne previše upadljiva i zaista imate osećaj da ste na najbezbednijem mestu u današnjem nesigurnom svetu.

Koliko su snage reda u ovom emiratu ekspeditivne, svedoči i slučaj golih Ukra-

jinki s početka aprila. Naime, grupa nagih žena pozirala je fotografu (Rusu) na balkonu iznad Dubai Marine, naočigled stanara okolnih zgrada, a snimci ovog fotosešna za rekordno vreme obišli su društvene mreže. Lokalna policija je potvrdila da su učesnici ovog incidenta uhapšeni, upozorivši da je takvo nedolično ponašanje neprihvatljivo i da ne odražava vrednosti i etos društva UAE. Ipak, ako je suditi po broju poruka koje sam na Instagramu dobio sa ponudama za specifične vrste masaže od strane devojaka koje se ovde time bave, očigledno je da u vrednosti i etos društva UAE nije baš lako uveriti sve koji ovde žive ili pak dolaze kao turisti. Ove devojke, od kojih je većina iz Istočne Evrope, proveravaju ko se od muškaraca čekirao na društvenim mrežama u nekom od ovdašnjih hotela i šalju im direktne poruke sa ponudama za “masažu”.

Kada sam stao pred Burdž Kalifu, najvišu zgradu na svetu koja oblikom i visinom podseća na onu biblijsku, setio sam se Brojgelove slike *Kula vavilonska* koju uvek obiđem u Kunsthistorische Museum u Beču. Investitori ove savremene Kule vavilonske nisu bili sujeverni: najvišu zgradu na svetu zidali su ljudi različitih vera, nacija i jezika i nije se stvorio metež među njima o kome priča Biblija. Na samom ulazu u Burdž Kalifu nalazi se fotografija šeiha Muhameda Bin Rašida i poruka: “Reč ‘nemoguće’ ne postoji u rečnicima lidera. Bez obzira na to koliko su izazovi veliki – jaka vera, posvećenost i hrabrost će ih nadjačati!”

UAE su u samom vrhu po broju vakcinisanih – trenutno je 39 odsto stanovništva revakcinisano. Ispred njih su samo britanske kolonije (Gibraltar, Bermuda,

Foklandi...), Izrael, Čile i San Marino. Epidemiološke mere se sprovode bespogovorno na svakom mestu, pa u tom kontekstu nadrealno deluje reklama u baru na plaži za “korona” pivo i slogan: “This is living”. Hoteli su puni gostiju i možete da čujete gotovo sve evropske jezike, pa naravno i srpski. Od pre par meseci Dubai je zapljusnuo i talas izraelskih turista, koji su nakon potpisivanja “Abrahamovog mirovnog sporazuma” (po Abrahamu, ličnosti iz Starog zaveta koja je zajednička hrišćanima, muslimanima i Jevrejima) o normalizaciji odnosa između Izraela i UAE, preplavili ovdašnje hotele i tržne centre.

Gotovo sve vreme tokom pandemije, izuzev prvih nekoliko meseci, Dubai je bio omiljena opcija za mnoge turiste: toplo i u novembru i decembru, antiepidemiološke mere razumne, a relativno blizu Evropi. Prepričavaju mi domaćini da je jedan broj srpskih zvaničnika spojio lepo i korisno pa su o državnom trošku boravili u Dubaju tokom uskršnjih i prvomajskih praznika, spretno zakazavši sastanke u vezi sa projektom Dubai Expo baš u vreme kada su u Srbiji neradni a ovde radni dani.

Ujedinjeni Arapski Emirati očekuju mnogo od Dubai Expoa koji je sa 2020. pomeren na ovu godinu, ali i od Svetskog prvenstva u fudbalu u Kataru 2022, jer se veruje da će većina posetilaca zbog manjka kapaciteta ali i zabavnih sadržaja u ovoj zemlji provoditi pauze između fudbalskih utakmica u mnogo liberalnijem i opuštenijem Dubaju. Ipak, sasvim je sigurno da ukrajinskim navijačicama neće pasti na pamet da se fotografiju nage na terasama.

ROBERT ČOBAN

Nezaobilazni toponim

O dve izložbe američkog slikarstva koje su sedamdesetih godina prikazane u Beogradu u feljtonu "Srbija i Sjedinjene Američke Države – dve zemlje jedna kultura", koji objavljuje "Vreme" u saradnji sa magazinom "Vitraž"

U ovo vreme skućene komunikacije rado se sećamo onih drugačijih, kad je Beograd obilovao gostovanjima svetski relevantnih znamenitosti. Tako je avgusta 1976. godine, u saradnji sa Baltimorskim muzejom likovnih umetnosti i vladom Sjedinjenih Američkih Država, u Muzeju savremene umetnosti prikazana izložba "200 godina američkog slikarstva". Tadašnji američki predsednik Džerald R. Ford želeo je da povodom proslave dvestogodišnjice Sjedinjenih Država ova monumentalna zbirka bude prikazana u Evropi. Beograd je tada bio nezaobilazan toponim.

LEPE USPOMENE:
Rađanje sunca u Josemitskoj dolini, Birstad

Autori izložbe su odlučili da istaknu portretiste, a odlučili su se za Gilberta Stjuarta, Džona Singltona Koplija, Čarlsa Vilsona Pila, Ralfa Erla, kao i za mlade autore – Tomasa Salija, Meri Kasat, Džona Singera, Endija Vorhola. Jedan od najautentičnijih izloženih portreta bilo je ulje na platnu *Portret Džordža Vašingtona* Gilberta Stjuarta. Najpoznatiji američki portretista rodio se u Njuportu, životni put ga je od rudnika uglja odveo neposredno pred Američki rat za nezavisnost u Englesku, u atelje Bendžamina Vesta. Kada se vratio u Ameriku, njegov atelje je uvek bio na ivici finansijskog sloma, ali uvek otvoren za mlade slikare kojima je nesebično delio svoje znanje. Predsednik Vašington je Stjuartu pozirao 1795. i dva puta 1796. godine, pa su tada nastala tri portreta. Portret koji su videli Beograđani bio je kopija portreta iz američkog Atheneuma, a vrednost te slike u Americi nadilazi relikvijski značaj.

U drugoj četvrtini 19. veka pejzaž počinje da bude tema interesovanja Amerikanaca, a na izložbi su ga reprezentovale slike Ašera Džurenta *Katerski klanac* i Tomasa Kou-

la *San o Arkadiji*. Faza pejzaža dočarana je i u kompoziciji *Rađanje sunca u Josemitskoj dolini* Alberta Birstata, prvog slikara koji je preneo na platno čudesne prizore Stenovitih planina i kalifornijske Josemitske doline u Sijera Nevadi. Njegova dela izazvala su senzaciju u Americi, ali što je još značajnije, skrenula su pažnju ostalom svetu na lepotu Amerike, koja je mnogima tada mahom bila nepoznata. Na vrhuncu karijere Birstat je stekao velika priznanja, a njegova dela dostigla su veću cenu od dela ijednog američkog slikara do tada. Svetsko interesovanje za Birstata doživelo je svoj pad pojavom novih, uticajnih slikara iz Francuske krajem 19. veka. Nekih dvadesetak godina kasnije, taj uticaj će biti presudan za novi ešalon američkih slikara poput Džona Slouna. Iako nikada nije putovao van Amerike, njegova slika *Šesta avenija i Trideseta ulica* veoma je bliska kičici i tonovima Hanrajevih pariskih pejzaža.

Džekson Polok, ljubimac Pegi Gugenhajm, u Beogradu je reprezentovan kolažem, sa uljem i sitnim šljunkom na platnu nazvanom *Morska mena*. Iako se smatrao njujorškim slikarom, Polokovi koreni su u pariskoj školi. Divio se Pikasu i Mirou, i brzo je kičicu zamenio prosipanjem boje po platnu dopuštajući da se akcija i gest stvaraju specifičnim ritmovima. Jednom prilikom je izjavio: "Moja slika ne dolazi sa štafelaža... Ja se na podu mnogo bolje osećam, jer tako mogu da hodam oko nje, da radim sa sve četiri strane, i bukvalno rečeno da budem u samoj slici." Polok je postao uzor drugoj generaciji apstraktnih ekspresionista, poput Helen Frenkentaler, koja je polažući nepreparirano platno na pod postizala da joj slika bude mekša i delikatnija nego kod plahovitog Poloka.

Muzej savremene umetnosti krasila je i slika *Bez naslova* Marka Rotkea iz 1960. Mirna slika, u kojoj pomoću boja i jednostavnih formi ostvaruje dubinu prostora. De Kuningove *Dve žene* su asimilovale ženske likove kao na reklamama iz pedesetih godina. De Kuning, predstavnik slikara akcije, proslavio se nizom slika žena koje je stvarao više od jedne decenije.

Endi Vorhol je očarao publiku sa *Srebr-*

nom Liz, kombinacijom njegove fasciniranosti teatralnom izveštačenošću filmske zvezde Elizabet Tejlor i njegove očaranosti srebrnom bojom. Vorhol, jedan od osnivača pop-arta, uspeo je da svojom napadnošću i drečavim bojama stvori neke od najimpresivnijih i najnezaboravnijih slika američkog života šezdesetih godina. Svoj atelje nazvao je fabrikom, a kao što je Džekson Polok za sebe izjavio "ja sam priroda", Vorhol je za sebe rekao "ja sam mašina".

Druga izložba američkog slikarstva sedamdesetih godina održana je na istom mestu tri godine kasnije. Nacionalni Novi muzej iz Njujorka je u saradnji sa Muzejom savremene umetnosti prikazao Beogradu dela iz sedamdesetih godina prošlog veka.

Ova faza američkog slikarstva zbog mnoštva stilova, senzibiliteta, izvora, tehnika i stavova nije mogla da se kategoriše, pa je sloboda kojom je izložba disala bila izrazito otrežnjujuća i upečatljiva. Deceniju je obeležilo napuštanje jednostavnih, primarnih formi u slikarstvu, i s tim u vezi osećaj da u njemu nema glavne struje ili stila. Do tada se smatralo da značajna dela moraju da budu velikih dimenzija, a u sedamdesetim su prihvaćene slike malog formata, sa naglašenom ličnom notom. Slikarstvo se tada izmeštalo iz glavnih metropola i neki od najpoznatijih i najcenjenijih umetnika počinju da stvaraju i žive u malim gradovima saveznih država Teksas, Luizijana i Ilinoj. Brojni tadašnji slikari poput Nikolasa Afrikana, Terija Alena, Rona Gorčova, Roberta Gordija, Suzan Rotenburg, Džoa Snajder i mnogih drugih, svojom hrabrošću otkrivali su vrata budućim slikarima, a benefite tih plodova slobodno možemo reći ubiraju i današnje generacije. Nemali broj njihovih naslednika i te kako je uspeo da iskoristi datu im slobodu, poput Žan-Mišela Baskijata, koji doduše svoju slavu za života nije doživeo.

Poslovice kaže da neznanje rađa strah, a da li ga išta razlaže jače od umetnosti? Koli-ko bi nam dobro došao još poneki američki slikarski karavan, baš danas kada je kultura skrajnuta, a Beograd se grčevito bori da u naletu parohijalizma zadrži svoj nekadašnji kosmopolitski sjaj.

PAVLE JAKŠIĆ

Monopol ima novo ime

Imate biznis koji vam donosi oko dvadeset milijardi dolara godišnje, ali o tome nemate pojma čak ni kada vas pita sudija. Tako bi se, ukratko, moglo opisati saslušanje Tima Kuka, prvog čoveka kompanije Epl, prošlog petka na sudu u Kaliforniji. Kuk se na sudu našao zbog tužbe kompanije Epik, vlasnika video-igre *Fortnajt*, koja ga je optužila da ih dere svojom provizijom na Epl prodavnicu aplikacija.

Da pojasnimo. Da biste postavili aplikaciju na ajfon, morate je skinuti sa Epl stora, dakle zvanične prodavnice kompanije Epl. Samo tako i nikako drugačije se ubacuju aplikacije na ajfone. Epl testira vašu aplikaciju, i kada procene da je bezbedna i da vašem telefonu neće naneti štetu, omogućiti virusima da ga preuzmu ili nešto slično, onda je stave u "radnju".

To je samo početak. Ako se aplikacija prodaje ili ako sadrži neki servis ili uslugu koji se naplaćuju, onda se lep deo priroda mora predati Eplu. Provizija ide do 30 odsto, zamalo pa trećina. Kompanija Epik ocenila je da je to previše, ali nije odmah presavila tabak, već je najpre pokušala da zaobiđe proviziju tako što je osmislila sistem naplate mimo Epla. Odgovor je bio blokada aplikacije, pa je Epik morao da popusti i nastavi da plaća. Zato su odlučili da tuže Epl za monopol jer na njihovom operativnom sistemu ne postoji konkurentska prodavnica, pa da se takmiče cenama i kvalitetom usluge.

Suđenje će trajati mesecima, procenjuju stručnjaci, ali zanimljivo je bilo to Kukovo saslušanje. Držao se dosta dobro, a neki odgovori bili su spektakularni, poput pomenutog da on i ne zna koliko njegova kompanija prihoduje od Epl stora. S druge strane, Epik odlično zna koliko im plaća, a to je 237 miliona dolara za četiri godine čistog profita za Epl, budući da nikakve troškove nisu imali.

Epl, rekosmo, naplaćuje svoje usluge svima, ali najgore prolaze video-igre gde su provizije najviše, tako da su svi u

toj industriji super zainteresovani za epilog ove tužbe. Sudija je isto to primetio, te je pitao Tima Kuka da li bi se moglo reći da naplatom *Fortnajt* Epl pokriva troškove koje ima sa drugim aplikacijama koje mu ne zarađuju ništa, a što nikako nije fer. I uticaće na presudu.

U svoju odbranu, Epl navodi da su troškovi testiranja aplikacija visoki i da se nadoknađuju iz provizije, odnosno da autor aplikacije ništa ne plaća dok ne počne da zarađuje. Testiranje garantuje da će telefoni biti sasvim bezbedni, zato je za Epl neprihvatljivo da neko ko sa njima nema veze ubacuje aplikacije, jer bi mogao da ugrozi operativni sistem ajfona. Telefoni bi postali nesigurni, kupci nezadovoljni, što je put u propast.

Argumenti Epika nisu ništa manje dobri, mada umeju da budu neobični. Njihovi predstavnici su na sudu izjavili da su video-igre metaverzum, odnosno virtuelni univerzum, prostor u kome ljudi, igrači, stvaraju virtuelni život. Po njima, u tom metaverzumu treba da važe drugačija pravila od univerzalnih, to jest Epl ne bi trebalo da drži kasu.

Takođe, suđenje je podsetilo na još jedan problem na Epl storu na koji je pre nekog vremena ukazao Tim Svin, direktor Epika. On je primetio da je na Eplovoj prodavnici moguće platiti za bolje mesto, tako da kada upišete u pretragu *Fortnajt* neće vam tu aplikaciju ponuditi kao prvi izbor, već neku konkurentsku igricu koja je za tu poziciju platila. Svin je u jednom dosta besnom imejlu kompaniji Epl napisao da je na svom novom ajfonu instalirao 12 aplikacija koje redovno koristi, i da mu je pri svakoj instalaciji nuđen najpre izbor koji nije bio njegova namera i nije bio logičan. Obilna provizija očigledno nije dovoljna za Epl, a prevedeno na jezik Epika, takva su pravila u Eplovom metaverzumu. Što je kreativan naziv za potpun i nedodirljiv monopol, samo još da se i sud složi.

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	720 RSD	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnog štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

PLAVI BAR

ALEKSANDAR ZOGRAF.

NA SVOM IZDANJU POD NAZIVOM "PLAVI BAR" IZ GODINE 2000, ZAGREBAČKI MUZIČAR MANCE JE OBJAVIO PESMU KOJA IZRAŽAVA NEKU ŽUDNU, PRITAJENU ZEBNJU, POTIŠTENOST KOJU JE TEŠKO OBJASNITI ILI IMENOVATI. PITAO SAM SE - KAKO BI IZGLEDALO KADA BI REČI PESME PLAVI BAR IZRAZILI KROZ NEKI DRUGI MEDIJ, RECIMO - KOLAŽ?

"NOĆAS SU OVDJE BILI LJUDI ZLI
TRAŽILI MENE
DUŠU KOJU NIKAD
NISAM IMAO"

"NOĆAS SU OVDJE BILI ONI
BRZINOM SE SNAŠLI
I UBI LI MOJ
MOJ ZADNJI POKUŠAJ"

"DA KAŽEM DA
DA KAŽEM DA
DA
DA JE OVO PLAVI BAR
DA JE OVDJE PLAVI BAR"

Rad

Makar jednu stvar delim s Markom Tvenom: i ja obožavam rad. Satima bih mogao da gledam kako drugi rade.

Vrlo rano sam otkrio svoju nesklonost fizičkom radu (bio sam napredno dete). Kada je tu moju osobinu uočila bliža okolina, zavladała je ozbiljna depresija. Posebno nesrećan bio je deda. Mogao sam, doslovno, satima da gledam kako pravi betonsku stazu u dvorištu, a da mi ne bi palo na pamet da se umešam. Kada bi to, pak, njemu palo na pamet i kada bi mi predložio da donosim vodu dok on meša cement s peskom, naglo bi mi opadalo zanimanje za proces rada. *Lavoro*, shvatio sam, *stanca* (rad umara). Kasnije sam otkrio da neki misle kako rad oslobađa (*Arbeit macht Frei*). Ludaci, pokazalo se.

Kada su otac i njegova braća upali u krizu srednjih godina, umesto da se, kao normalni muškarci, posvete kolima, pecanju, viđanju s mlađim ženama, ili preferansu, počeli su da se ponašaju kao lunatici. Kupili su neku ruševinu na Pešlješću i odlučili da je obnove sopstvenim rukama. I dedom. Da je obnove dedom, hoću reći. Deda, koji je u to vreme imao blizu 150 godina, odlazio je na more da bi se nekupao i nesunčao i da bi radosno mešao cement po ceo dan (kao da to nije radio čitavog života). Nisam imao ništa protiv, naravno. Problem je, međutim, nastajao kada bi mi postavili zasedu, zaskočili me, vezali žicom i gurnuli u gepek, a onda iz prtljagnika vadili direktno na gradilištu, samo da bi se onda, danima, brećali na mene i govorili mi kako sam nesposoban za život (kao da to nisu znali i pre nego što su me kidnapovali).

Kako je stario moj otac je postajao sve nerazboritiji, što bi se, dabome, dalo pripisati godinama samo da se, što je mnogo ubedljivije, iza svega nije krio mentalni poremećaj. Decentni pariski đak, profesor francuskog jezika koji je najveći deo Danteovog *Pakla* znao napamet, kupio je, pod stare dane, jebi ga, njivu. Nisam, dabome, imao ništa protiv, sve dok me ne bi probudio u pola šest da beremo pasulj. Već oko 6 sati i 10 minuta, dok mi je mozak obilno krvario i krv kuljala iz očiju, počeo bi da se nervira. U redu, i ja bih se nervirao da sam bio na njegovom mestu i gledao sebe kako se, poput zombija, vučem po vrežama pasulja i s nadljudskim se naporom savijam ne bih li, tu i tamo, oslobodio po koju mahunu iz gustog spleta žućkastih lijana, ali da sam bio na njegovom mestu izvesno je da ne bih kupio njivu, sadio pasulj i paradajz (jer, skrenuo sam mu pažnju, i pasulj i paradajz rastu na pijaci i još se ne beru) i maltretirao naprednu omladinu koja je, do zore, bančila u obližnjem parku.

Da skratim. Nikada nisam naučio da menjam gumice na slavini, ne umem da odvrnem cev ispod lavaboa kako bi iz

nje ispale dlake, nokti, sline i ispljuvci – odnosno umem, ali ne umem posle da je vratim u pređašnji položaj – ne znam da nameštam bojler, sijalice menjam sa strahom po sopstveni život, ne znam na koju se stranu zavrću, a na koju odvrću šrafovi, u životu nisam uzeo u ruke čekić, testeru, dleto, vin-kl, visak (u stvari jesam, ukrao sam ga Dobrici kada nam je nameštao kuhinju), libelu, labelo, francuski ključ, samurajski mač, špaknu, mistriju, lemilicu i švajls aparat, motiku, ćuskiju, kramp i pijuk, a ne umem da nameštam ni lanac na biciklu. Mi, deca socijalizma, u školi smo imali predmet koji se

zvao OTP (opšte-tehničko obrazovanje), na kojem smo učili stvarima od kojih nam je zavisio budući život, recimo kako se testericom režu stiropor (ja bih ga izmrljavio) i šperploča (nikada nisam uspeo da dobijem nikakav oblik jer su mi pucale testerice), ili pravi elektromotor (nikada prorađio), a rezbarenje linoleuma – jer, šta je čovek koji ne ume da rezbari linoleum? – završilo se nožićem

duboko zarivenim u šaku (sopstvenu), tako da sam taj deo školovanja prolazio jedino zahvaljujući onom uglednom profesoru francuskog, koji me terao da okopavam krompir i sadim mušmule.

S godinama, moja je posmatračka strast samo rasla, a uz kanale *Discovery* i *National Geographic* dostigla je, verujem, vrhunac. Pre svega, tu nema opasnosti da me bilo ko pozove da mu se pridružim. Drugo, to što gledam nije plevljenje paradajza, nego ozbiljan (muški) posao. Što je posao teži, hoću reći, to sam koncentrisaniji. Ne dišem dok gledam epizode u kojima se gradi auto-put u Hongkongu po dnu *Dubokog zaliva* (*Shenzhen Bay*), *Wilisova kula* (visoka 442 metra) u Čikagu, ili najveći teretni brod na svetu *Ema Maersk* u Danskoj.

To je, međutim, više onako aristokratski. Prljavi me poslovi još više fasciniraju. Velike popravke na Aljasci, na primer. Crkne vam buldožer u nekoj nedodžiji, a na čitavoj Aljasci (koja je desetak puta veća od Srbije) postoji samo jedna firma koja je u stanju da popravi tu mašinu. Kada se majstor, najzad, dokopa mašine, uglavnom mu zafali neki alat ili deo. Tada kreće improvizacija, koju pratim bez daha. Ponekad pobedi čovek. Ponekad mašina. Visoko na listi je lov na kraljevske krabe s dna Beringovog mora (neopisivo težak i opasan posao), a na samom vrhu je vađenje zlata s dna planinskih reka na Aljasci. Zavaljen u svoju fotelju, na bezbednoj udaljenosti od 20 hiljada kilometara, usredsređen na rad, pomislim, u trenucima kada mi koncentracija popusti, kako bih, možda, i ja mogao što i oni. Samo da u međuvremenu dovršim branje onog pasulja koje sam započeo pre jedno trideset pet godina.

IVAN MILENKOVIĆ

Foto: Marija Janković

POLITIČKA EMISIJA

UDRUŽENIM
SNAGAMA

VREME

& FILIP ŠVARN
& MILAN ČULIBRK

UDRUŽENIM
SNAGAMA

gledajte od ČETVRTKA u 18h

na YouTube kanalu Nedeljnika VREME

i tokom nedelje na boljim lokalnim TV stanicama

Birajte najbolje

Ako želite da budete prvi,
uvek pravite najbolje izbore.
Zato se mi trudimo da budemo
najbolji u svemu što radimo.
Baš kao i naš Novak.
Raiffeisen banka
Pravi izbor 20 godina

20

**Raiffeisen
Bank**

raiffeisenbank.rs

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec